Alphonse Daudet

Tartarin din Tarascon

Ilustraţii de Cornelia Brustureanu

Editura POLIROM, B-dul Copou nr. 3
P.O. BOX 266, 6600, Iaşi, ROMÂNIA

© 1998 by POLIROM Co S.A. Iaşi pentru
prezenta traducere

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale:

DAUDET, ALPHONSE
Tartarin din Tarascon / Alphonse Daudet;
trad. de Ilie Dan – Iaşi: Polirom, 1998
208 p.; il.; 17 cm – (Literatura pentru copii)

I. Dan, Ilie (trad.)

ISBN: 973-683-102-7

CIP: 840-31=590

Printed in ROMANIA

Alphonse Daudet

Tartarin din Tarascon

Traducere și prefață de Ilie Dan

POLIROM
Iași 1998

Prefață

Cealaltă față a lucrurilor

În primul deceniu al celei de a doua jumătăți a secolului trecut, un debutant își încerca șansa în câmpul literelor franceze cu un volum de versuri intitulat *Les Amoureuses*. Era ca și necunoscut, deoarece un nume ca Alphonse *Daudet* nu confirma, nici nu anunța o certitudine viitoare pentru literatura din Hexagon. Faptul este explicabil nu numai pentru că ilustrul provensal necunoscut, instalat în Paris la 1 noiembrie 1857 (unde avea să lege trainice prietenii cu Goncourt, Flaubert, Hugo, Zola, Manet, Renoir, Turgheniev) nu avea măcar instrucția medie terminată și nu publicase în vreo revistă literară sau culturală importantă, ci și pentru că însăși creația literară din țara lui Rabelais, Voltaire, Hugo și Lamartine cunoștea o epocă de răscruce, cu orientări programatice și direcții estetice diverse, marcate de succese, eșecuri, ezitări și atitudini de frondă, care vor determina marile izbânzi artistice din Franța veacului trecut și (parțial) din primele decenii ale secolului nostru.

Locuind mult timp la Paris ca modest funcționar și având ocazia să-l cunoască pe Mistral – bardul Provenței și prieten al lui Alecsandri –, Daudet a rămas statornic legat de sudul miraculos al Franței și, îndeosebi, de spiritul celor din Midi, fapt ce va avea urmări benefice pentru creația sa ulterioară, în care întâlnim personaje, cadre geografice, moravuri și atitudini specifice pentru o zonă particularizată (cu determinări mentale și afective) pe care însuși Mistral o numea cu mândrie „la Provence ensoleillée".

Volumul de debut, ca și cele următoare: *La dernière idole* (1861) – piesă de teatru, *L'oeil blanc* (1865), *L'arlesienne* (1868), *Le petit chose* (1868) nu-l impun criticii și publicului larg, chiar dacă unele piese de teatru au cunoscut un notabil succes. Abia *Lettres de mon moulin* (1869), cuprinzând originale povestiri impregnate de sensibilitate, autenticitate și savuroasă narațiune având ca plan adiacent lirismul, îi aduc celebritatea (dar nu de la început) și-l impun între contemporani. Și să nu uităm că până la moartea lui Daudet (16 decembrie 1897) proza franceză a cunoscut nume de rezonanță nu numai pentru spațiul european, ci și în cadrul literaturii universale: frații Goncourt, Flaubert, Maupassant, Balzac, Zola.

Deși multă vreme Daudet a fost atras irezistibil de teatru (mai cunoscute fiind, uneori în colaborare,

La lutte pour la vie, L'obstacle, La Menteuse, la care trebuie să adăugăm un interesant volum de eseuri și comentarii teatrale: *Entre les frises et la rampe*), scriitorul rămâne în istoria literaturii franceze ca *prozator*, chiar dacă lucrările sunt inegale ca valoare sau manieră stilistică. E vorba de romane „citadine" care „radiografiază" atmosfera diversă, compozită și modernă a Parisului de acum 80-90 de ani, precum *Jack* (1876), *Le Nabab* (1878), *Numa Roumestan* (1881), *L'évangéliste* (1883), *Sapho* (1884) – tradus și în românește, *L'Immortel* (1888) – pentru care a fost respins de la Academia Franceză, *Rose et Ninette* (1892) și *Le trésor d'Arlatan* (1896). De altfel, multe dintre aceste opere poartă un subtitlu semnificativ, dat chiar de către autor: „moeurs parisiennes".

Celebru a devenit însă Daudet datorită unei alte lucrări care reprezintă în timp un simbol al umorului literar francez: *Tartarin din Tarascon*, scriere originală din toate punctele de vedere, tradusă în aproape toate limbile din Europa. Înțelegem de ce orice istorie a literaturii franceze (apărută în Franța sau în alte țări) face loc comentariilor adecvate privitoare la această capodoperă, care nu lipsește nici din antologiile reprezentative pentru umorul în literatură.

Copilăria la Nîmes (unde s-a născut, ca al treilea fiu, la 13 mai 1840) și în alte localități din Sud, ca și

desele popasuri la Lyon, Alès și Fontvieille (unde se află și celebra sa moară, în stare de funcționare în anii 1975-1978, când am vizitat-o) au statornicit trainice legături sufletești cu sudul Franței, înlesnind autorului cunoașterea locurilor, a oamenilor și a mentalității acestora.

Atât din propriile mărturisiri, cât și din relatările fiului său Léon (el însuși scriitor), putem constata că Daudet „scria" în minte viitorul roman, nehotărât fiind, când l-a așternut pe hârtie, doar în privința titlului. Statutul fizic și moral al personajului principal ca și înlănțuirea interioară a episoadelor îi vor fi fost sugerate, cu siguranță, de legăturile cu lumea Provenței, dar și de excursiile sale în Algeria, pe atunci colonie franceză. Prima vizită a avut loc, împreună cu vărul său Reynaud (considerat în unanimitate ca prototipul lui Tartarin), începând cu 19 decembrie 1861, reluată fiind în anul următor când itinerariul a cuprins Alger, Milianah, Blidah, Orléansville și cheile de la Chiffa, toponime pe care le întâlnim și în roman, din care a apărut un prim fragment în *Le Figaro* (18 iunie 1863) cu titlul *Chapatin le tueur de lions*. În volum, prima parte a cărții a apărut peste cinci ani cu titlul *Barbarin de Tarascon*. În 1870, între 7 februarie și 19 martie, ziarul *Le Figaro* a tipărit în foileton toate cele trei părți ale cărții lui Daudet, cu un titlu care făcea cunoscută concepția autorului despre caracterul

dual al personajului principal: *Don Quichotte provençal ou les aventures de l'illustre Barbarin de Tarascon*. Cu titlul actual, cartea a apărut în 1878, pentru ca în 1885 Calmann-Lèvy să publice „un pandant" intitulat *Tartarin sur les Alpes*. Împreună sau separat, cele două cărți au cunoscut foarte multe ediții succesive, în toate colecțiile existente, ultima fiind cea apărută la Paris, EDDL, colecția „Grands classiques", în 1996.

Chiar dacă etichetarea cărții ca roman (majoritatea specialiștilor împărtășesc acest punct de vedere) ar putea determina unele dubii subiective, deși întâlnim personaje, acțiune, un fir epic atent supravegheat și realități socio-culturale, cert este că literatura franceză, și implicit cea europeană s-au îmbogățit cu o lucrare de referință, originală prin concepție și construcție epică, prin structură narativă, limbaj și cu un umor sănătos, cuceritor, într-adevăr „à la française". În acest fel, Alphonse Daudet ne apare ca un continuator, într-un anume fel, al tradiției umorului francez, marcată la începuturi de Rabelais, dar și ca un novator în anumite privințe. Această din urmă situație provine și din mediul geografic și social prezentat (sudul Franței, Tarascon, Marsilia, Algeria), dar și din „portretul" personajului principal și zâmbetul uriaș (însoțit de strașnice hohote de râs!) și complice cu care autorul îl

descoperă pe Tartarin, dar mai ales din formula narativă originală, mizând pe un limbaj frust și pitoresc din care nu lipsesc elementele provensale de efect și structurile colocviale, care generează, la fiecare lectură, emoție, delectare, umor și reflecție.

În mod sigur, prin această carte, ca și prin altele, Daudet deschide „triunghiul de aur" al literaturii provensale din ultimii 150 de ani, care a impus scriitori de primă mărime în Franța : Daudet-Jean Giono-Marcel Pagnol, marcând, în ansamblu și fiecare separat, în planul unei geografii și sociologii literare, o dimensiune și o certitudine în literatura din țara lui Balzac.

Este neîndoios că scriitorul a pornit de la cunoașterea oamenilor și a locurilor, folosindu-se de aspecte autobiografice și de circumstanțe contextuale din prima perioadă a vieții sale. Se observă lesne, spre exemplu, că „ghidul" privitor la Tarascon și împrejurimi, prezentarea vechiului port al Marsiliei (un excelent tablou de epocă !) și a unor cartiere din Alger corespund, în mare măsură, stării de fapt a acelui timp istoric. Chiar și relatarea călătoriei lui Tartarin, prin traversarea Mediteranei, reia, uneori până la amănunte, episoade din voiajul repetat al autorului, care, foarte bolnav, a fost nevoit să „migreze" la Champrosay (aici a și murit), Nisa, Fontvieille, în Corsica, ba chiar să pornească (mânat de curiozitate și hotărât să descopere adevă-

rul istoric și cultural al unei colonii franceze din nordul Africii), împreună cu vărul său Reynaud, într-o aventuroasă călătorie, chiar la bordul pachebotului *Zouave*. Sigur, aceste drumuri și popasuri au constituit „documentarea" necesară pentru viitoarea carte (structuri sociale, statut moral și religios, obiceiuri, tradiții și mentalități). Dar, dacă situăm pe primul plan incidența biografică în realizarea scrierii, nu trebuie să eludăm „creația și analiza" (ca să reluăm termenii lui Ibrăileanu) în succesiunea întâmplărilor, în dimensionarea personajelor și în farmecul inegalabil al „spunerii". Cert, Daudet este un *povestitor* și un *umorist*, un observator realist și un moralist (chiar și trimiterile livrești sau referințele la viața politică din Franța și Algeria vremii sale probează, în mod evident, acest lucru).

Geneviève van den Bogaert riscă, în legătură cu sursele cărții lui Daudet, și identificarea prototipului real al lui Taratarin în persoana vărului amintit, un florar de lângă Nîmes, „bolnav" de vânătoare, care, la data plecării în Algeria, avea aceeași vârstă ca și Tartarin (unii exegeți pun sub semnul întrebării această identificare). E sigur că el l-a determinat pe Alphonse să accepte călătoria în nordul Africii (tot el a și „sponzorizat-o"!), mai ales că și el era mare amator de vânătoare și călătorii, lector devotat al cărților de aventuri și excesiv de curios în cunoașterea exoticului Orient și a lumii arabe.

Cei doi veri au urmat itinerarul lui Tartarin: Marsilia – Alger – orașul vechi și cartierele mărginașe, poposind, bineînțeles, în cafenele și restaurante și admirând nu atât arhitectura monumentelor și exotismul peisajului, cât mai ales „fauna" umană din hoteluri, piețe, bazar și din port, descoperind nu cu puțină surprindere o varietate etnică, lingvistică, religioasă, vestimentară și etnografică, consecință a voinței lui Dumnezeu, dar și rezultat al jocurilor istoriei mai vechi sau mai noi. Astfel de aspecte, ca și popasurile de la Milianah, Blidah, Orléansville și pe platoul de la Chéliff „s-au topit" în substanța viitorului roman. Dar până la elaborarea lui, Daudet a publicat câteva scurte povestiri (de fapt, capitole de carte) pe care unii critici le-au numit „œuvres algériennes". Astfel de elemente polarizează „biografia" orășelului Tarascon, de pe malul stâng al Ronului, dar și aventurile „nemaipomenite" sau „prodigioase" ale unui provensal gras, rotofei, calm, visător și naiv (dar ținând la „ambițul" său!), care pleacă entuziasmat și „înarmat" cu o tolbă de vise vânătorești în Algeria, unde speră (ba chiar era convins!) să facă minuni de vitejie, care să-i confirme încrederea și prestigiul în fața concetățenilor săi, dar de unde, vai, se întoarce învins, vânând doar un leu bătrân și orb, care era folosit de cerșetori (ghinionul vânătorului, în mod sigur!). Deoarece numele de Barbarin era purtat de persoane reale, scriitorul a

fost nevoit să schimbe titlul *Barbarin de Tarascon* cu *Aventures prodigieuses de Tartarin de Tarascon*.

Aceste câteva „surse" biografice nu trebuie să ne ducă la concluzia că lucrarea lui Daudet e un memorial de călătorie sau un jurnal autobiografic, semn că autorul era prizonierul unei realități pe care o cunoștea foarte bine și de care se simțea legat cu toată ființa sa, deoarece el însuși considera cartea ca „un beau sujet de gaieté" (frumos prilej de veselie ; poveste hazoasă). Ce-i drept, râsul, veselia, hazul (uneori și batjocura camuflată) izbucnesc spumos, entuziast și (mai rar !) coroziv, în fiecare capitol, fie că e vorba de isprăvile propriu-zise ale lui Tartarin (una mai boacănă decât alta !), fie că facem cunoștință cu psihologii ciudate și specimene de comportament uman. Ca orice om inteligent și cu haz (am constatat, *sur place*, că există din belșug în Provence !), Daudet râde (pe față sau în complicitate cu cititorul) de sine, de Tartarin și „nemaipomenitele" lui aventuri, și de atâtea slăbiciuni și păcate ale omului, mereu legate toate de cele ale altora – prieteni, cunoștințe ocazionale, compagnoni sau însoțitori, profitori, mincinoși, curioși, naivi ca și el, ipocriți sau tembeli cu suflet sec sau minte răvășită, stăpâniți de interese, vicii și patimi sau „umbriți" de aripa (norocoasă sau tragică) a destinului. Nu sunt oare aceste împrejurări dimen-

siunea și secundele eternității care compun tragi--comedia numită viață? Scriitorul o știe prea bine, dar ne lasă pe noi s-o afirmăm în cunoștință de cauză.

La urma urmei, nu e nimic deosebit sau senzațional în viața cotidiană a unui orășel de provincie (când l-am vizitat de mai multe ori, am constatat că nu se schimbase aproape deloc) și a unui pașnic burghez „îngropat" în tabieturi și mici orgolii, „mânuit" de stereotipii și nici în visul său ardent (rezultat al lecturilor specializate, desigur!) de a vâna lei în Africa, transformat (cu concursul lui Dumnezeu sau al diavolului?), după triste sau hazlii peripeții, în ruina unui castel de iluzii și într-o hilară și tardivă (dar, în sfârșit, lucidă) trezire la realitate.

Transfigurarea planului realității într-o construcție epică originală justifică o performanță și o competență estetică, justificând locul pe care această operă îl are în istoria literaturii franceze. Nu ne surprinde, prin urmare, faptul că după insuccesul (ca să nu spunem eșecul) unor opere anterioare ca *Lettres de mon moulin* și *L'arlesienne* (transpusă și muzical), noua lucrare nu impune numai un rapsod (în cel mai bun înțeles al termenului) al Provenței, ci și un scriitor național. Drept urmare, gloria lui Daudet este întreagă și certă, orașul Tarascon și-o revendică și el, iar numele eroului principal (nume de familie sau de

botez?) devine unul comun, cu varii conotații semantice și cu derivate neașteptate, legate de șiretenie, viclenie, naivitate, minciună, vorbărie, prudență, lașitate, de un fanfaron, un ambițios și (macar câte o dată) de unul bun de pus pe rană.

Nu e mai puțin adevărat însă că la jumătatea secolului trecut în rândul francezilor domina spiritul de aventură și legitimă curiozitate pentru vânătoarea în Africa și pentru noile colonii africane ale Franței, interes stimulat, pe de o parte, de marile descoperiri geografice, iar pe de altă parte, de o întreagă literatură de aventuri, șocantă sau fantezistă în bună parte, în care imaginația autorilor șoca chiar pe cititorul instruit, atât prin recuzita faptelor (tenebre, animale fioroase, oameni primitivi, obstacole naturale de nedescris, extreme meteorologice etc. etc.), cât și prin aspectele exotice, bizare sau „picante" din coloniile nord-africane sau din alte zone ale globului. Dar nu astfel de lecturi îl subjugau pe Daudet, ci două cărți celebre și nemuritoare: *Robinson Crusoe* și *Don Quijote* (invocat de mai multe ori în propria-i lucrare). Sugestii privind aventurile năstrușnice și jalnice – ca rezultat și perspectivă – ale tarasconezului a găsit, cu siguranță, Daudet și în unele cărți de călătorii, în vogă la acea vreme în Franța și care sunt citate de autor (ca și *Don Quijote*!), cum sunt cele semnate de Cook, Cooper, Aimard și, mai ales, Fromentin. Chiar din

primele două capitole ale cărții, cititorul rămâne surprins, când, în grădina baobabului, alături de atâtea lucruri obișnuite pentru un om obișnuit, modest (dar nu anonim!), comod, aproape leneș, altfel bun camarad cu „vânătorii de șepci", conviv de nădejde lângă pahar și „vocalist" îndrăgit al romanțelor preferate, facem cunoștință, mai întâi, cu o adevărată grădină exotică, tropicală (cei din Vaucluse sunt, de fapt, mari cultivatori de legume!), iar mai apoi cu un arsenal înspăimântător de arme dintre cele mai diverse de pe glob, aranjate în cabinetul său de lucru. Cum era posibil, prin urmare, ca prietenii și cunoscuții (până la urmă, întregul oraș!) să nu-l numească „marele, incomparabilul Tartarin", să nu-l considere un adevărat *genius loci* și să nu aștepte de la el izbânzi cinegetice fără egal?

Poate că una din intențiile lui Daudet, scriind acest roman, a fost și destrămarea acelui vis al Orientului, care bântuia imaginația multor francezi, convinși fiind (chiar și cei cu gust și cu bun simț!) că se află în lumea din *O mie și una de nopți*. Mulți dintre contemporanii autorului aveau o imagine deformată sau chiar falsă cu privire la Orientul arab, reducându-l la pirați, beduini, deșert, nisip, caravane, cămile, lei și pantere (numaidecât!), care așteaptă să fie vânate.

Nu e de mirare că, pornind de la o asemenea naivitate „culturală" sau ignoranță (caracteristică

și azi francezilor, când e vorba de alte zone geografice sau destine istorice și culturale), tot un francez – Clément Duvernois – a scris în 1863 o carte cu titlul *Algeria pitorească*. Or, Daudet, în partea a doua a romanului, demontează tocmai mecanismul unei asemenea false mentalități, căreia îi opune imaginea reală a Orientului și a Algeriei, în speță. În consecință, realitatea ia locul imaginației, viața autentică micșorează efectele *mirajului*, iar oamenii, întâmplările și locurile sunt ceea ce *sunt*, nu ceea ce *par a fi*. Evident, autorul a pornit de la intenția mărturisită de a scrie „une histoire comique". În această ordine de idei, ar fi nedrept să nu menționăm și o lucrare de oarecare proporții, care-și propune cercetarea acestui raport între realitate și imaginație, pe de o parte, și între tradiția literară preexistentă și noutatea viziunii lui Daudet, referitoare la Algeria. E vorba de *L'Algérie d'Alphonse Daudet* de Léon Degoumois, apărută la Geneva în 1922, în care sunt luate în considerație izvoarele prozei lui Daudet, dar și procedeele de imitație ale autorului provensal. În această lucrare facem cunoștință și cu prima versiune a romanului (*Le Figaro*, 18 iunie 1863), intitulată *Chapatin le tueur de lions* și aflăm că Daudet a scris și câteva povestiri a căror acțiune se petrece în Algeria. Din acest punct de vedere, el trebuie încadrat într-o serie din care nu pot lipsi nume ca E. Fromentin, E. Feydeau,

J. Gérard și Bobonnel (ultimii doi sunt pomeniți și în roman). Nu e mai puțin adevărat că acest univers mediteranean și arab poate fi întâlnit și în alte lucrări ale prozatorului: *Les contes du lundi* (1873), *Robert Helmont* (1874). De altfel, sursele „algeriene" ale romanului au fost menționate de către Daudet însuși în două cărți de referință pentru crezul artistic și destinul său literar: *Histoire de mes livres* (1883) și *Trente ans de Paris* (1888). În Algeria, scriitorul a cunoscut, desigur, scene și personaje autentice, aflate departe de convenționalismul și fantezismul altor scrieri de aceeași factură, îndreptățind concluzia lui Jules Lemaître: „il ne raconte et ne décrit que ce qu'il a vu". Ceea ce și conferă multor pagini autenticitate, spontaneitate, savoare a relatării și sinceritate în ton, cu toate că nu este deloc exclusă o influență a exotismului lui Fromentin. Spre deosebire de alte lucrări ulterioare, în *Tartarin* nu avem de a face cu un simplu jurnal de călătorie, ci cu o structură literară în proză, având, cu certitudine, la bază amintirile, impresiile, dar și fantezia creatoare a lui Daudet.

Acest lucru reiese și din echilibrul compozițional, nu numai din schema subiectului. Prima parte ne face cunoștință cu micul oraș Tarascon și cu personajul principal, ca prezență centrală a acestui cerc mic-burghez, el fiind anturat de câțiva compagnoni – orgolioși, vanitoși, suspicioși și vicleni ca

și el –, reprezentând, fiecare, o proiecție unghiulară a personalității lui Tartarin : armurierul Costecalde, farmacistul Bézuquet, pensionatul ofițer de intendență Bravida, toți înrobiți unor ticuri verbale și mentale, stăpâniți de stereotipii în comportament și „ruginiți" în al lor *modus vivendi*, pentru că ei vegetează și supraviețuiesc în loc să trăiască, limitați la monotone și repetate activități zilnice (casă, club, cafenea, farmacie), expediții cinegetice în împrejurimi (dar vânatul lipsește cu desăvârșire !) și vizite la circ, însoțite, toate, de „ingredientele" necesare : lichior, cafea, vin, bârfă, ironii, provocări, prânzuri copioase, romanțe după gustul fiecăruia (numai Tartarin le știa pe toate !) și (numaidecât !) nelipsitele povești de vânătoare (pe care cei care le spun sunt cei dintâi care le cred !) și nemaipomenite (în imaginația lor aprinsă) aventuri în Africa, în Orient și chiar în China (unii sunt ca și siguri că Tartarin a fost deja acolo !).

Însă ceea ce pare straniu este faptul că, vorbind atât de mult (cu invidie, teamă, bucurie, curiozitate, nonșalanță și chiar extaz) despre asemenea lucruri, ei cred că s-au petrecut sau se vor petrece cu adevărat după calapodul închipuirii lor, cu consecințe dintre cele mai grave pentru fiecare în parte, dar și pentru urbea lor. Patima vânătorii și „nebunia" aventurilor extraordinare și posibile (dar imanente !) plecarea lui Tartarin la *turcaleți* duce la febrile dis-

cuții care acaparează întreaga suflare a târgului și lasă loc unor supoziții, surprinzătoare și pentru Tartarin. Din nefericire (pentru că va suporta consecințe neprevăzute, ridicolul și chiar zeflemisirea altora) sau din fericire (pentru că va înțelege, în sfârșit, adevărata față a lucrurilor și „se va lecui" de a mai trăi în imaginație sau în situațiile din cărțile exotice palpitante), cel dintâi care cade victimă acestei situații explozive și, parțial, misterioase, este însuși Tartarin, onorabil și modest cetățean care, în urma aventurilor „glorioase" din Algeria (de fapt, ele sunt, cum spune Daudet spre finalul cărții, „catastrofe peste catastrofe"), capătă statutul unui erou încoronat al urbei, cu toate că până la îmbarcarea pe *Zouave* nu părăsise niciodată orașul natal, urmând un itinerar standard : casă-club-cafenea--farmacie-malul Ronului.

Următoarele două părți ale romanului, în care urmărim „grozăviile" și așa-zisul „triumf" cinegetic din Sahara, au drept cadru capitala Algeriei și zonele învecinate, întreaga țesătură tematică stând sub semnul unei opoziții vizibile cu ochiul liber între ceea ce credea sau dorea eroul și ceea ce îi oferă, dur, dar clar ca lumina zilei, mai ales în ultimele episoade, realitățile cu *turcaleți* și *lei* (care par „sublimi", dar „lipsesc cu desăvârșire", vorba lui Nenea Iancu). Totuși, comicul situațiilor se situează pe primul plan, generând un umor spumos,

iar unele descrieri sau reflecții pasagere (vin din înțelepciune, din experiență sau din bun simț?) despre lume și viață sunt impregnate cu lirism, căldură sufletească și poezie, într-o povestire simplă, colorată și cuceritoare.

În toate cele trei părți însă, predomină observația realistă, „radiografia" atentă a unor medii și împrejurări bine cunoscute de scriitor (în Provența sau la Paris), un umanism manifest, care se învecinează cu umorul și ironia, care alternează echilibrat și cu efect. Canavaua întâmplărilor din carte are în centru pe Tartarin, gentil meridional, exuberant și fanfaron, aspirând la fapte eroice de excepție (în primul rând, vânătoarea de lei africani!), care devine, pas cu pas, pentru credulii săi tovarăși (de pahar, de cântec și de împușcare a șepcilor aruncate în aer, în toate el fiind, firește, cel dintâi și de neîntrecut!, un erou *avant la lettre*. Dacă minte cu ingenuitate sau cu infatuare, el se amăgește, desigur, pe sine, drept care periplul său cinegetic îl duce, vorba lui Caragiale, de la *idee* la *ipohondrie* și la *fandaxie*. De aceea și cei din Tarascon stăruie în aprecieri superlative, după plecarea sa și mai ales după întoarcere, când este primit ca un brav și neînfricat vânător de lei (convingerea lor eronată pornea de la faptul că Tartarin trimisese tarasconezilor blana leului orb, ceea ce a dus imediat la concluzia că în Algeria împușcase 10 sau 20 de lei fioroși, „o chisăliță de

lei", subliniază maliţios Daudet!). Uitând ca orice bun creştin necazurile şi chiar ruşinea unor situaţii, Tartarin „cade" în vechea meteahnă şi începe o „strașnică" (evident, mincinoasă!) poveste despre lei şi nopţile de pândă din Algeria: „Închipuiţi-vă că într-o seară, în plină Sahară...". Închipuiţi-vă ce grozăvii, ce suspans şi ce emoţii au pus stăpânire pe cei din Tarascon, şi aşa zăpăciţi de triumful „extraordinar" al lui Tartarin!

În realitate, eroului i se potrivesc foarte bine cuvintele cu care F. Mistral, „naşul" său literar, îl caracteriza pe Daudet: „om al iluziilor şi al deziluziilor". Finalul expediţiei eroului „la turcaleţi" şi „la lei", prilej mai degrabă de cunoaştere a unui „Orient ridicol", înseamnă sfârşitul (fie şi aparent!) unui vis îndărătnic, efasarea imaginii de carton şi confetti a civilizaţiei nord-africane din vremea scrierii cărţii, într-un cuvânt, ruinarea pitorescului imaginar, pe baza unei experienţe personale, a unei aventuri în lumea reală a unor structuri, niveluri şi particularităţi general umane, observate şi comentate de o personalitate complexă şi un talent original.

Aşa cum indică şi titlul cărţii, toate elementele acţiunii gravitează în jurul lui Tartarin din Tarascon. El este „beneficiarul" aventurilor propriu-zise, prin care determină prietenie, ură, invidie şi comprehensiune (mai rar!), devenind nu numai „obiec-

tul" unei adulări (nejustificate, e drept !) a mulțimii, dar și al bârfei și denigrării. Tocmai această dublă postură permite cititorului să descifreze, de la un episod la altul, o trăsătură dominantă de caracter și raporturile cu alte personaje, care, *volens-nolens*, recompun din linii și accente plastice portretul moral al „marelui bărbat".

Am fi surprinși de întreaga înlănțuire a episoadelor, mai ales în ultimele două părți, dacă, însuși prozatorul nu ne-ar avertiza în capitolul 6 din *La Tarascon* că avem de a face, în fapt, cu două personaje într-unul singur (capitolul respectiv este intitulat chiar *Cei doi Tartarin*). Dacă, fizic, el este un grăsan rotofei, gurmand, băutor, vesel, bun de gură și cu anumite ifose de șef de clan, adică e Sancho Panza, în schimb în sufletul său sălășluiește nebunul alchimiei unui vis, Don Quijote, din romanul lui Cervantes. Ca și acesta, Tartarin se manifestă ca un exaltat nejudecat, perseverent și excesiv de naiv, ba chiar lipsit de bun simț în unele împrejurări, într-un cuvânt poltron și pișicher, deși plăcut în societate, cu accese de furie și orgoliu, dar și galant cu damele și „damele". Pe el, visul îl împiedică să vadă dimensiunea, semnificația sau congruența lucrurilor și a faptelor, adică cealaltă față a realității cotidiene. Dominat de spiritul aventuros, visând vânători grandioase, cu pericole și dramatice peripeții (ele există doar în mintea lui înfierbân-

tată!), care să-i pună în valoare curajul, demnitatea, vitejia și onoarea atât de necesare în unele circumstanțe (mai ales delicate, hilare sau de-a dreptul comice), Tartarin trăiește, ca și „fratele" său spaniol din La Mancha, mai mult în imaginație, toate posibilele aventuri extrase din persuasive lecturi din acest domeniu. În acel capitol constatăm latura dual㠹 a eroului care spunea despre sine: „Simt că sunt doi oameni în mine", prin opoziția dintre Sancho și Quijote:

„Tartarin-Quijote, exaltat la culme:

– Acoperă-te de glorie, Tartarin!

Tartarin-Sancho, foarte liniștit:

– Tartarin, acoperă-te cu flaneaua!

Tartarin-Quijote, din ce în ce mai înfierbântat:

– O, minunate puști cu două focuri, pumnale tăioase, lasouri și voi, mocasini!

Tartarin-Sancho, din ce în ce mai liniștit:

– O, minunante veste tricotate, dragi genunchiere călduțe, o, drăgălașe șepci cu urechi!

Tartarin-Quijote, cu totul pierdut:

– O secure! dați-mi o secure!

Tartarin-Sancho, chemând servitoarea:

– Jannette, adu cacao cu lapte!

Și, în acel moment, Jannette aducea o excelentă cacao caldă sclipitoare, aromată, și cu niște fripturi în sânge stropite cu lichior de anason care îl fac să râdă pe Tartarin-Sancho, înăbușind strigătele lui Tartarin-Quijote."

Spre deosebire însă de spaniol, eroul din Provența se mai și „trezește" din visul său (*par la force des choses*!), mai ales atunci când întâmplările neplăcute sau catastrofale cu urmări penibile sau rușinoase îl aduc cu picioarele pe pământ. Dacă Don Quijote e nebunul genial al unui vis, Tartarin rămâne „alienatul" unei patimi hrănite de lecturi și anturaj, care însă după „crize" are și perioade de luciditate, dovedindu-se perfect normal în situații noi. „Dușul" rece pentru el îl constituie mai întâi surpriza descoperirii Algerului ca un oraș oricare din Franța (inclusiv cu viciile, tarele și disfuncțiile sistemului social-economic), unde pofta de viață (vin, șampanie, muzică, femei frumoase, cafea, taclale, climă plăcută) îl determină să uite, cel puțin pentru o vreme, „măcelărirea" fiorosilor lei din Atlas. Asta înseamnă că el nu plutește în văzduhul visului ca Don Quijote, ci că pogoară pe pământ (dus de furtuna destinului!), la viață, care merită (la Tarascon sau oriunde!) și trebuie trăită, bună sau rea ori numai dezagreabilă și ciudată, cu bucurii și necazuri, cu vise și eșecuri, fiindcă e doar una. „Gourmand et gourmé à la fois", șiretul, naivul, iar uneori

prudentul și credulul Tartarin (și ce lecții primește în acest sens spre sfârșitul aventurii „algeriene”!), rămâne, funciarmente, în ciuda unor situații decrepide, ceea ce francezii numesc atât de potrivit „un bon viveur”.

Această structură bipolară a personalității sale are drept urmare diverse consecințe (de care cititorul râde copios!), pe care i le impun gesturile și actele sale mai mult sau mai puțin controlate mental, prilej pentru scriitor de a ne prezenta și alte personaje a căror biografie morală se intersectează cu cea a tarasconezului: căpitanul Barbassou, chefliu, indolent și sarcastic, dar solidar atunci când situația o impune, falsul prinț Grégory de Muntenegru, excroc, proxenet, cartofor și parazit, fost pușcăriaș „uns cu toate alifiile”, care profită „gras” de pe urma lui Tartarin – înșelatul, învinsul, deziluzionat pentru pierderea banilor, bunurilor și a viselor. Baïa, o cocotă „amabilă” cu toți bărbații, deși era iubita muezinului din localitate, care, cu viclenie și feminină dibăcie, ajunge iubită și răsfățată de Tartarin, mirându-se în clipe de sinceritate (răii și ticăloșii au, rareori, și așa ceva!) cum de i-a trimis Dumnezeu sau Alah un asemenea neghiob legat la ochi și surd de amândouă urechile. Înfocatele sale declarații de dragoste (orale sau scrise), ca și cheltuielile nesăbuite (inclusiv cumpărarea a mii de pipe!) îl fac de râsul lumii, încât mulți ani mai târziu local-

nicii își amintesc în cascade de râs de Sidi Tart'ri ben Tart'ri (adică Tartarin) „care era foarte fericit" (ce-i drept, pe banii săi și uitând cu desăvârșire, din motive „domestice", de leii Atlasului) până când, după ultima ispravă, când a vânat doar un leu bătrân și orb, dresat să cerșească, a cărui piele trimisă la Tarascon inflamase mințile și „dăduse apă la moară" ziariștilor locali, pricepe (*il vaut mieux plus tard que jamais*!) „jocurile" ascunse ale unei realități complexe ca un mozaic, sensul vieții, starea de spirit a celor cu care venise în contact și înțeleapta măsură a ceea ce e omenesc oriunde și oricând: vis și deziluzie, curaj și teamă, speranță și minciună, iubire și ură, solidaritate exemplară și lașitate, frumos și urât, etern și trecător.

Acum e momentul eliberării sale din capcana viselor și a iluziilor (pentru hidalgoul spaniol nu va sosi această clipă niciodată). Dimensiunea reală a oamenilor și faptelor îi deschide ochii și, înainte de a se îmbarca pentru Tarascon (cu ajutorul lui Barbassou, fiindcă era lefter, dezorientat și vecin cu sinuciderea), descătușat și aproape lucid, își ia rămas bun de la Algeria, într-un bizar melanj lingvistic (arabă, franceză și provensală), clamându-și oful-blestem ca un final (și el dorit!) al experienței sale: „Mohamed este un farseur bătrân... Orientul, Coranul... leii, maurele, toate acestea nu-s decât apă de ploaie! Nu mai sunt *Turcaleți*. Nu sunt decât

excroci !... Trăiască Tarasconul !". Se va întoarce în casa din grădina baobabului, reluându-și ritmul unei existențe cenușii, printre plante exotice și arme înspăimântătoare, fără să bănuiască faptul că cei din Tarascon îl considerau un erou (pielea leului era de vină !), poate chiar eroul de care aveau nevoie pentru iluziile legate de patima vânătorii (fără să bănuiască „isprăvile" și tristețea bravului bărbat, greu încercat, dar pe deplin „lămurit"), drept care, imediat după sosire, își amintește de succesele cinegetice inexistente, generând (prin talentul său de actor) o flamboiantă atmosferă a poveștilor vânătorești de pretutindeni.

Intenționând să distrugă mitul Orientului, care-l stăpânise și pe el ca turist în Algeria, scriitorul Daudet, urmărind cele două coordonate care direcționează înlănțuirea episoadelor și atitudinea eroului principal – mentalitatea provensală și trăirea imaginativă a unor aventuri neobișnuite, pe de o parte, și cunoașterea adevăratelor realități din nordul Africii (simbioză etnică, diversitate religioasă, moravuri străvechi sau imuabile, raportul civilizație-primitivism ș.a.), – pe de altă parte, a avut în vedere, în mod cert, și cele două modalități estetice explicite și adecvate : umorul și parodia.

După cum constată cititorul însuși, comicul în *Tartarin*, e, în primul rând, de situații. Din acest punct de vedere, autorul grupează scene și peisaje

variate (bizare, penibile sau improbabile în viața cotidiană!), pe primul plan situându-se naivitatea eroului, înșelat și trădat de toți, el fiind singurul care nu înțelege asta. Sau se preface, pentru a-și atinge doritul țel? Mereu constatăm o flagrantă nepotrivire între ceea ce pare a fi și ceea ce este cu adevărat, lăsând impresia că însuși Tartarin ar trebui adesea să exclame minulescian: „Nu sunt ce par a fi!". Pe alocuri, comicul se realizează și cu ajutorul limbajului, agrementat cu vocabule provensale, cu expresii și construcții fixe sau tipice și chiar cu elemente de argou (regretatul profesor Louis Michel de la Universitatea din Montpellier le-a consacrat o lucrare specială). Dar nu numai jocul cuvintelor și al sintagmelor dă fluență discursului narativ, ci și intercalarea (cât e necesară!) dialogului, conotația semantică specială, încât, dacă știm să citim și „printre rânduri" (adică *subtextul*!), descoperim intenția estetică a prozatorului, susținută de un conflict intern (stările sufletești ale personajului, oscilând între extaz și deziluzie) și de altul extern (raporturi cu alte personaje, într-un spațiu și timp limitat). În plan artistic, umorul spumos, ironia (uneori amară!) și efectele parodice sunt rezultanta actului său creator. Și în această privință, Daudet este un original, ceea ce explică succesul constant al acestei opere, care, împreună cu *Scrisori din moara mea*, i-a consolidat gloria literară pentru ieri, azi și mâine.

Dacă în proza lui Giono predomină un lirism ardent și o atmosferă de mister care învăluie personaje complexe, „tari" (analogia cu Sadoveanu se impune!), dacă la Pagnol (mai ales în teatru, dar și în proză) umorul e subtil și se învecinează cu accente tragice prelungite într-o empatie pentru cei simpli sau nedreptățiți de soartă sau Dumnezeu, la Daudet fantezia, exuberanța, veselia – în buna tradiție a francezilor, și în mod deosebit a celor din Midi (în Franța, am auzit de nenumărate ori, la radio sau TV, ca un refren, cântecul „on a tout le temps pour s'amuser" –, hazul nestăpânit dă pregnanță personajelor sau scenelor și confirmă talentul incontestabil al unui mare povestitor (fiindcă invenția romanescă nu are suflu larg și relevanță epică în alte opere). Chiar autorul mărturisise prietenului Goncourt că a conceput lucrarea ca o „galéjade" (farsă, batjocură, întâmplare hazlie, cu multe „înțepături"), care are în vedere o atmosferă provincială, desuetă și penibilă, dominată de ambiții mărunte, plictis, orgolii rănite și descurajare. În această situație, râsul sănătos, exploziv sau stăpânit, pe seama oamenilor și a întâmplărilor, apare ca un remediu și o soluție.

Parodia privește mai ales fanfaronada lui Tartarin și peisajul social și moral din Algeria. Ironia autorului nu e acidă sau corozivă, autorul râzând în complicitate cu cititorii, vroind parcă să spună la

fiecare pagină: „Ei, ați văzut? Asta e!". În planul acțiunii, parodia este accentuată în scenele uciderii măgărușului sau a leului orb (ce derâdere și rușine puteau fi mai mari pentru un personaj care trăia niște succese vânătorești inexistente și care înspăimântase pe toată lumea cu înfățișarea și arsenalul său de arme?), ca și în cele care privesc aventurile sale amoroase. Lovit de „un coup de foudre", Tartarin își pierde capul (cât îl mai avea!) pentru o maură întâlnită în autobuz, pe care o credea o regină a frumuseții (deși ea purta văl) din Orient, iar mai târziu pentru cocheta Baïa, întruchipare (tot Tartarin spune asta, dar fără cuvinte, fiindcă e mut de admirație) a virtuților și a visului său despre femeie și iubire (cu toate nuanțele semantice pe care le implică termenul). Pierdut, dedat plăcerii și abstras realității imediate, Tartarin trăiește, pasional și inconștient, povestea sa de iubire „turbată", dar *à la manière de*... Baïa, până ce întâmplarea (care e ambasadorul destinului!) îi aduce lumina adevărului: domnița visurilor sale era doar o „damă" din Marsilia, transplantată în Orient nu numai pentru plăceri și distracții, ci și pentru un câștig material (fiindcă printre bărbați sunt destui fraieri!). Acest crunt adevăr îl determină (în sfârșit!) să priceapă „cum devine cazul" și să-și părăsească iubita, armele și... iluziile (n-a scris și Balzac un roman intitulat *Iluzii pierdute*?).

După propriile mărturisiri și după relatările fiului său (*Alphonse Daudet*, Paris, 1898) reiese că scriitorul intenționa inițial să scrie ceva absolut serios și profund despre Algeria. Realitățile de la fața locului i-au schimbat optica, orientând-o într-o direcție parodică. Întâmplări, moravuri și mentalități (din care nu lipsea un aspect predominant și în zilele noastre – corupția, în armată, justiție și administrație!) acuzau, prin pana scriitorului, decăderea morală, schilodirea sufletească, pierderea vechilor principii și spoiala unei civilizații importată din metropolă și „altoită" pe trunchiul „bolnav" al unei colonii franceze din Orient. Purtat de „pasiunea sa leonină" nepotolită, eroul principal ocazionează povestitorului notații realiste privitoare la viața social-politică (punctată cu accente critice directe) și culturală din zonele vizitate: Alger, Blidah, Milianah, Chéliff: hoteluri, restaurante, porturi, rezidențe particulare, sate, mănăstiri, tribunale, sate în deșert, sedii ale poliției, cazărmi. Puterea banului (zeul societății moderne!), politețea vicleană și absolut interesată a arabilor, sentimentul autorității militare franceze (ce „minuni" săvârșește Grégory datorită chipiului cu tricolor galic!) sunt observate cu ochi critic discret, uneori neutru sau aluziv. Dar ele țin mai mult de „decor" și de încadrarea personalității lui Tartarin în aventurile sale nesăbuite. Axa dominantă în structura

romanului e reprezentată de raportul (trebuie s-o repetăm!) dintre un mit al iluziilor care determină naivitatea, pasiunea sau chiar monomania unor personaje și decepțiile inevitabile (care vin totdeauna mai târziu!) aduse de realitate. Putem spune, deci, că și aceste „felii de viață!" privită cu ochi critic nu atenuează comicul irezistibil pe alocuri și constanta tonului vesel-duios.

Nici nu se putea altfel, dacă ne gândim că eroul principal (ca și autorul) era un *meridional* „din cap până în picioare", un prototip cu determinate trăsături de caracter, ironizate adesea de parizieni. Prin urmare, Tartarin e un *bavard* (vorbăreț, flecar), mâncău, degustător de vinuri și lichioruri, petrecăreț, lăudăros, șugubăț, naiv și credul iremediabil mai ales când e vorba de cei din Provența, care, după cum ne asigură și autorul, „vânează pentru plăcerea de a vâna". Intrepid și curajos, perseverent și temător uneori, hotărât și parolist alteori, eroul nostru e, în esență, unul din „turma lui Epicur", bucurându-se de plăcerile (câte și când le gustăm!) vieții, în tovărășia lui Bachus și a urmașelor Evei, nevoit fiind însă în anumite situații să se îndoiască sau să ocolească adevărul, fie și din cauza (subtilă ironie!) *mirajului*. Râzând înțelegător sau cu blândețe de eroul său (pe care, evident, îl simpatizează și îl înțelege!), scriitorul găsește ușor explicația unor devieri comportamentale: „Omul din Sud nu

minte... el se păcălește de unul singur. El nu spune totdeauna adevărul, dar crede că l-a spus". Aceasta e o constată psihologică a visătorilor deveniți prizonieri ai propriei naivități. Așa se și explică alunecarea uneori spre caricatură în realizarea portului lui Tartarin, care după atâtea eșecuri nu cade în tristețe „iremediabilă" și amărăciune, ci, cu francheță, trece de la o stare la alta în așa fel încât în ultima fază a cărții reîncepe, mânat de dorință și imaginație, relatarea personală a „eroicelor" întâmplări care, cu siguranță, vor „pune gaz peste foc" între prieteni și dușmani, ducându-ne din nou la fratele său de suferință, visare și deziluzie, Don Quijote, și el campion al eroismului gratuit și setos de aventuri pe care le consideră unice, fără egal. Tocmai această grandomanie și elanul cavaleresc gratuit îi fac pe cei doi să scape din „ghearele" realității, de unde rezultă și latura comică a celor două cunoscute opere. Dar provensalul e totuși fericit într-o oarecare măsură, chiar în situațiile din finalul lucrării ; el nu ajunge la disperare, ci, dimpotrivă, revine la o anume normalitate, căpătând în fața concetățenilor o aură eroică (tot pe bază de vorbă și închipuire !). Urmarea e că cititorul, la sfârșitul lecturii, nu e stăpânit ca în *Don Quijote* de emoție și compasiune. Principala diferență constă în faptul că Tartarin are o natură duală, ceea ce nu e cazul cu eroul lui Cervantes. Și el e atins de frumoasa nebunie a unui

vis nobil, dar e însoțit permanent de opozantul oricărui ideal și eroism, care e Sancho Panza. E clar că tocmai coexistența celor doi oameni într-un singur personaj reprezintă o sursă de nestăvilită veselie, conferind lui Tartarin (măcar în final) statutul unui lucid personaj parodic, care, deși ridicol și naiv, e totuși simpatic și brav.

Această atitudine din partea autorului și farmecul scriiturii au atras elogii din partea criticii și a unor confrați. Cel mai autorizat rămâne, desigur, Anatole France, care vorbea de un „roman comic" pe linia lui Scarron și sublinia că această operă a lui Daudet e o capodoperă: „Avea – scrie el despre autor – harul lacrimilor și al râsului. Râsul său era muzical și vioi". Justificarea acestei aserțiuni e probată și de prezența unor tablouri de natură sau de tensiunea lirică luminoasă a unor pasaje (Tarascon, noaptea în deșert, la pândă, „dialogul" cu vechea diligență), cu ritmice cadențe și notații proaspete, care îl apropie, sigur, de cărțile cunoscute ale lui Fromentin: *Un été dans le Sahara*, 1857 și *Une année dans le Sahel*, 1862, prin umor, duioșie, scene și peisaje. Marele și durabilul succes al cărții lui Daudet vine, în mod cert, din măsură și echilibru, din finețe de spirit, subtilitate și vivacitate, ca și din autenticitatea personajului principal și a limbii folosite, din simplitate și hazul sănătos, alimentate de poezia și „sufletul" tuturor lucrurilor.

Desigur, așa cum a arătat J. Roure (*Alphonse Daudet*, 1982), la început tarasconezii nu s-au recunoscut în acțiunea cărții, iar Tartarin nu era acceptat ca un tip reprezentativ pentru Provența. Poate și pentru că „neînfricatul" personaj nu se oprește nici când trebuie și nici când este obligat, hotărât fiind, în naivitatea sa, să meargă mai departe. Ceea ce-l anturează (casă, haine, arme, prieteni, visuri, habitudini, *forma mentis*) îl determină să evadeze din cotidian și real, parcă pentru a ne reaminti ceea ce afirma Rimbaud : „la vraie vie est ailleurs", căci spre acel *undeva*, sau *aiurea* sau *în alt loc* se îndreaptă cărările destinului lui Tartarin. E o refulare, un vis romantic, o nevoie imperioasă de personalizare sau identificare sau un mod special de a-și dovedi sie însuși că *vrea* și *poate*?

Surprizele, neprevăzutul și mirarea cititorilor, de la un episod la altul, sunt însoțite totuși de amărăciune și compasiune. Ives Berger a găsit o formulă adecvată pentru specificitatea cărții : „un joyeux roman triste". Același comentator subliniază ca o trăsătură a stilului lui Daudet relația de opoziție, de antinomie, ceea ce constituie o altă sursă a umorului din carte, începând chiar cu discrepanța dintre fizicul și mentalul comportamental al lui Tartarin. Dacă descrierea portului Marsilia, considerată de unii „superbă" e superioară net celei realizate de Pierre Loti, și alte scene din viața pro-

vensală sunt la fel de realizate, încât același critic menționat anterior își încheie studiul cu o apreciere superlativă: „un livre qui fait d'Alphonse Daudet l'égal de Flaubert et de Zola, ses contemporains, ses amis".

Louis Forestier, ultimul comentator al operei lui Daudet, e de părere că romanul prezintă și alte elemente de originalitate. Cel dintâi rezidă în transpunerea unei realități trăite (Provența și Algeria), cu vise și neliniști, într-o fantezie umorescă și plină de vervă. Ar trebui adăugată culoarea locală, realizată până și prin valorificarea lexicului dialectal. Prozatorul e un pictor (desigur, impresionist!) al moravurilor (și năravurilor!) și structurilor sociale, pentru a ne convinge că Algeria nu e o himeră livrescă, ci o punte între Franța colonială, Provența și Orient.

În ciuda unor rare accente ironice și malițioase, autorul nutrește, totuși, simpatie și înțelegere pentru Tartarin, care rămâne un nucleu în trama povestirii, prezentat uneori cu tandrețe și lirism bine temperat. Asta nu împiedică prezența caricaturii și burlescului, mai ales când e vorba de personaje secundare, autorul pendulând între seriozitate și bufonerie.

Oricum, ele se află pe un plan minor, fiindcă suntem îndreptățiți să spunem că singurul personaj din roman e, *de facto*, Tartarin (numit inițial

Chapatin și *Barbarin*). Numele, înfățișarea, comportamentul, într-un cuvânt personalitatea eroului centrează scenele, personajele secundare și atitudinea prozatorului, pentru a pune în lumină calitățile și defectele (multe și omenești !) ale acestui erou-visător, care, în ciuda exagerărilor voite sau fortuite, rămâne credibil, simpatic și șiret, chiar dacă e vanitos, intrepid, poltron, palavragiu, naiv și înduioșător, ceea ce trezește în cititori reacții diferite. E chiar capcana pe care le-a întins-o Daudet (conștient sau nu), pentru că și ei iau visul drept realitate, construind o lume ideală și imaginativă, situată sub semnul mirajului și al prezumției. Dar personaje în roman pot fi considerate și *ei*, vânătorii de lei, leul devenit o obsesie-simbol și chiar *naratorul* însuși, prezent în fața noastră ca actor și spectator, judecător și împricinat, și mai ales cronicarul (voit imparțial !) aventurilor lui Tartarin, care va fi figura centrală și în două cărți ulterioare : *Tartarin în Alpi* (1885) și *Portul Tarascon* (1890).

Jacques-Henry Bornecque, cel mai avizat cercetător al operei lui Daudet, consideră că acest roman se distinge prin trei elemente importante : *comic*, *realism* și *liric* (chiar „subtilement poétique" !), incluzând două trăsături distincte, dar complementare : umorul și duioșia.

Recunoscută târziu din partea criticii și a altor scriitori de marcă, valoarea cărții lui Daudet este azi

unanim recunoscută, deoarece atmosfera, personajele și tehnica ne reamintesc (chiar circumspecți fiind) fraza inițială din scrisoarea lui Flaubert adresată în martie 1872 lui Daudet: „C'est purement et simplement un chef-d'oeuvre!". Pe baza experienței personale și a surselor livrești care dominau gustul publicului francez în vremea sa, el știa *ab initio* intenția actului său creativ: *cealaltă față a lucrurilor*.

La o sută de ani de la moartea originalului prozator care a devenit un clasic al literaturii franceze și o dimensiune de referință într-o posibilă antologie a umorului în literatura europeană, Alphonse Daudet rămâne și contemporanul nostru, avertizându-ne că nu trebuie să uităm să râdem și nici vechiul (și cât de actualul!) îndemn al latinilor: *ridendo castigat mores!* (râzând, îndreptăm moravurile).

Ilie Dan

„În Franța, fiecare este
cât de puțin din Tarascon”

Prietenului meu,
Gonzague Privat

Prima parte

La Tarascon

1
Grădina baobabului

Prima mea vizită la Tartarin din Tarascon a rămas pentru mine o dată de neuitat; iată, chiar dacă sunt 12 sau 15 ani de-atunci, îmi amintesc totul de parcă ar fi fost ieri. Viteazul Tartarin locuia la intrarea în oraș, a treia casă pe partea stângă a drumului spre Avignon. O frumoasă vilă tarasconeză, micuță, cu grădină în față și cu balcon în spate, cu pereți foarte albi și jaluzele verzi; lângă poartă se afla o droaie de țânci savoiarzi [1] jucând șotron sau dormitând la soare, cu capul pe cutiile lor de lustragii.

Pe din afară, casa nu avea o înfățișare deosebită.

1. *Le petit Savoyard* este o figură foarte populară în literatura și cântecele secolului al XIX-lea. Înainte de alipirea regiunii Savoie la Franța, ei plecau din țara lor lucrând ca lustragii sau comisionari (n.r.).

Pentru nimic în lume n-ai fi zis că ești în fața locuinței unui erou. Dar când intrai înăuntru, Doamne Dumnezeule!...

De la pivniță la pod, chiar și grădina, totul avea un aer eroic!

He, he, nu erau în toată Europa măcar două grădini ca aceea a lui Tartarin. Nici un arbore din regiune, nici o floare din Franța; numai plante exotice, arbori de gumă, tigve, bumbac, cocotieri, manghieri, bananieri, palmieri, un baobab, nopali, cactuși și smochini, de te credeai în mijlocul Africii, la zece mii de leghe de Tarascon. Bineînțeles, toate acestea nu erau în mărime naturală; astfel, cocotierii nu erau mai groși ca sfeclele și baobabul (un copac uriaș – *arbor gigantea*) se simțea în largul său într-un ghiveci de rozetă; dar ce-are a face!, pentru Tarascon acesta era foarte drăguț, și persoanele din oraș, care aveau duminica onoarea de a contempla baobabul, se-ntorceau acasă copleșite de admirație.

Gândiți-vă ce emoție a trebuit să încerc eu în acea zi, traversând această grădină de rai!... Ei, dar fu cu totul altceva când am pătruns în camera de lucru a eroului.

Acest cabinet, una dintre curiozitățile orașului, se afla în fundul grădinii, deschizân-

du-se printr-o ușă cu geam transparent la același nivel cu baobabul.

Închipuiți-vă, așadar, o sală imensă căptușită cu arme și săbii de sus până jos, dar cu toate armele din toate țările lumii: carabine, puști ghintuite cu țeava lungă, flinte, cuțite corsicane, cuțite catalane, cuțite-revolvere, cuțite-pumnale, pumnale malaieze, săgeți caraibiene, săgeți de silex, buzdugane, măciuci, bâte hotentote, lasouri mexicane, și câte și mai câte altele.

Pe deasupra, soarele încins făcea să sclipească oțelul spadelor și paturile puștilor, parcă pentru a ți se face pielea de găină... Totuși, ceea ce te liniștea puțin era prezența ordinii și a curățeniei care domneau peste această iatagănărie. Supravegheat, curățat și etichetat, aici totul era aranjat ca într-o farmacie; din loc în loc, întâlneai un mic anunț pe care se putea citi:

„Săgeți otrăvite, nu le atingeți!"

Sau:

„Arme încărcate, feriți-vă!"

Fără aceste tăblițe, niciodată n-aș fi îndrăznit să intru!

În mijlocul cabinetului era o măsuță. Pe aceasta se afla o sticlă cu rom, o pungă cu tutun turcesc, *Călătoriile* Căpitanului Cook,

romane de Cooper și Gustave Aimard [1], povestiri de vânătoare : vânătoare de urși, cu șoimi, vânătoare de elefanți etc. În sfârșit, în fața acestei măsuțe ședea un bărbat ; între patruzeci și patruzeci și cinci de ani, era mic, pântecos, bondoc, roșcovan, numai în cămașă, cu izmene de flanelă, cu barbă țepoasă și niște ochi fulgerători ; într-o mână ținea o carte, cu cealaltă flutura în aer o pipă enormă cu căpăcel de tinichea, și, chiar citind nu știu ce istorisire extraordinară a unor vânători de frizuri frumoase, el făcea, împingând înainte buza de jos, o mutră înspăimântătoare care dădea figurii sale blajine de mic rentier tarasconez același caracter de ferocitate care domnea în toată casa lui.

Acest bărbat era Tartarin, viteazul, marele, neasemuitul Tartarin din Tarascon.

---

1. Cook (1728-1779) a fost un explorator celebru care a publicat istoria călătoriilor sale (Polinezia, Noua Caledonie, Noua Zeelandă). Fenimore Cooper (1789-1851) este autorul celebrei cărți *Ultimul mohican*, iar Gustave Aimard (1818-1883) a scris povestiri despre pirați și despre pieile-roșii (n.r.).

2
Privire generală asupra drăguțului oraș Tarascon. Vânătorii de șepci

În timpul despre care vreau să vă vorbesc, Tartarin din Tarascon nu era încă Tartarin cel de azi, marele Tartarin din Tarascon, atât de faimos în tot sudul Franței. Și totuși, chiar în acea perioadă, el trecea drept regele Tarasconului.

Să spunem de unde provenea această calitate regească. Aflați mai întâi că pe-acolo cu toții merg la vânătoare, de la cel mai în vârstă până la cel mai mic. Vânătoarea este pasiunea celor din Tarascon, și aceasta încă din timpurile străvechi, pe când *tarasca*[1] dădea câte o sută de lovituri în mlaștinile orașului și când tarasconezii se porneau să lupte împotriva ei. După cum vedeți, a trecut ceva vreme de atunci.

1. Tarasca – animal fabulos, balaur din legendele provensale (n.r.).

Prin urmare, în fiecare duminică dimineața, Tarasconul își lua armele și ieșea dintre ziduri sale, cu rucsacul în spate, cu arma pe umăr, cu o droaie de câini, de dihori albi, de goarne și cornuri de vânătoare. Era nemaipomenit de văzut așa ceva!... Din nefericire, vânatul lipsea, dar lipsea cu desăvârșire.

Cât ar fi animalele de animale, vă gândiți lesne că de la o vreme au început totuși să se ferească!

La cinci leghe de Tarascon, vizuinile sunt goale, iar cuiburile – părăsite. Nu găsești măcar o mierlă, o prepeliță, nici cel mai mic vătui, nici măcar cea mai mică pasăre cu pene albe la târtiță.

Și totuși, ce ispititoare sunt aceste dealuri tarasconeze, parfumate de mirt, de lavandă și rozmarin; de asemenea, ademenitori sunt și acești struguri tămâioși ce se găsesc pe malul Ronului, mustind de zahăr, de-ți vine să-i mănânci și cu ochii!... Da, dar mai este un Tarascon în spate și, în mica lume a vietăților cu blană sau cu pene, acesta e rău văzut. Chiar păsările călătoare l-au însemnat cu o cruce neagră pe foaia itinerariului lor, și când rațele sălbatice coboară spre Camargue în triunghiuri alungite și zăresc de departe

clopotnițele orașului, cel care e în fruntea lor începe să strige cât poate de tare: „...iată Tarasconul, iată Tarasconul!", și întregul stol face un ocol.

Pe scurt, în privința vânatului, nu mai rămâne nimic în regiune decât un amărât de iepure bătrân, care se încăpățânează să trăiască acolo, după ce a scăpat ca prin minune vânătorilor tarasconeze din septembrie. Acest iepure este foarte cunoscut la Tarascon. I s-a dat și un nume. Îl cheamă *Fugărilă*. Toată lumea știe că-și are culcușul pe ogorul domnului Bompard – ceea ce, într-o paranteză fie spus, a dublat și chiar triplat prețul acestui pământ – dar iepurelui nu i s-a dat încă de urmă. Iar acum, nu mai sunt decât doi sau trei pătimași care se înverșunează împotriva lui.

Ceilalți s-au lăsat păgubași, și *Fugărilă* a trecut de multă vreme în rândul superstițiilor locale, cu toate că tarasconezul e foarte puțin superstițios din fire și nu se dă în lături când zărește o mâță neagră.

– Dar, cum vine asta?, îmi veți spune; dacă vânatul este atât de rar la Tarascon, ei bine, ce fac vânătorii tarasconezi în fiecare duminică?

– Ce fac?

– Asta-i bună! Se duc la țară, la două sau trei leghe de oraș, se adună câte cinci sau

șase, se lungesc liniștiți la umbra unei fântâni, a unui zid uitat sau a unui măslin, scot din tolba de vânătoare o bucată zdravănă de carne de vită fiartă înăbușit, ceapă verde, un ditamai cârnațul, câteva sardele, și încep un prânz pe așezate, stropit cu unul din acele minunate vinuri de Ron, care te fac să râzi și să cânți.

După care, când plinul este făcut, fiecare se ridică, fluieră câinii, încarcă puștile și începe vânătoarea. Adică, fiecare din acești domni își ia șapca, o aruncă în aer cu toată forța și trage în ea cu gloanțe de 5, 6 sau 2 – după înțelegere.

Cel care nimerește de cele mai multe ori în propria șapcă este proclamat rege al vânătorii, și seara, plin de triumf, intră în oraș, cu șapca ciuruită de gloanțe în vârful puștii, însoțit de lătrături și de larma trompetelor.

E de prisos să vă spun că se face un comerț strașnic în oraș cu șepci de vânătoare. Sunt chiar câțiva ceaprazari care vând șepci găurite și rupte dinainte, pentru folosul celor neîndemânatici ; dar nu este cunoscut până acum decât farmacistul Bézuquet care le cumpără. Ce dezonoare !

Ca vânător de șepci, Tartarin din Tarascon era fără pereche. În toate duminicile, pleca

dimineața cu o șapcă nouă; seara se întorcea cu o zdreanță. În căsuța baobabului, podul era plin cu astfel de trofee glorioase. Și toți tarasconezii îl recunoșteau ca maestrul lor și, pentru că Tartarin cunoștea temeinic regulamentul vânătorilor, deoarece citise toate manualele pentru toate felurile de vânătoare posibile, de la cea de șapcă până la vânătoarea de tigri birmanezi, acești domni făcură din el un mare justițiar cinegetic, luându-l drept arbitru în toate disputele lor.

În fiecare zi, de la orele trei la patru, la armurierul Costecalde se vedea un om burduhănos, grav, cu pipa între dinți, tolănit pe un fotoliu verde de piele, în mijlocul prăvăliei pline de vânători de șepci, stând în picioare și ciondănindu-se. Era Tartarin din Tarascon, care împărțea dreptatea, un Nemrod, dublat de un Solomon.

3
Nu! Nu! Nu! Urmare a privirii generale asupra drăguțului oraș Tarascon

La patima vânătorii, puternicul neam al tarasconezilor adaugă încă una: romanțele. Nici nu se poate crede câte romanțe „se consumă" în acest ținut. Toate vechiturile sentimentale care îngălbenesc pe cele mai vechi cartoane se regăsesc la Tarascon în plină tinerețe și strălucire. Aici se întâlnesc toate, dar absolut toate. Fiecare familie are una a sa, și în oraș acest lucru se știe. Se știe, de exemplu, că romanța farmacistului Bézuquet e:

„Tu, steluță albă, pe care o ador!";

cea a armurierului Costecalde:

„Ai vrea să vii în poiană, la cabană?";

cea a perceptorului:

„Dacă aș fi invizibil, nimeni nu m-ar vedea"

(șansonetă comică).

Și așa mai departe, pentru întregul Tarascon. De două sau trei ori pe săptămână, lumea se adună la unii sau la alții, ca să *și le* cânte. De mirare este faptul că ele rămân totdeauna aceleași și că, de atâta amar de vreme de când le tot cântă, acești tarasconezi cumsecade n-au avut niciodată dorința de a le schimba. Ele se moștenesc în familii, din tată în fiu, și nimeni nu se atinge de nimic; e lucru sfânt, ce mai! Ele nici măcar nu se împrumută vreodată. Niciodată nu i-ar trece prin cap lui Costecalde să le cânte pe ale lui Bézuquet și nici acestuia pe cele ale lui Costecalde. Și totuși, gândiți-vă că trebuie să le cunoască de peste patruzeci de ani de când le cântă.

Nici vorbă! Fiecare și-o păstrează pe a sa, și toată lumea e mulțumită.

Ca și pentru șepci, pentru romanțe primul în oraș este același Tartarin. Superioritatea sa asupra concetățenilor consta în următoarele: Tartarin din Tarascon nu avea romanța sa, una anume. El le avea pe toate.

Toate!

Numai că trebuia să faci pe dracu-n patru ca să le cânte. Revenindu-și repede din succesul saloanelor, eroul tarasconez prefera să se scufunde în cărțile de vânătoare sau să-și petreacă

seara la club, în loc să-și facă inimă albastră în fața unui pian din Nîmes, între două lumânări din Tarascon. Aceste parade muzicale i se păreau nedemne de rangul său.

Câteodată, când se făcea muzică la farmacia Bézuquet, el intra ca din întâmplare în acel loc și, după ce se lăsa insistent rugat, accepta să cânte marele duet din *Robert diavolul*, cu doamna Bézuquet, mama... Cine n-a ascultat așa ceva, n-a ascultat niciodată nimic... Pentru mine, dacă aș trăi o sută de ani, mi-aș aminti toată viața de marele Tartarin apropiindu-se de pian cu pași gravi, rezemându-se în coate și, cu înfățișarea necesară, sub reflexul verzui al borcanelor din vitrină, încercând să dea feței sale blajine expresia satanică și cumplită a lui Robert diavolul. Numai ce-și găsea poziția, și salonul fremăta imediat; se simțea că o să se petreacă ceva măreț... Atunci, după un răgaz de tăcere, doamna Bézuquet-mama începea, acompaniindu-se:

„Robert, eu te iubesc pe tine,
Credința eu ție ți-am dăruit
Și groaza m-apasă îndoit (bis),
Cer îndurare pentru tine
Și cer și pentru mine”.

Cu vocea înceată, ea adăuga: „E rândul tău, Tartarin", și Tartarin din Tarascon, cu brațul întins, cu pumnul strâns, cu nările fremătând, striga de trei ori, cu o voce foarte puternică, ce se rostogolea ca un tunet, bubuind printre măruntaiele pianului: „Nu!... Nu!... Nu!...", ceea ce orice meridional; cumsecade pronunța „Nan!... Nan!... Nan!...". Și, fără nimic altceva, doamna Bézuquet-mama relua încă o dată:

„Cer îndurare pentru tine
Și cer și pentru mine".

– „Nan!... Nan!... Nan!...", urla Tartarin de-a mai mare dragul, și toată treaba se oprea aici... După cum vedeți, nu dura mult, dar ieșea atât de bine, era atât de bine mimat și așa de drăcește, că un val de groază năvălea în farmacie, mai ales când reîncepea cu „Nan!... Nan!..." de patru-cinci ori la rând.

În acel moment, Tartarin își ștergea fruntea de sudoare, surâdea doamnelor, făcea cu ochiul domnilor și, retrăgându-se în triumf, pleca să spună cu un aer nepăsător la club: „Vin de la familia Bézuquet, unde am cântat duetul din *Robert diavolul*".

Și cel mai interesant lucru e că el însuși credea!...

4
Ei!...

Iată căror diferite talente le datora Tartarin din Tarascon situația sa deosebită din oraș. Unde mai adaugi că acest om dat dracului știuse să-i cucerească pe toți!

La Tarascon, armata era de partea lui Tartarin. Viteazul comandant Bravida, căpitan în rezervă de la intendență, spunea despre el: „Mare șmecher!", și credeți-mă, acest comandant chiar că se pricepea la astfel de oameni, el, care îmbrăcase atâția.

Magistratura era de partea lui Tartarin. De vreo două-trei ori, în plin tribunal, bătrânul președinte Ladevèze spusese despre el: „E un caracter!".

În sfârșit, mulțimea era cu Tartarin. Spetele late, mersul, înfățișarea sa ca a unui armăsar de soldat-trompetist care nu se teme de zgomot, această reputație de erou care îi venea nu

se știe de unde, mai multe monede de 10 centime și de scatoalce dăruite lustragiilor așezați în fața porții sale, toate acestea l-au transformat într-un fel de lord Seymour [1] al locului, un rege slobod la gură al Tarasconului. Duminică seara, pe chei, când Tartarin se întorcea de la vânătoare cu șapca în vârful țevii de la pușcă, bine închingat în vesta de barchet, hamalii de pe Ron se înclinau cu tot respectul și, arătând dintr-o privire bicepșii uriași care se încolăceau pe brațele sale, își ziceau în șoaptă unii către alții, cu admirație: „Ăsta, da, e voinic!... Are mușchi de criță!". *Mușchi de criță*! Numai la Tarascon se pot auzi asemenea grozăvii!

Și, cu toate acestea, în ciuda talentelor sale numeroase, cu mușchii de criță, cu onorurile populației și cu stima atât de prețioasă a viteazului comandant Bravida, fost căpitan intendent, Tartarin nu era fericit. Viața în acest târg îl apăsa și îl sufoca.

Marele bărbat din Tarascon se plictisea aici. Adevărul este că, pentru o fire eroică precum a sa, pentru un suflet aventuros și nebunatic care nu visa decât bătălii, alergări prin Pampas,

1. Personaj celebru pentru excentricitățile sale fără număr (n.r.).

vânători fără egal, nisipuri ale deșertului, uragane și taifunuri, să faci în fiecare duminică un atac la șapcă și în restul timpului să împarți dreptatea la armurierul Costecalde, asta zău că nu se face... Bietul erou! Cu timpul ar fi avut de ce să moară de inimă rea.

În zadar, pentru a-și lărgi orizontul și a mai uita puțin de club și de piață, se înconjura de baobabi și vegetație africană ; în zadar îngrămădea arme peste arme și cuțite malaieze peste pumnale malaieze ; în zadar era el ghiftuit de lecturi romanești, încercând asemeni nemuritorului Don Quijote, să se smulgă din forța visului său, din ghearele neiertătoarei realități... Vai, tot ceea ce făcea pentru a-și potoli setea de aventuri nu ducea decât la mărirea ei. Vederea tuturor acestor arme îl întreținea într-o stare continuă de furie și atâtare. Pușile ghintuite, săgețile și lasourile îi strigau : „Luptă !, luptă !”. Printre crengile baobabului vântul marilor călătorii sufla și-i dădea sfaturi rele. Pe deasupra, îl dădeau gata Gustave Aimard și Fenimore Cooper...

Eh, în după amiezile apăsătoare de vară, când se afla singur citind printre spadele sale, de câte ori nu sărise Tartarin răcnind ; de câte ori nu zvârlise cartea din mână năpustindu-se spre perete, pentru a desprinde o panoplie !

Bietul om uita că se află la el acasă în Tarascon, cu un fular pe cap și în izmene; el dădea viață lecturilor sale și, înflăcărându-se la tunetul propriei voci, striga cât îl ținea gura, învârtind deasupra capului un topor sau un satâr al pieilor roșii:

„Și acum, să vină *ei*!".

– *Ei*? Care *ei*?

Tartarin însuși nu știa prea bine... *Ei* însemna tot ceea ce atacă, tot ceea ce luptă, mușcă, zgârie, te scalpează, ceea ce urlă, tot ceea ce rage... *Ei* erau indienii sioux, dansând în jurul stâlpului infamiei, de care era legat albul nenorocit.

Era ursul cenușiu din Munții Stâncoși, care se leagănă și se spală cu o limbă plină de sânge. Era și tuaregul deșertului, piratul malaiez, banditul din munții Abruzzi. Ce mai vorbă, *ei* erau *ei*!... adică războiul, călătoriile, aventura, gloria.

Dar, vai! în zadar *îi* chema și provoca viteazul tarasconez... *ei* nu veneau niciodată... Păcat! Dac-ar fi venit, ce să facă *ei* la Tarascon?

Totuși, Tartarin *îi* aștepta mereu; mai ales seara când se ducea la club.

5
Când Tartarin se ducea la club

Cavalerul templier, pregătindu-se de asalt contra dușmanului care îl asediază, tigrul chinez în așteptare pentru atac, războinicul comanș pornind pe cărarea războiului, aceștia erau nimica toată pe lângă Tartarin din Tarascon, înarmându-se din cap până în picioare pentru a se duce la club la orele nouă seara, o oră după ce gornistul suna stingerea.

– Gata de atac!, cum spun marinarii.

În mâna stângă, Tartarin luase un buzdugan cu ținte de fier, în mâna dreaptă avea o sabie-baston; în buzunarul stâng, o măciucă; în cel drept, un pistol. La piept, între postav și flanelă, avea un pumnal malaiez. Dar niciodată săgeți otrăvite cu el; acestea sunt niște arme necinstite!...

Înainte de a porni la drum, el exersa câteva momente, în liniștea umbroasă a odăii sale,

fanda, ochea asupra peretelui și își încorda mușchii ; apoi își lua șperaclul și traversa grădina, grav și fără grabă.

– Englezește, domnilor, englezește, acesta-i adevăratul curaj. La capătul grădinii, deschidea poarta cea grea de fier. O deschidea brusc, cu violență, în așa fel încât ea se lovea în afară, de zid. Dacă *ei* ar fi fost cumva în spate, vă închipuiți că i-ar fi făcut praf !... Din nefericire, *ei* nu erau acolo.

Odată poarta deschisă, Tartarin ieșea, arunca o privire în dreapta și în stânga, încuia poarta cu vioiciune de două ori, apoi, la drum !

Pe drumul spre Avignon nu trecea nici măcar o pisică. Porți zăvorâte și ferestre întunecate. Totul era învăluit de întuneric. Din loc în loc, câte un felinar care clipea prin ceața Ronului...

Semeț și calm, Tartarin din Tarascon se cufunda astfel în noapte, făcând să sune pintenii și să sară din capătul de fier al bastonului scântei pe caldarâm... Bulevarde, străzi principale și străduțe, peste tot el avea grijă să meargă drept pe mijlocul șoselei, excelentă măsură de prevedere și care îți permite să vezi apropiindu-se primejdia și mai ales să te ferești de ceea ce, seara, cade câteodată de la ferestre pe străzile Tarasconului.

Văzându-l că dă dovadă de atâta prudență, să nu credeți cumva că lui Tartarin îi era frică... Nici vorbă, el doar se purta cu mare luare aminte!

Cea mai bună dovadă că Tartarin nu cunoștea frica e că, în loc să se ducă la club pe strada principală, el alegea întotdeauna drumul cel mai lung și cel mai întunecos, printr-o mulțime de străduțe murdare, la capătul cărora se vede Ronul strălucind orbitor. Bietul om spera mereu ca în aceste locuri periculoase, la o cotitură, *ei* să țâșnească din umbră și să-i sară în spate. He, he, ar fi fost *ei* bine primiți, v-o spun eu... Dar, vai, printr-o batjocură a soartei, niciodată, în vecii vecilor, Tartarin din Tarascon nu avu norocul unor întâlniri neplăcute. Nici un câine, nici măcar un bețiv. Pe scurt, nimic!

Cu toate astea, uneori exista o alarmă falsă. Un zgomot de pași sau voci înăbușite.

– Atenție!, își spunea Tartarin și rămânea țintuit locului, cercetând întunericul, luându-și avânt zdravăn și apăsându-și urechea la pământ după moda indienilor... Pașii se apropiau. Vocile deveneau clare... Nici o îndoială! *Ei* soseau..., deci erau acolo. Într-o clipită, Tartarin, cu ochii injectați, gâfâind, își încorda

puterile ca un jaguar și se pregătea să țâșnească, scoțând cumplite strigăte de luptă..., când, brusc, din mijlocul întunericului, el auzi vocile liniștite ale tarasconezilor care îi spuneau cu blândețe:

– Ia te uită... e Tartarin... Pe curând, Tartarin!

La naiba! Era farmacistul Bézuquet cu familia care începuse să cânte la Costecalde romanța *sa*.

– Seară bună, pe curând!, bombănea Tartarin turbat de mânie din cauza confuziei sale; și, furios, cu bastonul în aer, se pierdea în noapte.

Ajuns în strada pe care se afla clubul, viteazul tarasconez aștepta încă un moment, plimbându-se prin fața porții înainte de a intra. În sfârșit, obosit de așteptare și sigur că *ei* nu se vor arăta, arunca o privire plină de dispreț în întuneric și murmura cu ciudă:

– Nimic!... nimic, niciodată ni-mic!

Și vajnicul bărbat intra acolo să joace cărți cu comandantul.

6
Cei doi Tartarin

Cu această neostoită sete de aventură, de emoții puternice, de călătorie, de hoinăreli pe unde-și înțărcase dracul copiii, cum naiba se face că Tartarin din Tarascon nu părăsise niciodată Tarasconul?

Și totuși, acesta este purul adevăr. Până la vârsta de patruzeci și cinci de ani, viteazul tarasconez nu dormise măcar o singură dată în alt loc decât în orașul său. El nu făcuse nici măcar acel faimos drum până la Marsilia, pe care orice provensal respectabil și-l plătește la vârsta majoratului. Pe deasupra, el nu cunoștea nici măcar orașul Beaucaire, deși e foarte aproape de Tarascon, nu-i decât un pod de traversat. Din nefericire, fir-ar să fie, podul a fost luat adesea de rafalele de vânt, și e atât de lung și de șubred, iar Ronul e atât de lat în acel

loc încât, e de-nțeles... Tartarin din Tarascon iubea strașnic pământul solid de sub picioare.

Trebuie însă mărturisit că în eroul nostru erau două firi deosebite. „Simt că sunt doi oameni în mine", a zis nu știu care sfânt. S-ar fi putut spune pe drept despre Tartarin că purta în sinea lui sufletul lui Don Quijote, aceleași imbolduri de cavalerism, același ideal eroic, aceeași nebunie a visării și a grandiosului ; dar, din păcate, el nu avea trupul celebrului hidalgo, acel corp osos și slab, mai mult o fantasmă decât un corp, pe care nu se închegase viața materială, capabil să petreacă douăzeci de nopți fără să-și desfacă platoșa și patruzeci și opt de ore numai cu un pumn de orez... Dimpotrivă, corpul lui Tartarin era al unui burduhănos, foarte greoi și senzual, molâu și smiorcăit, stăpânit de pofte burgheze și obiceiuri casnice, era un trunchi butucănos și pântecos purtat de picioarele nemuritorului Sancho Panza.

Don Quijote și Sancho Panza întrupați în același bărbat, pricepeți cred ce amestec nenorocit înseamnă, ce ravagii și ce de tulburări !... He, he, ce frumos dialog, demn de pana apostolilor,

s-ar putea țese între cei doi Tartarin – Tartarin-Quijote și Tartarin-Sancho! Tartarin-Quijote tresălta la citirea istorisirilor lui Gustave Aimard și striga: Plec!

Dar *Tartarin-Sancho*, gândindu-se la reumatism, zicea: Rămân.

Tartarin-Quijote, exaltat la culme:

– Acoperă-te de glorie, Tartarin!

Tartarin-Sancho, foarte liniștit:

– Tartarin, acoperă-te cu flaneaua!

Tartarin-Quijote, din ce în ce mai înfierbântat:

– O, minunate puști cu două focuri, pumnale tăioase, lasouri și voi, mocasini!

Tartarin-Sancho, din ce în ce mai liniștit:

– O, minunante veste tricotate, dragi genunchiere călduțe, o, drăgălașe șepci cu urechi!

Tartarin-Quijote, cu totul pierdut:

– O secure!, dați-mi o secure!

Tartarin-Sancho, chemând servitoarea:

– Jannette, adu cacao cu lapte!

Și, în acel moment, Jannette aducea o excelentă cacao caldă sclipitoare, aromată, și cu niște fripturi în sânge stropite cu lichior de anason care îl fac să râdă pe Tartarin-Sancho, înăbușind strigătele lui Tartarin-Quijote.

Și uite așa se face că Tartarin din Tarascon nu părăsise niciodată Tarasconul.

7
Europenii la Șanhai
Comerțul select. Tătarii...
Să fie Tartarin din Tarascon un impostor? Mirajul

Și totuși, o dată Tartarin era cât pe-aci să plece într-o lungă călătorie.

Cei trei frați Garcio-Camus, niște tarasconezi stabiliți la Șanhai, i-au oferit postul de director al unei agenții comerciale de acolo. Asta da! Asta era viața care-i trebuia. Afaceri grase, o lume întreagă de comis-voiajori de condus, relații cu Rusia, Persia, Turcia, comerț select, ce mai!

În gura lui Tartarin, poate că vorba asta „comerț select" vi se pare o trufie fără margini!...

Casa Garcio-Camus avea între altele și avantajul că primea în vizită din când în când niște tătari. Atunci se închideau repede ușile. Toți comis-voiajorii își luau armele, se înălța drapelul consular și, de la ferestre, poc! poc! se trăgea asupra tătarilor.

Cu cât entuziasm primi Tartarin-Quijote o asemenea propunere nici nu mai e nevoie s-o spun; din nefericire, Tartarin-Sancho nu prea auzea cu urechea pe partea aceea, și, deoarece el era cel mai puternic, lucrurile nu s-au putut aranja. Dar se vorbea peste tot în oraș. Va pleca? Nu va pleca? Punem rămășag? Că da, că ba. Oricum, fu un mare eveniment... Până la urmă, Tartarin nu plecă, dar toată această poveste îi aduse destulă faimă. Pentru cei din Tarascon era totuna dacă ai plecat de-a-binelea în Șanhai, sau dacă doar ai fost cât pe-aci să pleci într-acolo. Deoarece se vorbea atâta despre călătoria lui Tartarin, până la urmă oamenii au crezut că el chiar a fost acolo și, de aceea, seara la club, diferiți domni îi cereau informații cu privire la viața din Șanhai, la moravuri, opium și la comerțul select.

Tartarin, foarte bine informat, dădea bucuros detaliile care i se cereau și, cu timpul, viteazul bărbat nu mai era nici măcar el sigur că nu a fost la Șanhai. Povestind a suta oară descinderea tătarilor, se trezea spunând cu tonul cel mai firesc: „Atunci, împart arme comis-voiajorilor, înalț steagul și poc! poc! de la ferestre asupra tătarilor". Auzind acestea, tot clubul fremăta de uimire...

„– Bine, bine, veți spune, Tartarin al dumneavoastră nu era decât un strașnic mincinos.

– Nu, de o mie de ori nu ! Tartarin nu era un mincinos...

– Totuși, el știa foarte bine că nu fusese la Șanhai !

– De, fără îndoială, el știa. Numai că..."

Numai că, ascultați cu atenție cele care urmează. E timpul să ne înțelegem o dată pentru totdeauna cu privire la această faimă de mincinoși pe care cei din Nord le-au făurit-o celor din Sud. Nu există mincinoși în Sud, nu mai mulți la Marsilia ca la Nîmes, la Toulouse, la Tarascon... Omul din Sud nu minte, el se păcălește de unul singur. El nu spune întotdeauna adevărul, dar crede că l-a spus... Minciuna lui nu e o minciună, e un fel de miraj...

Da, miraj !... Și pentru a mă înțelege mai bine, duceți-vă în Sud și veți vedea. Veți vedea acest ținut afurisit în care soarele transfigurează totul și face ca orice lucru să fie mai mare ca în realitate. Veți vedea aceste mici coline din Provența, nu mai înalte ca măgura Montmartre, dar care vă vor părea uriașe, veți vedea Casa pătrată din Nîmes – o mică bijuterie de etajeră – care vă va părea la fel de mare ca Notre-Dame. Veți vedea... Ah, singurul minci-

nos din Sud, dacă este vreunul, e soarele... Tot ceea ce atinge el se mărește peste măsură!... Ce era Sparta în timpul splendorii sale? Un târgușor... Ce era Atena? Cel mult un județ pricăjit... și totuși în istorie ele ne apar ca niște cetăți uriașe. Iată ce face soarele...

Să ne mai mirăm că același soare, apunând peste Tarascon, a putut face dintr-un fost căpitan la intendență ca Bravida, viteazul comandant Bravida, dintr-un nap un baobab și dintr-un om care doar ar fi trebuit să plece la Șanhai unul care într-adevăr a fost acolo?

8
Menajeria Mitaine. Un leu din Atlas la Tarascon. Nemaipomenita și solemna întâlnire

Și acum, fiindcă l-am arătat pe Tartarin din Tarascon cum era în particular, înainte ca gloria să-i sărute fruntea și să-l încununeze cu lauri, acum, după ce noi am povestit toată această viață eroică prinsă într-un mediu tihnit, cu bucuriile, durerile, visele și speranțele sale, să ne grăbim pentru a ajunge la mărețele pagini ale istoriei și la evenimentul neobișnuit care avea să ducă la nașterea unui destin de neasemuit.

Era într-o seară, la armurierul Costecalde. Tartarin din Tarascon tocmai arăta unor amatori cum funcționează o pușcă cu baionetă, pe atunci o noutate deosebită... Deodată, ușa se deschide și un vânător de șepci se repede îngrozit în prăvălie, strigând: „Un leu!... un

leu!...". Stupoare generală, groază, strigăte, îmbulzeală. Tartarin pune mâna pe baionetă, iar Costecalde aleargă să închidă poarta. Se face cerc în jurul vânătorului, toți îl întreabă, îl zoresc, și iată ce se află: menajeria Mitaine, întorcându-se de la târgul din Beaucaire, acceptase să facă un popas de câteva zile la Tarascon și tocmai se instalase în Piața Castelului cu o sumedenie de șerpi boa, foci, crocodili și cu un leu măreț din Atlas.

Un leu din Atlas la Tarascon! Niciodată, de când lumea, nu se văzuse așa ceva. Ei, acum să-i fi văzut pe bravii vânători de șepci cum se priveau care de care mai semeț! Câtă strălucire pe fețele lor gălbejite și ce strângeri de mână aveau loc, pe tăcutelea, prin toate colțurile prăvăliei lui Costecalde! Emoția era atât de puternică și de neașteptată, încât nimeni nu scotea o vorbă...

Nici măcar Tartarin. Palid și tremurând, având încă pușca cu cremene în mână, se gândea, stând în picioare lângă tejghea... Un leu din Atlas acolo, foarte aproape, la doi pași! Un leu, tocmai acel animal întotdeauna luptător și feroce, regele fiarelor, vânatul viselor sale, ceva asemănător actorului principal din acea trupă excelentă care juca scene atât de frumoase în imaginația sa...

Un leu, Doamne sfinte!... Și încă din Atlas! Asta era peste putință de îndurat pentru marele Tartarin. Deodată un val de sânge îi năvăli în obraji.

Ochii săi ardeau ca para focului. Cu un gest repezit, aruncă pușca pe umăr și, întorcându-se către viteazul comandant Bravida, vechiul căpitan de la intendență, îi spuse cu o voce de tunet: „Să mergem, s-o vedem și pe asta, comandante!" „He, he, he, păi... Dar pușca mea cu cremene pe care mi-ați luat-o!", îndrăzni cu timiditate Costecalde; dar Tartarin dăduse colțul străzii și înapoia lui mergeau unul în spatele altuia foarte țanțoși toți vânătorii de șepci.

Până când ajunseră ei, la menajerie se adunase multă lume. Tarascon, neam eroic altfel, dar lipsit prea multă vreme de spectacole senzaționale, se năpustise asupra barăcii Mitaine și o luase cu asalt.

De aceea, grăsana doamnă Mitaine era mai mult decât mulțumită... În costum de kabylez [1], având mânecile suflecate până la cot, cu cercuri de fier la glezne, cu o cravașă într-o mână, iar în cealaltă cu un pui de găină viu, chiar dacă era jumulit de pene, distinsa doamnă făcea onorurile casei pentru tarasconezi și, deoarece

1. De la Kabyle, regiune muntoasă din Algeria (n.r.).

și ea avea *mușchi de criță*, succesul său era aproape deopotrivă cu cel al spectatorilor.

Intrarea lui Tartarin cu pușca pe umăr înspăimântă pe toată lumea.

Toți acești viteji tarasconezi, care se plimbau agale prin fața cuștilor, fără arme, fără bănuială sau teamă, fără măcar să aibă nici cea mai mică idee despre primejdie, trăiră un moment de spaimă firească văzându-l pe marele Tartarin intrând în baracă cu arma lui cea strașnică. Și aveai de ce să te temi, pentru că el, acest erou... Ce mai! Într-o clipită, partea din fața cuștilor se goli. Copiii strigau de frică, mamele trăgeau cu ochii spre ușă. Farmacistul Bézuquet dădu înapoi, zicând că se duce să-și caute pușca... Încetul cu încetul, totuși, atitudinea lui Tartarin potoli neliniștea.

Calm, cu capul sus, iscusitul tarasconez înconjură grijuliu baraca, trecu fără să se oprească prin fața scăldătoarei focilor, privi disprețuitor lada lungă plină de tărâțe unde șarpele boa își mistuia puiul crud și, în sfârșit, se așeză în fața cuștii leului...

Solemnă și nemaipomenită întâlnire! – leul din Tarascon și leul din Atlas, față în față. De o parte, Tartarin, în picioare, cu genunchii țepeni și cu brațele apăsate pe arma sa; de cealaltă parte, leul, și încă unul uriaș, tolănit

în paie, plictisit, clipind des, cu un bot enorm și-o coamă ca un fel de perucă galbenă, așezat fiind pe labele din față. Amândoi sunt calmi, se privesc!

Lucru neobișnuit! Fie că baioneta îl indispunea, fie că adulmecase un dușman al rasei sale, leul, care până atunci privise tarasconezii cu un aer de dispreț suveran, râzându-le în nas tuturor, avu deodată o izbucnire de furie. Mai întâi, adulmecă, mârâi înfundat, își desfăcu ghearele, își întinse labele; apoi se ridică, își înălță capul, își scutură coama, căscă o gură uriașă și slobozi un muget înspăimântător.

Un țipăt de groază îi răspunse. Întreg Tarasconul, terorizat, se îndreptă spre uși. Toți – femei, copii, hamali, vânători de șepci, chiar și viteazul comandant Bravida...

Singur, Tartarin din Tarascon rămase neclintit... Sta acolo, înfipt și îndrăzneț, în fața cuștii, cu străfulgerări de mânie în ochi, și cu acea mutră fioroasă pe care o cunoștea tot orașul... După un timp, când vânătorii de șepci, puțin mai liniștiți datorită atitudinii sale și gratiilor solide, se apropiară de eroul lor, îl auziră cum murmura uitându-se la leu: „Ei, asta da vânătoare”...

În acea zi, Tartarin din Tarascon nu mai scoase o vorbă...

9
Ciudatele urmări ale mirajului

În acea zi, Tartarin din Tarascon nu mai scoase o vorbă; dar, de fapt, nenorocitul de el zisese chiar prea mult...

A doua zi, nu se vorbea pe stradă decât despre viitoarea plecare a lui Tartarin în Algeria și despre vânătoarea de lei. Îmi sunteți martori, dragi cititori, că viteazul bărbat nu suflase o vorbă despre asta; dar, după cum știți, mirajul...

Pe scurt, întreg Tarasconul nu vorbea decât despre această plecare. Pe bulevarde, la club, la Costecalde, oamenii își dădeau binețe cam buimăciți:

– Și de altfel... ați aflat cel puțin vestea?

– Și de altfel, ce? Cel puțin, poate e vorba de plecarea lui Tartarin?

Asta pentru că la Tarascon toate frazele încep cu *și de altfel*, care se pronunță *alfel*, și sfârșesc cu *cel puțin*, care se pronunță *cel puțân*.

Ei bine, în ziua aceea, mai mult decât în altele, cuvintele *alfel* și *cel puțân* răsunau peste tot de dârdâiau ferestrele.

Cel mai surprins din oraș, aflând că va pleca în Africa, fu chiar Tartarin. Dar să vedeți ce înseamnă trufia! În loc să spună pur și simplu că nici prin gând nu-i da așa ceva, că n-a avut niciodată măcar intenția de a pleca, bietul Tartarin, prima oară când i s-a spus despre această călătorie, zise cam pe ocolite:

– He, he!... poate... de!... nu zic nu.

A doua oară, ceva mai împăcat cu ideea, răspunse:

– Probabil că da.

A treia oară, doar atât:

– E sigur!

În sfârșit, seara, la club și la familia Costecalde, înflăcărat de lichiorul de ouă, de urale și de tot felul de lumini, îmbătat de succesul pe care l-a avut în oraș anunțarea plecării sale, nenorocitul de el declară că pur și simplu e sătul de vânătoarea de șepci și că pleacă în curând, pentru a urmări leii uriași din Atlas...

Un strașnic *ura!* însoți această declarație. Și iar lichior de ouă, strângeri de mână, îmbrățișări și serenade sub flacăra torțelor până la miezul nopții, în fața căsuței baobabului.

Dar Tartarin-Sancho nu era deloc mulțumit ! Ideea de a se duce în Africa și de a vâna lei îl înfiora de pe acum ; și, întorcându-se acasă, în timp ce serenada în onoarea sa răsună sub ferești, îi făcu lui Tartarin-Quijote o scenă de nedescris, numindu-l țicnit, fanfaron și nebun de legat, arătându-i în de-amănuntul nenorocirile care-l așteptau în viitoarea expediție : naufragii, reumatisme, friguri galbene, dezinterie, ciumă neagră, țânțari uriași, și câte altele...

În zadar jurase Tartarin-Quijote să nu facă imprudențe, să se învelească bine, să ia cu sine tot ce era necesar, că Tartarin-Sancho nu voia să audă nimic. Bietul de el se și vedea hărtănit de lei, înghițit de nisipurile deșertului ca răposatul Cambyse, iar celălalt Tartarin nu izbutea să-l potolească cât de puțin decât explicându-i că toate acestea n-or să se întâmple chiar mâine, că nu-l grăbea nimic și că, la urma urmelor, nu erau încă plecați.

Într-adevăr, e limpede că nimeni nu se pornește într-o astfel de expediție fără a-și lua unele măsuri de precauție. Trebuie să știi unde mergi, ce naiba !, doar nu pleci ca o pasăre...

Înainte de orice, tarasconezul vru să citească povestirile marilor călători prin Africa,

istoriile lui Mungo-Park, Caillé, ale doctorului Livingstone și ale lui Henri Duveyrier [1].

Citind, el observă că acești bravi călători cutezători, înainte de a-și încălța sandalele pentru depărtatele excursii, învățau să îndure pentru mult timp foamea, setea, marșurile forțate, și tot felul de privațiuni. Tartarin voi să procedeze ca și ei, și chiar din acea zi nu se hrăni decât cu *terci*. Ceea ce se numește *terci* la Tarascon se compune din câteva felii de pâine muiate în apă caldă, cu un cățel de usturoi, puțin cimbru și nițel dafin. Dieta era cam severă, și vă imaginați cum se strâmba bietul Sancho...

La antrenamentul cu terci, Tartarin din Tarascon adăugă alte învățături practice. Astfel, pentru a se obișnui cu marșurile lungi, se forța să facă în fiecare dimineață înconjurul orașului de șapte sau opt ori la rând, fie în pas alergător, fie în pas cadențat, cu coatele strânse lângă corp și cu două pietricele albe în gură, după obiceiul celor vechi.

Apoi, pentru a se obișnui cu răcoarea nopților, cu ceața și cu roua, el cobora în fiecare

1. Celebri exploratori ai Africii (n.r.).

seară în grădină și rămânea acolo până la orele zece-unsprezece, singur cu pușca sa, la pândă în spatele baobabului...

În sfârșit, cât timp menajeria Mitaine rămase la Tarascon, vânătorii de șepci întârziați la Costecalde putură vedea în umbră, trecând prin Piața Castelului, un om ciudat plimbându-se în lung și în lat în spatele barăcii.

Era Tartarin din Tarascon, care învăța să asculte, fără să tremure, răgetul leului în noaptea întunecoasă.

10
Înaintea plecării

În timp ce Tartarin se antrena în acest chip, folosind tot felul de mijloace care de care mai eroice, întreg Tarasconul era cu ochii pe el; nici că se ocupa cu altceva. Vânătoarea de șepci aproape că fusese dată uitării, iar romanțele așteptau în zadar să fie cântate. În farmacia lui Bézuquet pianul dormita sub o husă verde, iar gândaci de cantaridă se uscau deasupra, cu burta în sus... Expediția lui Tartarin oprise totul...

Într-adevăr, merita să vezi succesul tarasconezului prin saloane. Îl trăgeau care încotro, se băteau pentru el, și-l împrumutau sau și-l furau unul altuia. Nu era o cinste mai mare pentru doamne decât aceea de a merge la menajeria Mitaine la brațul lui Tartarin, care le explica în fața cuștii leului cum trebuie procedat pentru a vâna aceste fiare uriașe, unde trebuia ochit, de la câți pași, dacă accidentele erau numeroase, și câte și mai câte...

Tartarin dădea orice explicații doreai. Citise pe Jules Gérard [1] și cunoștea vânătoarea de lei ca în palmă, ca și cum ar fi participat la ea. De aceea vorbea cu atâta însuflețire despre aceste lucruri.

Dar cel mai frumos era seara, în timpul cinei, la președintele Ladevèze sau la bravul comandant, vechiul căpitan al sectorului de îmbrăcăminte, când, după ce se aducea cafeaua, scaunele fiind apropiate, îl făceau să vorbească despre viitoarele sale partide de vânătoare...

Atunci, cu coatele pe masă, cu nasul în aroma de cafea Mocca, eroul povestea cu o voce gâtuită de emoție pericolele care îl așteptau acolo. Vorbea despre nopțile de pândă fără lună, despre mlaștinile urât mirositoare, despre râurile otrăvite din cauza frunzelor de oleandru, despre zăpezi sau despre soare ucigător, scorpioni și ploi de lăcuste; vorbea de asemenea despre obiceiurile leilor gigantici din Atlas: felul lor de a lupta, vigoarea lor fenomenală și ferocitatea în timpul împerecherii...

Apoi, vrăjit de propria-i povestire, Tartarin se ridica de la masă, sărea în mijlocul sufrageriei,

1. Jules Gérard (1817-1864), supranumit *ucigașul de lei*, a călătorit mult în Africa (n.r.).

imitând răgetul leului, zgomotul unei carabine: pac! pac!, șuierul unui cartuș explodat – pff, pfșș, gesticula, se înroșea și răsturna scaunele...

În jurul mesei, toată lumea se îngălbenea. Bărbații se uitau unii la alții, clătinând din cap, doamnele închideau ochii cu țipete de spaimă, bătrânii își învârteau războinic deasupra capului lungile lor bastoane și, în camera de alături, copiii culcați devreme, treziți brusc de urlete și împușcături, dârdâiau de frică și cereau să se aprindă lumina.

Tartarin încă stătea în așteptarea prăzii.

11
Lovituri de sabie, domnilor, lovituri de sabie!... Niciodată însă împunsături de ac!

Dar oare chiar avea de gând să plece?... E o chestiune delicată la care cronicarul lui Tartarin va fi destul de încurcat să răspundă.

Totuși, lucru cert e că menajeria Mitaine părăsise Tarasconul de peste trei luni, dar ucigașul de lei nu se urnea... Iar pe deasupra, e posibil ca naivul erou, orbit de un nou miraj, să-și imagineze cu bună credință că el chiar plecase în Algeria. Probabil că din cauza patimei cu care povestea despre viitoarele sale vânători, el își imagina că le-a făcut chiar, tot așa de sincer cum își imaginase că înălțase drapelul consular și că trăsese (poc! poc!) asupra tătarilor la Șanhai.

Din păcate, dacă de această dată Tartarin din Tarascon fu victima unui miraj, în schimb tarasconezii nu fură. Când, după trei luni de

așteptare, și-au dat seama că vânătorul nu pregătise măcar un cufăr, începură să murmure.

– Va fi ca și cu Șanhai, spunea Costecalde zâmbind în colțul gurii. Și vorba armurierului se răspândi de îndată în oraș, așa că nimeni nu mai credea în Tartarin. Naivii, lașii, oameni precum Bézuquet pe care și un purice l-ar fi pus pe fugă și care nu putea să tragă un foc de armă fără să închidă ochii, tocmai ei erau cei mai neiertători. La club sau pe terasă, intrau în vorbă cu bietul Tartarin, șicanându-l:

– Și, *cel puțân*, pe când plecarea asta?

În prăvălia lui Costecalde, părerea lui Tartarin nu mai era demnă de încredere. Vânătorii de șepci se lepădau de șeful lor!

Apoi veni rândul epigramelor de tot felul. Președintele Ladevèze, care în timpul său liber făcea o curte nebună muzei provensale, compuse în limba ținutului un cântec care făcea furori. Era vorba în el de un anume vânător Gervais, a cărui pușcă nemaipomenită trebuia să împuște până la unul toți leii din Africa. Din nefericire, afurisita asta de pușcă avea o strașnică ciudățenie: *o încărcai mereu, dar nu pornea nicicum.*

Dar nu pornea nicicum!, pricepeți dumneavoastră aluzia...

În scurt timp, cântecelul era pe buzele tuturora, și, când Tartarin trecea prin oraș, hamalii de pe chei și lustragiii din fața porții sale cântau în cor în grai provensal:

Lou fùsioù de mestre Gervaï
Toujou lou cargon, toujou lou cargon,
Lou fùsioù de mestre Gervaï
Toujou lou cargon, part jamaï.[1]

Numai că asta se cânta mai pe ocolite, din cauza mușchilor de criță. Vai, cât de scurtă-i admirația celor din Tarascon!...

Omul cel viteaz, în ce-l privește, se prefăcea, lenevind, că nu vede și nu aude nimic; de fapt, acest mic război surd și veninos îl necăjea foarte tare; el simțea că Tarasconul îi scapă din mâini, că grațiile publicului se îndreaptă spre alții, și asta îl făcea să sufere cumplit.

Ah, această cratiță a popularității, ce bine e s-o ai în față, dar cât de mult te frigi când ea se răstoarnă!...

În ciuda necazului său, Tartarin surâdea și-și vedea liniștit de treburi, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

---

1. „Pușca domnului Gervai/ O-ncarci într-una, nu ia foc/ Pușca domnului Gervai/ O-ncarci într-una, nu ia foc" (în original – text în provensală, n.t.).

Totuși, câteodată masca de voioșie nepăsătoare pe care și-o lipise de față, cădea dintr-o dată. Așadar, în loc de râs, se vedeau indignarea și durerea...

Și astfel, într-o dimineață în care micii lustragii cântau pe sub ferestre *Lou fùsioù de mestre Gervaï*, glasul acestor obraznici se făcu auzit până în camera bietului mare om care se bărbierea în fața oglinzii (Tartarin își lăsase barbă, dar, deoarece devenise prea mare, trebuia să aibă mereu grijă de ea).

Dintr-odată fereastra se izbi cu zgomot și Tartarin se ivi, în cămașă și cu scufia pe cap, cu spumă de săpun pe obraji, răsucind briciul și săpuniera și strigând cu voce de tunet :

„Lovituri de sabie, domnilor,
lovituri de sabie !... Niciodată
însă împunsături de ac !”

Ce minunate cuvinte demne de a rămâne în istorie, care se adresau, câtă naivitate !, acestor drăcușori, nu mai înalți decât cutiile cu cremă de ghete și atât de nobili, încât nu mai erau în stare să țină o sabie în mână !

12
Despre ceea ce s-a spus în căsuța baobabului

În toiul încurcăturii generale, numai armata ținea cu Tartarin.

Viteazul comandant Bravida, fostul căpitan de intendență, îi păstra aceeași stimă: „E un șmecher!", se încăpățâna el să spună, și această afirmație era, îmi închipui, mai potrivită decât cea a farmacistului Bézuquet... Niciodată viteazul comandant nu s-a referit la călătoria în Africa; totuși, când bârfa târgului devenise prea mare, el se hotărî să vorbească.

Într-o seară, bietul Tartarin stătea singur în biroul său, gândindu-se la lucruri triste, când îl văzu pe comandant intrând la el, serios, înmănușat în negru și aranjat la patru ace.

– Tartarin, zise fostul căpitan cu autoritate, Tartarin, trebuie să pleci! Și rămase în picioare lângă ușorul ușii, mare și neîndurător ca însăși datoria.

Tartarin din Tarascon înțelese tot ceea ce era de înțeles în acest „Tartarin, trebuie să pleci!”.

Alb ca varul, el se ridică, privi înduioșat cabinetul său de lucru, ocrotitor, plin de căldură și dulce lumină, fotoliul încăpător și comod, cărțile, covoarele, storurile albe de la ferestre, în spatele cărora fremătau crengile subțiri din mica grădină; apoi, îndreptându-se spre viteazul comandant, îi strânse mâna cu putere și, cu o voce în care suspinau lacrimile, dar totuși stăpânită, îi spuse:

– Voi pleca, Bravida!

Și plecă așa cum o spusese. Dar nu chiar imediat... Îi trebui ceva timp să se echipeze.

Mai întâi comandă la Bompard două cufere mari, cu pereți dubli din aramă și cu o placă lunguiață pe care scria:

TARTARIN DIN TARASCON

Ladă cu arme

Dublura pereților și gravarea luară mult timp. Comandă de asemenea la Tastavin un splendid jurnal de călătorie pentru a-și consemna impresiile; căci e plăcut la vânătoarea de lei, dar trebuie totuși să te gândești și la călătoria propriu-zisă.

După aceea îi veni de la Marsilia o provizie strașnică de conserve, carne uscată în cuburi,

pentru supă, un model nou de cort, care se montează și se strânge rapid, ghete de marinar, umbrele, un impermeabil, ochelari albaștri, pentru a-și feri ochii. În sfârșit, farmacistul Bézuquet îi pregăti o mică farmacie ambulantă, ticsită cu plasturi, camfor, arnică și un oțet turbat, de trezea și morții din mormânt.

Bietul Tartarin! ceea ce făcea nu era, de fapt, pentru el; dar spera, prin griji și atenții delicate, să potolească furia lui Tartarin-Sancho, care, de când se hotărâse plecarea, nu-și mai stăpânea mânia nici ziua, nici noaptea.

13
Plecarea

În sfârșit, sosi ziua cea mare, ziua de pomină.

Încă din zori, întreg Tarasconul era în picioare, întesând drumul spre Avignon și împrejurimile căsuței cu baobab.

Lumea se adunase la ferestre, pe acoperișuri și chiar în copaci ; marinari de pe Ron, hamali, lustragii, burghezi, țesătoare, negustori de tafta, clubul, ce mai, tot orașul ; erau, de asemenea, și cei din Beaucaire care trecuseră podul, zarzavagii de la mahala, căruțe cu prelate înalte, podgoreni cocoțați pe catârce împopoțonate cu panglici, văluri, zurgălăi, noduri, clopoței, și din loc în loc chiar câteva fetișcane din Arles, fiecare la braț cu drăguțul ei, cu panglică albastră pe cap, mergând pe cai mici, suri, din Camargue.

Toată această mulțime forfotea și se îmbulzea în fața porții lui Tartarin, simpaticul Tartarin care pleca să vâneze lei la *Turcaleți*.

Pentru cei din Tarascon – Algeria, Africa, Persia, Grecia, Turcia și Mesopotamia formează o țară mare, dar mitologică și enigmatică, pe care ei o numesc simplu *Turcaleția*.

În mijlocul acestei gloate, vânătorii de șepci veneau și plecau, mândri de triumful șefului lor, ca și cum ar fi lăsat în urmă-le brazdele gloriei.

Două roabe se aflau în fața casei baobabului. Din când în când, ușa se deschidea, așa că puteau fi văzute câteva persoane care se preumblau gânditoare prin grădină. Bărbații aduceau cufere, lăzi, saci de dormit, pe care le stivuiau în roabe.

La fiecare nou pachet, mulțimea fremăta. Obiectele erau numite cu voce răspicată: „Acesta e cortul... acestea sunt conservele... farmacia ambulantă... lăzile cu arme". Iar vânătorii de șepci dădeau toate explicațiile cuvenite.

Deodată, spre ora zece, o mișcare deosebită cuprinse mulțimea. Ușa dinspre grădină dârdâi strașnic din țâțâni.

– E el!... e el! strigau oamenii.

Și, într-adevăr, era el.

Când apăru în prag, din mulțime se auziră strigăte de uimire:

– Este un *Turcalet*!...

– Are ochelari!

Într-adevăr, Tartarin din Tarascon crezu că e bine ca, mergând în Algeria, să îmbrace un costum algerian. Pantaloni largi bufanți, din material alb, vestă cu nasturi de metal, două cingători roșii ; gâtul gol, părul tuns periuță și având pe cap un fes roșu uriaș și un văl albastru destul de lung... Pe lângă acestea, el mai avea câte o pușcă pe fiecare umăr, un uriaș cuțit de vânătoare la centură, o cartușieră agățată de burtă și un revolver care se bălăngănea la șold, dar în toc de piele. Asta e tot.

Ah, iertați-mă, uitam ochelarii, o pereche de ochelari uriași de culoare bleu, care se potriveau de minune pentru a îndrepta ceea ce era prea fioros în înfățișarea eroului nostru.

– Trăiască Tartarin !... trăiască Tartarin !..., urla mulțimea în delir.

Marele bărbat zâmbi, dar nu putu răspunde la salut, din cauza puștoacelor care îl împiedicau. În plus, știa prea bine acum câte parale fac laudele mulțimii : poate chiar, în sufletul său, îi blestema pe acești vajnici compatrioți care îl obligau să plece, să părăsească colțișorul său vesel cu pereți albi și cu storuri verzi... Dar asta nu se observa.

Calm și mândru, deși puțin cam palid, se îndreptă spre șosea, privi roabele cu bagaje și,

văzând că totul e în regulă, porni voinicește pe drumul către gară, fără să întoarcă măcar o singură dată privirea spre căsuța baobabului. În urma lui mergeau viteazul comandant Bravida, fostul căpitan de intendență, președintele Ladevèze și armurierul Costecalde, și toți vânătorii de șepci, apoi cărucioarele și mulțimea.

În fața peronului, șeful gării – un bătrân care venise din Africa în 1830 – îl aștepta, drept care îi strânse cu căldură mâna de mai multe ori.

Expresul Paris-Marsilia încă nu sosise. Tartarin și statul său major intrară în sala de așteptare. Pentru a evita îmbulzeala, șeful gării trase zăbrelele în urma lor.

Timp de un sfert de oră, Tartarin se plimbă de-a lungul și de-a latul sălii, în mijlocul vânătorilor de șepci. Acestora le vorbi despre călătoria sa și mai ales despre vânătoare, promițând să le trimită niște piei. La rând, pentru o piele, fiecare se înscria în carnețelul său ca pentru un contradans în carnetul de bal al unei domnișoare.

Liniștit și calm precum Socrate când a băut cucută, neînfricatul tarasconez găsea o vorbă de duh pentru fiecare și un surâs pentru toată lumea. Vorbea simplu și curtenitor : ai fi zis că

înainte de plecare voia să lase în urma sa numai simpatie, regrete și amintiri plăcute.

Auzindu-l pe șeful lor vorbind astfel, toți vânătorii de șepci plângeau, unii aveau chiar remușcări – precum președintele Ladevèze și farmacistul Bézuquet.

Câțiva bărbați care îl însoțeau plângeau și ei pe la colțuri. Afară, mulțimea privea printre zăbrele și răcnea: „Trăiască Tartarin!".

În sfârșit, clopotul sună. Un uruit surd, un țipăt sfâșietor zgudui bolțile... „Poftiți în vagoane, poftiți în vagoane!"

– Adio, Tartarin... adio, Tartarin!

– Adio, tuturor, murmură viteazul bărbat, și, îmbrățișându-l pe comandantul Bravida, el îmbrățișă de fapt întregul Tarascon.

Apoi se repezi pe peron și se urcă într-un vagon plin de parizience, mai-mai să moară de frică văzând acest om ciudat, burdușit cu carabine și revolvere.

14
Portul Marsilia. Îmbarcarea! Îmbarcarea!

La 1 decembrie 186..., spre ora amiezii, sub un soare de iarnă provensală, pe o vreme frumoasă, cu un cer luminos și senin, marsiliezii zăriră buimăciți ivindu-se pe Canebière un *turcalet*, dar ce *turcalet*! Niciodată nu văzuseră unul să-i semene și, asta deși, martor mi-e Dumnezeu, în Marsilia nu lipsesc turcaleții!

Cel despre care e vorba, mai e oare nevoie să v-o spun?, era chiar Tartarin, marele Tartarin din Tarascon, care, mergând de-a lungul cheiului, urmat de lăzile cu arme, de farmacia și conservele sale, găsi debarcaderul companiei Touache și pachebotul *Zouave* care trebuia să-l ducă *acolo*.

Având încă în urechi aplauzele tarasconeze, amețit de lumina albăstrie și de mirosul mării, Tartarin mergea semeț, cu puștile pe umăr, cu capul sus, privind cu uimire minunatul port

Marsilia, unde se afla pentru prima dată și care îi lua ochii, ce mai! Bietul om credea că visează. Își închipuia că se numește Sinbad Marinarul și că rătăcește într-unul din acele fantastice orașe cum se găsesc numai în *O mie și una de nopți*.

Cât vedeai cu ochii, o mulțime de catarge și vele se încrucișau din toate părțile. Pavilioane din toate țările – rusești, grecești, suedeze, tunisiene, americane. Navele, la linia de plutire de lângă chei, cu bompresul îndreptat spre mal, stăteau ca niște șiruri de baionete. În partea de jos, naiade, zeițe, sfinte fecioare și alte sculpturi în lemn vopsit, care dădeau numele vaporului, totul era mâncat de apa mării, măcinat, putrezit, mucegăit... Din timp în timp, între vapoare, un colțișor de mare, ca o oglindă uriașă – o fâșie lucitoare pătată de ulei. În încâlceala vergelor, o sumedenie de pescărușii păreau niște pete cocoțate pe cerul azuriu, iar ucenicii marinari se strigau în toate limbile.

Pe chei, printre puhoaiele care veneau de la săpunării, verzi, negricioase, pline de ulei și sodă, forfotea o mulțime de vameși, comisionari și hamali cu cărucioare pe două roți, trase de cai mici din Corsica.

Se mai vedeau și magazine ciudate de confecții, barăci afumate în care marinarii găteau, negustori de pipe, de maimuțe, papagali, panglici de voal, vechituri de tot felul, între care se aflau de-a valma năpârci, mici felinare aurite, macarale, ancore știrbe, parâme, scripeți, aparate de portavoce și lunete marine de pe timpul lui Jean Bart și Dugnay-Trouin. Vânzătoare de scoici și de moluște, stând pe vine, țipau lângă marfa lor. Marinarii trecând cu oale de smoală, cratițe fumegânde, panere pline de caracatițe pe care le spălaseră în apa limpede de la fântâni se aflau și ei acolo.

Peste tot era o îngrămădire de nedescris, cu mărfuri de toate felurile: mătăsuri, minereuri, plute, cearșafuri, dulciuri, roșcove, rapiță, lemn dulce, trestie de zahăr. Într-un cuvânt, Orientul și Occidentul se întâlneau într-un talmeș-balmeș. Duhoarea de brânză de Olanda, mormane întregi pe care genovezii le iuțeau a dracului cu boia, îți strâmba nasul.

Pe cheiul pentru grâu, hamalii forfoteau neostenit descărcând sacii pe malul înalt și bine zidit în partea de sus. Grâul ca un torent de aur se rostogolea în mijlocul unui fum gălbui. Bărbați cu fes roșu ciuruiau cu site uriașe din piele de măgar acest grâu pe care îl

încărcau apoi în căruțele care se îndepărtau, urmate de un regiment de femei și copii cu măturițe și panere pentru spice. Mai încolo, se aflau lângă bazinul de carenaj vapoarele mari culcate pe-o parte și care erau arse cu flăcări de mărăcini pentru a îndepărta ierburile de mare. Vergile îmbibate de apă, mirosul de rășină, zgomotul asurzitor al dulgherilor care dublau coca navelor cu plăci mari de aramă, toate acestea te asurzeau.

Câteodată însă, printre catarge, se ivea și câte un luminiș. Atunci Tartarin vedea intrarea în port, infernalul du-te-vino al vapoarelor. O fregată engleză pleca spre Malta ; era spilcuită și curată, ofițerii aveau mănuși albe. Pe lângă ea, un bric din Marsilia pornea în mijlocul strigătelor și al înjurăturilor, în frunte cu un căpitan gras cu redingotă și pălărie de mătase, care dădea comenzile în provensală. Într-un cuvânt : nave care pleacă mereu cu toate pânzele sus. Altele care soseau încet se aflau mai încolo, hăt departe, parcă plutind în soare.

Peste tot era o larmă înspăimântătoare. Necontenit auzeai uruit de căruțe, câte-un „hei--rup" de-al marinarilor, înjurături, cântece, sirena vapoarelor cu aburi, tobe și trompetele de la forturile Saint-Jean și Saint-Nicolas, clopo-

tele de la Major, de la Accoules și Saint-Victor; în plus mai bate și vântul, care duce toate aceste zgomote și urlete, le scutură și le amestecă parcă cu vâjâitul lui, făcând o muzică nebună, sălbatică, eroică, precum o mare fanfară a călătoriei, care îți dă poftă să pleci, să te duci departe, să ai aripi.

În sunetul acestei minunate fanfare, neînfricatul Tartarin din Tarascon se îmbarcase pentru țara leilor!...

Partea a II-a

La turcaleţi

1
Traversarea. Cele cinci poziții ale fesului. Seara zilei a treia Îndurare!

Aș dori, dragii mei cititori, să fiu pictor, și încă unul mare, pentru a vă pune sub ochi, la începutul celui de-al doilea episod, diferitele poziții pe care le lua fesul lui Tartarin din Tarascon în timpul traversării, la bordul lui *Zouave*, între Franța și Algeria.

Vi l-aș arăta mai întâi pe punte, cât era de strașnic și minunat, dând strălucire acestui cap din Tarascon. Vi l-aș arăta apoi la ieșirea din port, când *Zouave* începea să se balanseze pe valuri ; sau mirat și dârdâind ca și cum ar fi presimțit primele semne ale primejdiilor viitoare.

Apoi, în golful Lionului, pe măsură ce se înaintează în larg și marea devine mai aspră, l-aș arăta luptându-se cu furtuna, fixându-se mirat pe scăfârlia eroului ca un ciucure uriaș

de lână albastră care se opintea în sus din ceața mării și din vijelie... A patra poziție. La ora șase seara, în largul coastelor corsicane. Nefericitul fes se clătina și privea marea, jalnic și scrutător. În sfârșit, a cincea și ultima poziție, în fundul unei cabine strâmte, într-un pătuc care părea a fi un sertar al unui scrin, ceva fără noimă și uitat care se rostogolește, scâncind pe pernă. Este același fes năzdrăvan de la plecare, acum redus la o simplă scufie de noapte, care se afundă peste țeasta unui bolnav convulsionat și alb ca varul...

Ah, dacă cei din Tarascon l-ar fi putut vedea pe bravul Tartarin în acel sertar de scrin, sub lumina ștearsă și firavă care pătrundea prin hublouri printr-o duhoare cu miros de bucătărie și lemn putrezit, acel miros grețos al pachebotului, dacă l-ar fi auzit horcăind la fiecare zbatere a elicei, cerând ceai din cinci în cinci minute și înjurând pe servitor cu o voce pițigăiată, îndată a fi regretat că l-au silit să plece... Credeți-mă pe cuvânt de onoare că îi plângeai de milă bietului vânător. Cuprins dintr-o dată de rău de mare, nefericitul nu avusese nici măcar curajul să-și desfacă centura algeriană, nici să scape de arsenalul său. Cuțitul de vânătoare îi strivea pieptul, cureaua revolverului îi

măcelărea picioarele. Pentru a-l da gata parcă, se adăugau mârâiturile lui Tartarin-Sancho Panza, care nu înceta să geamă și să drăcuiască.

– Dobitocule, du-te naibii!... Doar ți-am spus. Ai vrut să pleci în Africa, ei bine, iată Africa!... Îți place?

Dar ceea ce era și mai crud în această situație e faptul că, din fundul cabinei sale și, printre gemete, nenorocitul auzea pasagerii din marele salon râzând, mâncând, cântând și jucând cărți. Societatea era veselă și numeroasă la bordul lui *Zouave*. Ofițeri care se întorceau la corpurile lor de armată, dame de la *Alcazar*[1] din Marsilia, actori ambulanți, un musulman bogat care se întorcea de la Mecca și un prinț muntenegrean poznaș din cale-afară care îi imita pe Ranel și Gil Pérès[2]. Nici unul din acei oameni nu avea rău de mare, așa că își petreceau timpul bând șampanie cu căpitanul vasului; se găsea acolo și un grăsan chefliu din Marsilia, care avea locuință și aici, și la Alger și care purta hazliul nume de Barbassou.

---

1. Cafenea din Marsilia, unde se și cânta (n.r.).
2. Actori comici în vogă, binecunoscuți publicului francez spre sfârșitul secolului al XIX-lea (n.r.).

Tartarin din Tarascon le purta pică acestor mizerabili. Veselia lor îi dubla nefericirea...

În sfârșit, în după-amiaza zilei a treia, la bordul navei se produse o mișcare neobișnuită care îl scoase pe eroul nostru din lunga sa toropeală. Clopotul din față suna. Se auzeau cizmele greoaie ale marinarilor care alergau pe punte.

– Înainte!... înapoi!, striga cu voce răgușită căpitanul Barbassou. Apoi: „Stop!". O oprire bruscă, o zguduitură și apoi nimic... Atâta doar că pachebotul se legăna domol de la dreapta la stânga, ca un balon în aer... Această liniște ciudată îl sperie pe tarasconez:

– Îndurare!, ne scufundăm!..., strigă el cu o voce înspăimântătoare și, regăsindu-și ca prin minune forțele, o zbughi din cabină și se repezi pe punte cu tot arsenalul său.

2
La arme! La arme!

Dar nu se scufunda nimeni, ajungeau în port. *Zouave* tocmai intra într-o radă frumoasă, cu ape negre și adânci, dar liniștită și aproape pustie. În față, pe un deal, se afla Algerul. Era alb, cu căsuțe mici de un alb mat care coborau către mare, ghemuite unele lângă altele... Păreau o grămadă de spălătorese care înălbesc colina de la Meudon. Iar deasupra se zărea un cer uriaș, albastru ca atlazul, o minunăție!...

Nemaipomenitul Tartarin, scăpat acum oarecum de groază, privea peisajul și-l asculta cu respect pe prințul muntenegrean care, alături de el, îi înșira diferite cartiere ale orașului: Casbah, Orașul de Sus, Strada Bab-Azoun. E foarte manierat acest prinț din Muntenegru; în plus cunoaște foarte bine Algeria și vorbește curent araba. De aceea, Tartarin avea de gând să se folosească de cunoștința cu el... Deodată, de-a lungul balustradei peste care era aplecat,

tarasconezul zări un șir de mâini mari și negre care se agățau pe dinafara vasului. Îndată, un cap de negru cu păr creț și scurt apăru în fața sa; și, până să deschidă el gura, puntea fu asaltată din toate părțile de o sută de pirați negri sau galbeni, pe jumătate goi, urâți și înspăimântători.

Tartarin îi cunoștea pe acești bandiți... Erau aceia, adică Ei, pe care îi căutase adesea noaptea pe străzile din Tarascon. În sfârșit, iată că Ei se hotărâseră să vină.

La început, surpriza îl îngheță pe loc... Dar când văzu că bandiții se reped la bagaje, că smulg prelata cu care erau acoperite și că, ce mai încolo și-ncoace, încep jaful, eroul se dezmetici și, scoțându-și din teacă cuțitul de vânătoare, strigă călătorilor:

– La arme, la arme!, și se năpusti cel dintâi asupra piraților.

– *Ques aco*?[1], făcu căpitanul Barbassou care ieșea pe coridor.

– Ah, iată-vă, căpitane!... repede, repede, înarmați-vă oamenii!

– Ei, pentru ce s-o fac, *boun Dieu*![2]

---

1. Ce e? – în provensală (n.t.).
2. Mare Dumnezeule – în provensală (n.t.).

– Dar chiar nu vedeți?...

– Ce să văd?

– Acolo... în față, piratii...

Căpitanul Barbassou îl privea trăsnit. În acel moment, un zdrahon de drac negru trecea prin fața lor, alergând cu farmacia eroului în spate:

– Ticălosule! așteaptă-mă! – urlă tarasconezul și porni înainte în mână cu un pumnal cu lamă scurtă și lată. Barbassou îl prinse de centură și zise:

– D-ta stai locului, fir-ar să fie! Ăștia nu sunt piratii... Piratii nu mai există de mult. Sunt hamali.

– Hamali!...

– Ei da, hamali, care vin să ia bagajele pentru a le duce pe mal... Băgați-vă în teacă pumnalele, dați-mi biletul și urmați-l pe acest negru, care e un băiat bun și vă va duce la mal, chiar la hotel, dacă doriți!...

Încurcat, Tartarin dădu biletul său și, urmând pe negru, coborî pe la partea dinspre cârmă într-o barcă mare care se balansa pe lângă vapor. Toate bagajele sale erau aici: cuferele, lăzile cu arme, conservele alimentare; deoarece ele ocupau barca în întregime, nu fu nevoie să aștepte și alți călători. Negrul se cățără pe cufere și se chirci ca o maimuță, strângându-și

genunchii cu brațele. Un alt negru luă ramele. Amândoi îl priveau pe Tartarin râzând cu dinții lor albi.

În picioare la spatele lor, luând aerul acela înspăimântător pe care i-l știau tarasconezii, marele Tartarin agita nerăbdător mânerul pumnalului ; căci, în ciuda a ceea ce-i spusese Barbassou, el nu credea decât pe jumătate în bunele intenții ale hamalilor cu piele de abanos, care semănau atât de puțin cu bunii hamali din Tarascon. După cinci minute, barca acosta la mal și Tartarin punea piciorul pe micul chei al Barbariei unde cu trei sute de ani în urmă, un prizonier spaniol genial de la galere, numit Miguel de Cervantes, pregătea sub ciomagul paznicilor algerieni ai vâslașilor un roman minunat care avea să se numească *Don Quijote*.

3
Invocarea lui Cervantes Debarcarea. Unde sunt „turcaleții”? Nu sunt. Dezamăgire

O, Miguel de Cervantes Saavedra, dacă ceea ce se spune e adevărat, că în locurile unde au existat bărbații de ispravă ceva din ei rătăcește și plutește în aer până la sfârșitul lumii, ceea ce a rămas din tine pe plaja Barbariei ar trebui să sară în sus de bucurie văzându-l debarcând pe Tartarin din Tarascon, acest reprezentant minunat al francezilor din Sud, în care se uniseră doi eroi ai cărții tale: Don Quijote și Sancho Panza...

În acea zi era cald. Pe cheiul strălucind sub soare, puteai zări vameși, algerieni așteptând vești din Franța, câțiva mauri ghemuiți și trăgând din pipe lungi, marinari maltezi care strângeau năvoadele mari în care mii de sardele sclipeau între ochiuri ca niște bănuți de argint.

De îndată ce Tartarin puse piciorul pe pământ, cheiul se animă, schimbându-și înfățișarea. O

hoardă de sălbatici, chiar mai sluți decât banditii de pe vapor, se ridică dintre pietrele malului și se năpusti asupra celui ce debarcase. Arabi înalți, goi sub păturile de lână, mauri mici în zdrențe, negri, tunisieni, mahonezi și moabiți, chelneri de la hotel cu șorțuri albe – toți strigând, urlând, luptându-se pentru bagaje, unul luând conservele și altul farmacia, rostind cuvinte într-o limbă păsărească de speriat și momindu-l cu nume de neînțeles ale unor hoteluri...

Zăpăcit de atâta hărmălaie, bietul Tartarin pleca, venea, blestema, înjura, se zbătea, fugea după bagajele sale și, neștiind cum să se înțeleagă cu acești barbari, îi dojenea în franceză, în provensală și chiar în latină – cea a lui Pourceaugnac [1] – *rosa, la rose; bonus, bona, bonum*, tot ce știa el... Dar degeaba! Nu-l asculta nimeni. Noroc că un omuleț, îmbrăcat cu o tunică cu guler galben și înarmat cu un lung baston de însoțitor, interveni ca un zeu din epopeele lui Homer în îngrămădeală și le împrăștie pe aceste lepădături cu lovituri de ciomag. Era un sergent din orașul algerian. Cu purtare aleasă, îl îndemnă pe Tartarin să tragă la hotelul *Europa* și îl încredință unor servitori care îl și duseră într-acolo împreună cu bagajele încărcate în mai multe roabe.

1. Erou comic dintr-o farsă de Molière (n.r.).

De la primii pași pe care îi făcu în Alger, Tartarin rămase gură-cască. Până acum își imaginase un oraș oriental, de basm, mitologic, ceva între Constantinopol și Zanzibar... Când colo, nimerea în plin Tarascon... Cafenele, restaurante, străzi largi, case cu patru etaje, o piață mică pavată cu macadam, unde muzicanții cântau polci de Offenbach, domni așezați pe scaune, care beau bere cu gogoși, doamne, femei ușoare și mulți militari... Dar nici un *turcalet*!... Nu era decât el. Chiar și pentru traversarea pieței, el se simți oarecum stingherit. Toată lumea îl privea. Muzicanții se opriră, iar polca lui Offenbach rămase cu un picior în aer.

Cu cele două puști pe umăr și cu revolverul la șold, cumplit și măreț ca Robinson Crusoe, Tartarin trecu solemn prin mijlocul tuturor, dar, sosind la hotel, căzu lat. Plecarea din Tarascon, portul Marsilia, marea, prințul muntenegrean și pirații, toate se amestecau și se rostogoleau în mintea sa. Trebui să fie dus în camera sa, dezarmat și dezbrăcat... Era vorba chiar să se caute un doctor, dar de îndată ce a pus capul pe pernă eroul începu să sforăie cu atâta râvnă, încât hotelierul crezu că ajutoarele științei nu sunt de folos, și toată lumea se retrase în vârful picioarelor.

4
Prima pândă

Când Tartarin se trezi, orologiul Guvernământului suna ora trei. Dormise toată seara, noaptea, dimineața și chiar o bucată de după-amiază ; ce-i drept, trebuie spus că și sărmanul fes văzuse prea multe grozăvii timp de trei zile.

Primul gând al eroului, când a deschis ochii, fu : „Sunt în țara leilor !" De ce să n-o spunem ? La gândul că leii erau aproape la doi pași de el și că trebuia să se încaiere cu ei, brr... îi intra frigul în oase și se vâra grabnic sub pătură.

Dar la un moment dat, veselia de afară, cerul minunat de albastru, soarele arzător care se strecura în cameră, un mic dejun pe cinste servit chiar la pat, fereastra larg deschisă spre mare, toate acestea însoțite de un ulcior de vin de Crescia [1] îi treziră vechiul său eroism : „Pe

1. Regiune viticolă, aproape de Alger (n.r.).

lei, pe lei!", striga el, aruncând cât colo pătura și îmbrăcându-se la repezeală.

Iată care era planul său: să iasă din oraș fără să spună ceva nimănui, să se îndrepte în grabă spre deșert, să aștepte noaptea, să se așeze la pândă și, când va trece primul leu, pac! poc!... Apoi să revină a doua zi ca să ia micul dejun la hotelul *Europa*, să primească felicitările algerienilor pentru ispravă și să tocmească o căruță ca să aducă fiara.

Prin urmare, se înarmă în grabă, își potrivi în spate cortul, al cărui capăt gros urca cu mult deasupra capului și, țeapăn ca un țăruș, coborî în stradă. Acolo, nevoind să întrebe pe nimeni despre drumul său, de teamă să nu dea alarma despre planurile sale, o luă dintr-o dată la dreapta, merse până la capătul arcadelor Bab-Azoun, unde o sumedenie de evrei algerieni îl priveau din fundul dughenelor lor, așa cum pândește un păianjen dintr-un colț, trecu prin Piața Teatrului, intră într-o suburbie și urmă apoi șoseaua mare și prăfuită spre Mustafa.

Pe acest drum era o îmbulzeală de nedescris. Omnibuze, birje, faetoane, furgoane, căruțe barosane încărcate cu fân și trase de boi, escadroane de vânători din Africa, turme de măgari

pitici, negrese care vindeau plăcinte, trăsuri ale unor alsacieni emigranți, spahii în mantale roșii, toate și toți se înșiruiau într-un nor de praf, în mijlocul strigătelor, cântecelor și trâmbițelor, între două rânduri de cocioabe, unde se vedeau mahonezi leneși pieptănându-se în fața ușilor, crâșme pline de soldați, măcelării și adăposturi ale hingherilor...

„Ce mă tot bat la cap cu Orientul lor?, gândea marele Tartarin; pe-aici nu sunt *turci* nici măcar câți sunt la Marsilia". Deodată, trecu pe lângă el, lungindu-și picioarele și mândră ca un curcan, o cămilă impunătoare. Începu să-i bată inima. Vasăzică, mai întâi apar cămilele! Leii nu pot fi prea departe; și într-adevăr, numai după cinci minute, văzu că se îndreaptă spre el, cu pușca pe umăr, o trupă întreagă de vânători de lei.

„Lașii!, își zise eroul trecând pe lângă dânșii, lașii! Să vâneze lei cu trupa și chiar cu câini!..." Căci nu și-ar fi imaginat niciodată că în Algeria se poate vâna și altceva decât lei. Totuși, acești vânători aveau niște figuri blajine de comercianți ieșiți la pensie, iar acest tip de a vâna leii cu câini și tolbe de vânătoare era atât de original, încât tarasconezul, oarecum intrigat,

crezu de cuviință să intre în vorbă cu unul dintre acești domni.

– Și altfel, camarade, a fost bună vânătoarea?

– Nu prea rea, răspunse un altul care privea zăpăcit arsenalul de arme al războinicului din Tarascon.

– Ați împușcat?

– Desigur... e ceva... mai bine vedeți! Și vânătorul algerian își arătă tolba sa, burdușită cu iepuri și becațe.

– Ei, hm!... tolba d-voastră?... Îi puneți chiar în tolbă?

– Dar unde ați vrea să le pun?

– De, oricum, sunt... cam micuți.

– Și mai mici și mai mari, făcu vânătorul. Și deoarece era grăbit să ajungă acasă, se alătură cu pași repezi tovarășilor săi.

Viteazul Tartarin înțepenise în mijlocul drumului, mirat peste poate. Dar, după o clipă de gândire, zise: „Mda! ăștia se țin de glume. N-au vânat nimic...” și își văzu liniștit de drum.

Casele și trecătorii erau din ce în ce mai rari. Se lăsa noaptea și toate în jur își pierdeau conturul... Tartarin din Tarascon mai merse o jumătate de oră. Apoi se opri... Era noapte

de-a binelea, o noapte fără lună, ciuruită de stele. Pe drum, nimeni. Și totuși, eroul se gândi că leii nu erau diligențe, ca să urmeze mereu drumul cel mare... Peste tot, șanțuri, ruguri de mure, mărăcini. Ce-are a face? Mergea mereu... Și dintr-odată, stai! „Pe aici miroase a leu", își zise omul și adulmecă vrăjmaș în dreapta și în stânga.

5
Poc! Pac!

Era un imens deșert sălbatic, cotropit din loc în loc de plante ciudate din Orient, plante care aduc puțin cu fiarele sălbatice. Sub lumina blândă a stelelor, umbra lor se prelungea pe pământ în toate părțile. La dreapta, trupul greu și întunecat al unui munte, poate Atlas... La stânga, marea nevăzută care se fierbea cu vuiet... Un culcuș tocmai potrivit pentru a ispiti sălbătăciunile.

Cu o pușcă de gât și cu alta în mâini, Tartarin puse genunchiul la pământ și așteptă... Așteptă o oră și încă una... Nimic! Atunci își aminti că în cărțile pe care le avea, marii vânători de lei nu plecau la vânătoare fără să ia un ied pe care îl legau la câțiva pași în fața lor și pe care îl făceau să behăie, trăgându-l cu o sfoară de picioare. Neavând un ied, tarasconezului îi dădu prin cap să încerce s-o facă el pe-a iedul, și începu chiar să behăie cu o voce de-a dreptul căprească: „Be he he! Me he he!"

Mai întâi, încetișor, pentru că în adâncul sufletului avea totuși puțină frică să nu-l audă leul... apoi, văzând că nu venea nici un răspuns, behăi cât putea de tare : „Me he he !... Be he he ! Mehehe", dar cu atâta putere, încât presupusul ied aducea mai degrabă a ditamai boul...

Deodată, la câțiva pași în fața sa, ceva negru și uriaș căzu la pământ. Tăcu... Acel ceva se apleca, adulmeca pământul, sărea în sus, se rostogolea pe jos, pleca în galop, apoi revenea și se oprea brusc... acesta era leul, nici nu încape îndoială ! Acum se vedeau bine cele patru labe scurte, grumazul puternic și doi ochi mari care străluceau în umbră. „În falcă, foc ! poc ! pac !..." Gata. Imediat urmă un salt înapoi cu cuțitul de vânătoare strâns în pumn. După detunătură, se auzi un urlet înfiorător.

„Îl am !", strigă dragul de Tartarin și, opintindu-se pe genunchii săi puternici, se pregătea să întâmpine fiara ; dar fiara avea altă socoteală, așa că fugi în salturi mari urlând. Tartarin nu se mișcă deloc. „Așteaptă femela...", așa ca în cărțile pe care le citise.

Din păcate, femela nu veni. După două sau trei ore de așteptare, tarasconezul se lăsă păgubaș. Pământul era ud, noaptea devenise răcoroasă și briza mării îl urzica. „Dar dacă aș

trage un somn până la ziuă?", își zise și, pentru a scăpa de reumatism, se gândi la cort. Dar, să vezi minune!, cortul avea un sistem atât de bine pus la punct, dar ceva grozav, că nu reuși în nici un chip să-l desfacă. Se chinui și năduși în zadar timp de o oră; blestematul de cort nu se deschidea... Ca și umbrelele acelea care, în toiul unei ploi torențiale, îți joacă festa... Istovit, eroul aruncă sculele pe jos și se culcă pe pământ, înjurând în tot felul ca un provensal adevărat ce era.

„Ta, ta, ra, ta Tarata!..."

– *Ques aco*?, strigă Tartarin, tresărind brusc. Erau trompetele vânătorilor din Africa care sunau deșteptarea în cazărmile din Mustafa... Uluit, vânătorul de lei se frecă la ochi... Și el, care se credea în inima deșertului! Știți unde se afla de fapt? Într-un strat de anghinare, între un rând de conopidă și altul de sfeclă. Sahara asta avea legume... Aproape de el, pe colina înverzită din partea de sus a orașului, se aflau vile algeriene, toate albe, strălucind în roua zorilor; te-ai fi putut crede în împrejurimile Marsiliei printre casele de țară mai mici și mai mari. Înfățișarea simplă și cam „legumoasă" a acestei priveliști miră foarte mult pe bietul om și îl întristă amarnic. „Ăștia

sunt nebuni", își repeta el „...să-și planteze anghinarea în apropierea leului... că doar n-am visat... Deci, leii vin până aici... O să avem dovada..." Dovada erau petele de sânge pe care, fugind, fiara le lăsase în urma ei. Aplecat peste aceste urme însângerate, cu ochii la pândă și cu revolverul în mână, neînfricatul tarasconez nimeri, printre rândurile de anghinare, drept într-un lan de ovăz... Iarbă călcată, o băltoacă de sânge, iar în mijlocul ei, culcat pe o rână și cu o rană mare la cap, era... Ghiciți cine?...

– Un leu, zău așa!

Da' de unde, un măgar, unul din cei obișnuiți în Algeria și care sunt numiți acolo *urechiușă*.

6

Sosirea femelei
Luptă nemaipomenită
La „întâlnirea iepurilor”

Prima mișcare a lui Tartarin la vederea nefericitei victime fu un gest de ciudă și necaz. Doar e ditamai deosebirea între un leu și un măgăruș!; a doua mișcare fu numai de milă. Bietul animal era atât de frumușel și părea atât de blând! Pielea de pe coaste, caldă încă, tremura ca varga. Tartarin îngenunche și cu capătul centurii algeriene încercă să oprească sângele nefericitului animal; acest viteaz bărbat îngrijind un măgăruș era tot ceea ce s-ar putea închipui mai emoționant.

Când a simțit centura mătăsoasă, măgărușul, care mai avea puțin de trăit, mișcă de două-trei ori din urechi ca și cum ar fi spus: „Mulțumesc!... mulțumesc!...” Apoi, după ce mai zvâcni o dată din tot corpul, rămase lat.

– Ocheșel ! Ocheșel ! Noiraud ! Noiraud !, strigă chiar atunci o voce sugrumată de spaimă. Chiar în același timp, într-un crâng vecin crengile se mișcară... Tartarin n-avu decât timpul pentru a se ridica și a se apăra. Desigur, era femela !

Ea sosi, înspăimântătoare și roșie toată, sub înfățișarea unei bătrâne alsaciene care bodogănea învârtind o umbrelă stacojie și cerând înapoi măgarul de la cele patru stihii ale colinei Mustafa. Și-ar fi fost mult mai bine pentru Tartarin să fi avut de furcă cu leoaica decât cu această bătrână afurisită. În zadar încerca bietul să-i explice cum s-au petrecut lucrurile ; că el îl luase pe Noiraud drept un leu... Baba crezu chiar că vrea să-și bată joc de ea și, strigând cât putea „tarteifle” [1], se năpusti asupra eroului cu strașnice lovituri de umbrelă. Oarecum nedumerit, acesta se apăra cum putea, evitând loviturile cu carabina, ba chiar nădușea, răsufla și striga :

– Dar, doamnă... dar, doamnă...

Nimic și pace ! Doamna era surdă și furia ei o dovedea cu vârf și îndesat. Noroc că o a treia persoană sosi la locul bătăliei. Era soțul alsacienei, el însuși alsacian și crâșmar, în plus și un contabil foarte bun. Când văzu despre ce e

1. Din germană, *Der Teufel*: „Drace !” (n.r.).

vorba și constată că asasinul era de acord să-i plătească paguba, își dezarmă nevasta și pe dată se înțeleseră. Tartarin dădu 200 de franci; măgarul poate făcea zece. Acesta-i prețul obișnuit pentru un măgar în piețele arabe. Apoi l-au îngropat pe Noiraud sub un smochin, iar alsacianul, ademenit de culoarea paralelor tarasconeze, invită eroul să ia o gustare la crâșma sa care se găsea la câțiva pași, pe marginea șoselei.

Vânătorii algerieni veneau aici în toate duminicile să prânzească, deoarece câmpul era doldora de vânat și nu găseai pe o rază de două leghe un loc mai bun pentru iepuri.

– Și leii? întrebă Tartarin. Alsacianul îl privi mirat peste măsură.

– Leii?

– Da... leii... îi zăriți câteodată?, întrebă încă o dată bietul om, cu mai puțină încredințare. Crâșmarul izbucni în râs.

– A, da, merci... leii... la ce bun?...

– Cum, nu sunt lei în Algeria?...

– Zău așa, n-am văzut niciodată... Și totuși, sunt douăzeci de ani de când locuiesc aici. Cred însă c-am auzit vorbindu-se. Mi se pare că ziarele... Dar sunt mult mai departe, acolo în Sud...

În acea clipă au ajuns la crâșmă. Era una de mahala, cum se mai găsesc pe la Vauves ori Pantin, cu o ramură uscată deasupra ușii, cu tacuri de biliard zugrăvite pe pereți și cu această drăguță firmă: „La întâlnirea iepurilor". La întâlnirea iepurilor!... O, Bravida, ce mai amintire!

7
O poveste cu un omnibuz, o maură și un șirag de flori de iasomie

Această primă întâmplare ar fi descurajat pe mulți oameni; dar cei dintr-o bucată, ca Tartarin nu se lasă cu una cu două. „Leii sunt în Sud", se gândea eroul... „ei bine, voi merge în Sud". Și de îndată ce înghiți ultima îmbucătură, se ridică, mulțumi gazdei sale, îmbrățișă pe bătrână fără pică, vărsă o ultimă lacrimă pentru răposatul Noiraud și plecă repede spre Alger cu gândul neabătut de a-și strânge cuferele și de a pleca în sud chiar în aceeași zi.

Din păcate, șoseaua cea mare din Mustafa părea că se lungise față de ziua de ieri; mamă, ce căldură și ce praf era! Iar cortul – și mai greu!... Tartarin nu avu nici măcar curajul să meargă pe jos până în oraș, așa că, la trecerea primului omnibuz, făcuse semn și se urcase...

Ah, săracul Tartarin din Tarascon! Ce bine ar fi fost pentru el și pentru gloria-i neștirbită dacă n-ar fi intrat în această droagă blestemată și și-ar fi continuat drumul pe jos, chiar cu riscul de a cădea înăbușit de aerul încins, cu cortul în spate și cu puștile grele, dar cu două țevi...

Urcându-se și el, omnibuzul se umplu. În fund, cu o barbă neagră și stufoasă, stătea un vicar din Alger, citind din *Breviar*. În față, o negustoreasă tânără maură care fuma țigări proaste. Apoi, un marinar maltez și patru sau cinci maure acoperite cu voaluri, ca să nu li se poată vedea decât ochii. Acele doamne își făcuseră rugăciunile în cimitirul din Abd-el-Kader; dar această împrejurare funebră nu părea să le fi întristat. Le auzeai râzând și flecărind între ele, în timp ce ronțăiau prăjituri.

Tartarin crezu că îl priveau insistent. Mai ales una îl mânca din ochi: cea din fața sa, care își înfipse privirile în ochii lui și nu le retrase tot drumul. Chiar dacă doamna purta voal, neastâmpărul ochilor mari, rimelați și alungiți, încheietura moale și fină a mâinii plină de brățări de aur pe care el le întrevedea din când în când, totul – vocea, mișcările cochete, ca de copil, ale capului, deci toate îi spuneau că acolo exista cineva tânăr, vesel, îngeresc...

Bietul Tartarin nu știa unde să se ascundă. Mângâierea mută a ochilor orientali îl tulbura, îl furnica, îl dădea gata ; ce mai !, îl lua când cu căldură, când cu frig...

Și, culmea, nici condurul doamnei nu avea astâmpăr : se vâra printre ghetele lui imense de vânătoare, care simțeau acel pantofior foindu-se ca un mic șoricel roșu. Ce-i de făcut ? Să răspundă acestei porniri și acestei atingeri ? Da, dar urmările... O poveste de iubire în Orient e, se știe, ceva groaznic ! !.. Cu imaginația lui, cât bolnavă, cât meridională, neînfricatul tarasconez se și vedea în mâinile eunucilor, decapitat, poate mai rău decât atâta, cusut într-un sac de piele și plutind pe apa mării cu capul său alături. Gândul acesta îl mai răcori puțin...

În așteptare, pantofiorul își continua manevra, iar ochii din fața lui se deschideau mari, ca două flori de catifea neagră, dorind parcă să-i spună :

„– Culege-ne !...".

Omnibuzul se opri. Erau în Piața Teatrului, la capătul străzii Bab-Azoun. Una câte una, încurcate în șalvarii largi și strângându-și cu o îndemânare sălbatică vălul de pe față, maurele coborâră. Vecina lui Tartarin se ridică cea din urmă și, ridicându-și puțin privirea, trecu atât

de aproape de erou, atingându-l ușor cu răsuflarea, cu un parfum de tinerețe, iasomie, mosc și cofeturi.

Tarasconezul nu mai rezistă. Îmbătat de dragoste și în stare de orice, se repezi pe urmele maurei... Auzind zgomot de curele și centiroane, ea se întoarse, duse un deget la gură, ca și cum ar fi spus „sst, liniște!", iar cu cealaltă mână îi aruncă la repezeală un frumos șirag parfumat din flori de iasomie. Tartarin se aplecă să le ridice, dar, cum era greoi și cu prea multe arme asupra lui, treaba dură destul de mult...

Când se ridică, cu șiragul de iasomie în dreptul inimii, maura dispăruse.

8
Lei ai Atlasului, dormiți!

Lei ai Atlasului, dormiți! Dormiți liniștiți, în fundul sălașurilor voastre, printre aloe și cactuși sălbatici... Câteva zile de-acum încolo, Tartarin din Tarascon n-o să vă căsăpească. Deocamdată, tot echipamentul său de război – lăzi cu arme, farmacie, cort, conserve – se odihnește liniștit la hotelul *Europa*, într-un colț al camerei nr. 36.

Dormiți fără grijă, voi, cogeamite lei roșcați. Tarasconezul își caută maura. După povestea din omnibuz, bietul de el simte tot timpul, pe piciorul său uriaș de vânător înrăit, zvâcnirea șoricelului roșu și briza mării atingându-i buzele, și capătă tot timpul – orice ar face – un parfum de dragoste, de cofetărie și de anason.

Nu mai poate fără maura sa! Dar asta nu-i o treabă oarecare! Să găsești într-un oraș de o sută de mii de suflete o persoană de la care nu cunoști decât răsuflarea, pantalonii și culoarea ochilor; nu e însă decât un tarasconez,

îndrăgostit lulea, care poate încerca marea cu degetul. Culmea e că, sub vălurile lor albe, toate maurele se aseamănă; în plus, aceste doamne nu ies nicăieri, iar când ai vrea să le vezi, trebuie să urci în orașul de sus, arab, orașul *turcaleților*!

Orașul de sus e un loc foarte periculos. Străzi mici, întunecoase și foarte strâmte, cățărate între două rânduri de case dosnice, ale căror acoperișuri se împreunează și formează un tunel. Uși joase, ferestruici, pavilioane mohorâte cu grilaj. Apoi, pe dreapta și pe stânga, o mulțime de prăvălii mucegăite unde *turcaleții* cumpliți, cu capete de corsari, cu ochi albi și dinți strălucitori, fumează pipe lungi și vorbesc cu glas coborât, ca și cum ar pune la cale ceva necurat.

Dacă am zice că Tartarin a trecut nepăsător prin acest oraș groaznic, ar însemna să mințim. Dimpotrivă, el era înspăimântat și, pe aceste străduțe întunecoase, ocupate aproape în întregime de-a latul de burduhanul său, viteazul bărbat pășea cu multă băgare de seamă, fiind cu ochii în patru și cu degetul pe trăgaciul revolverului. Exact ca la Tarascon, când se ducea la club. În fiece clipă se aștepta să-i sară în spate o grămadă de eunuci și ieniceri,

dar dorința de a o vedea pe aleasa inimii sale îi dădeau îndrăzneală și putere de uriaș.

Aproape opt zile, Tartarin nu părăsi orașul de sus. Când și când îl puteai vedea așteptând la nesfârșit în fața băilor maure, pentru a prinde ora când doamnele ieșeau în grupuri și zgribulite după baie; alteori, stătea ghemuit la ușa moscheilor, gâfâind și nădușind, ca să-și scoată ciubotele greoaie, înainte de a intra în lăcașul de cult. Câteodată, la căderea nopții, când se întorcea necăjit peste măsură că n-a descoperit nimic nici la baie și nici la moschee, tarasconezul, trecând prin fața caselor maure, auzea cântece monotone, sunete stinse de chitară, duruitul dairalelor și râsete gingașe de femei, toate gâdilându-i plăcut inima. „Poate e acolo!", își zicea el.

Atunci, dacă strada era pustie, se apropia de una din aceste case, ridica ciocănelul de la ușă și lovea ușor... Îndată cântecele și râsetele încetau. Nu se auzeau dincolo de pereți decât șușotiri depărtate, ca într-o colivie. „Acum e acum", se gândea eroul. „O să se întâmple ceva!" Ceea ce i se întâmpla cel mai des era o oală cu apă rece în cap sau coji de portocale și de smochine din Barbaria... Niciodată ceva mai grav... Lei ai Atlasului, dormiți!

9
Prințul Grégory de Muntenegru

Trecuseră două săptămâni de când nefericitul Tartarin își căuta doamna algeriană și probabil ar mai fi căutat-o și azi, dacă Providența îndrăgostiților n-ar fi venit în ajutorul său, luând chipul unui gentilom din Muntenegru. Și iată cum.

Iarna, în toate serile de sâmbătă, marele teatru din Alger organizează un bal mascat la fel ca acela de la Operă. E același nesuferit și ridicol bal mascat din provincie. Lume puțină în sală, vreo câțiva clienți de la Bullier sau de la Casino [1], fete mari nebune după militari, tipi împopoțonați, dar vestejiți, lucrători fără slujbă și cinci sau șase spălătorese mahoneze care își încearcă norocul, dar care mai păstrează din cumințenia lor un miros nedefinit de usturoi și sos cu șofran. Adevărata priveliște nu e însă acolo. E în foaier, transformat pentru această

1. Săli de dans faimoase în epocă (n.r.).

ocazie în salon de joc... O mulțime nerăbdătoare și pestriță se înghesuie în jurul meselor cu postav verde : tiraliori algerieni în permisie, care mizează solda lor anticipat, negustori mauri din partea de sus a orașului, negri, maltezi, coloniști din centrul țării, care au făcut patruzeci de leghe și care riscă pe un as banii de pe un plug sau o pereche de boi... Toți neliniștiți, palizi, cu dinții strânși și cu acea privire răvășită a jucătorului, agitată, oblică, chiar crucișă de-atâta privit în cărți.

Mai încolo se află triburi de evrei algerieni, care însă joacă în familie. Bărbații poartă costum oriental, împodobit caraghios cu ciorapi albaștri și șepci de catifea. Femeile, livide și puhave, stau țepene, strânse de pieptarele aurite... În jurul meselor, adunat ciorchine, fiecare trib țipă, se sfătuiește, socoate pe degete, dar joacă puțin. Numai din timp în timp, după îndelungi consultări, un bătrân patriarh cu o barbă cât a bunului Dumnezeu își ia inima în dinți și riscă un *duro* din averea familiei... Și, în timp ce se desfășoară partida, vezi o licărire de ochi șireți străpungând masa, niște ochi ca un diamant negru, care fac să salte piesele de aur pe covorul verde pe care el le trage încet ca pe sfoară... Apoi,

certuri, bătăi, înjurături în toate limbile, strigăte cumplite de tot soiul, cuțite gata să lovească, garda care sosește și banii care lipsesc!...

Chiar în mijlocul urgiei nimeri marele Tartarin într-o seară, el, venit pentru a uita supărarea și a-și găsi pacea inimii! Eroul trecea singur prin mulțime, gândindu-se la maura sa; deodată, printre strigăte, pe deasupra zgomotului puternic, la o masă de joc, două voci mânioase se înfruntau:

– Iar eu vă spun că-mi lipsesc douăzeci de franci, dom'le...

– Dom'le?!

– Ei și?... Dom'le!...

– Băgați seama cu cine vorbiți, dom'le!

– Nici nu-mi pasă... dom'le!

– Eu sunt prințul Grégory de Muntenegru, dom'le!...

La auzul acestui nume, Tartarin, cu inima strânsă, străbătu mulțimea și se opri în rândul din față, foarte bucuros și mândru că l-a regăsit pe prinț, acest prinț muntenegrean, atât de amabil, cu care făcuse cunoștință la bordul pachebotului. Din păcate, titlul de Alteță, care îl ului pe dragul tarasconez, nu-l impresionase deloc pe ofițerul de vânători cu care prințul se luase la harță.

– Ei, uite unde am ajuns..., făcu militarul rânjind; apoi, întorcându-se către balcon: Grégory de Muntenegru... cine îl cunoaște?... Nimeni!

Indignat, Tartarin păși în față.

– Iertare... eu îl cunosc pe *prințu'*, spuse el cu o voce hotărâtă și cu acel faimos accent din Tarascon. Ofițerul de la vânători îl privi o clipă, drept în față, apoi, ridicând din umeri, spuse:

– Prea bine!... Împărțiți-vă cei douăzeci de franci care îi lipsesc și să nu mai vorbim de asta. Și în aceeași clipă întoarse spatele și se pierdu în mulțime. Aprigul Tartarin voi să se arunce asupra lui, dar prințul îl împiedică:

– Lăsați... e treaba mea. Și, la braț cu Tartarin, ieși deîndată afară. Cum se văzură în piață, prințul Grégory de Muntenegru se descoperi, întinse mâna eroului nostru și, amintindu-și vag numele acestuia, i se adresă amabil:

– Domnule Barbarin...

– Tartarin!, îi suflă celălalt.

– Tartarin, Barbarin, nu are nici o importanță. Acum suntem legați pe viață și pe moarte! Și nobilul muntenegrean îi scutură mâna cu putere... Vă închipuiți cât de mândru era tarasconezul...

– *Priințe! Priințe!*, repeta el în neștire.

Un sfert de oră mai târziu, acești doi domni stăteau la masă în restaurantul *Platanilor*, un plăcut club de noapte ale cărui terase dădeau spre mare; în fața unei salate rusești foarte picante și a unui ispititor vin de Crescia, reînnoiră cunoștința. Nu vă puteți imagina nimic mai seducător ca acest prinț muntenegrean. Subțire, fin, cu părul scurt și creț, tuns cu briciul, bărbierit proaspăt, plin de medalii ciudate, părea un mare pișicher, cu gesturi mângâietoare și cu un vag accent italienesc care îi dădea un aer nenatural de Mazarin fără mustăți; as în cunoașterea limbilor latine, cita la tot pasul pe Tacit, pe Horațiu și chiar *Comentariile*. De viță nobilă, frații săi, se pare, l-au exilat de la zece ani, din cauza opiniilor sale liberale, și de atunci cutreieră numai pentru plăcerea sa și pentru a se instrui ca un adevărat Alteță-filosof. Și ce coincidență stranie! Prințul petrecuse trei ani la Tarascon și, deoarece Tartarin se mira că nu l-a întâlnit niciodată la club sau pe esplanadă, Alteța sa răspunse cu un ton evaziv:

– Ieșeam puțin.

Atunci, tarasconezul, discret cum era, nu îndrăzni să întrebe mai mult. Toate marile personalități au și ceva misterios în ele.

La urma urmei, domnul Grégory era un prinț ales. Sorbind încet din vinul roșu de Crescia, el asculta cu răbdare pe Tartarin, care îi vorbea de maura sa, asigurându-l că va face orice pentru a o regăsi cât mai repede, deoarece cunoștea multe și diferite doamne. Se bău strașnic și pe îndelete. Se ciocni „pentru doamnele din Alger și pentru un Muntenegru liber!". Afară, pe lângă terasă, valurile mării se rostogoleau în umbră, lovind malurile cu un zgomot de cearșafuri ude scuturate. Era cald, iar cerul se spuzise de stele. În platani, cânta o privighetoare.

Cel care achită nota fu, bineînțeles, Tartarin.

10
Spune-mi numele tatălui tău, iar eu îți voi spune numele acestei flori

„Cu un prinț muntenegrean alături, treaba e gata cât ai zice pește!”

A doua zi după seara de la *Platani*, încă din zori, prințul Grégory se afla în camera tarasconezului.

– Repede, repede, îmbrăcați-vă! Maura voastră a fost regăsită. Se numește Baïa... Are douăzeci de ani, e frumoasă ca un crin și, în plus, e văduvă...

– Văduvă!... ce noroc!, își zise cu veselie viteazul Tartarin care nu avea încredere în soții din Orient.

– Da, dar e supravegheată de fratele ei.

– Ah!, la dracu’!

– Un maur fioros care vinde pipe în bazarul Orléans. Urmă o clipă de tăcere.

– Bine!, reluă prințul, doar nu sunteți un om care să se teamă pentru un fleac; poate, vom ajunge unde trebuie cu acest bandit, dacă îi vom cumpăra câteva pipe. Hai repede, îmbrăcarea, strengar norocos!

Palid, frământat, cu inima fremătând de dragoste, tarasconezul sări din pat și, încheindu-și în grabă nasturii de la izmenele de flanelă, zise:

– Oare ce ar trebui să fac?

– Simplu, să-i scrii doamnei și să-i ceri o întâlnire!

– Deci, știe franțuzește?, zise dezamăgit naivul Tartarin, care visase un Orient sută la sută.

– Nu știe o boabă, răspunse prințul liniștit... dar îmi veți dicta scrisoarea și eu o voi traduce exact.

– O, prințe, câtă bunătate! Și tarasconezul începu să se plimbe prin cameră cu pași mari, tăcut și gânditor.

Vă imaginați lesne că nu se scrie unei maure din Alger ca unei fetișcane din Beaucaire. Spre norocul lui, eroul nostru păstra în mintea sa numeroase lecturi care îi permiteau, amestecând retorica vicleană a indienilor lui Gustave Aimard cu *Călătorie în Orient* de Lamartine și cu unele citate mai vechi din

Cântarea cântărilor, să alcătuiască o scrisoare, cea mai orientală cu putință din câte s-au văzut. Aceasta începea cam așa : „Ca un struț în nisipuri…” și se termina astfel : „Spune-mi numele tatălui tău și-ți voi spune numele acestei flori…” La aceste citate, visătorul Tartarin ar fi adăugat bucuros un buchet de flori ca un simbol, după obiceiul oriental ; dar prințul Grégory socoti că era mai potrivit să cumpere niște pipe de la fratele ei, ceea ce ar îndulci felul sălbatic de a fi al acestui domn ; va face, cu siguranță, aleasă plăcere și doamnei care fuma ca un turc.

– Hai repede să cumpărăm pipe !, zise Tartarin nerăbdător.

– Nu !… nu !…

– Lasă-mă să mă duc singur, le voi lua mai ieftin…

– Cum doriți !… O, *priințe… priințe…*

Și bietul om, destul de încurcat, întinse punga sa binevoitorului muntenegrean, recomandându-i însă să nu se zgârcească pentru a o mulțumi pe doamnă. Din păcate, treaba asta – deși începuse bine – n-a mers chiar așa de repede cum sperau ei. Impresionată, se pare, de elocința lui Tartarin și sedusă deja pe trei sferturi, maura nu avea decât să-i scrie

că-l primește; dar fratele ei avea pretenții, iar pentru a-l potoli, trebuiau să cumpere câteva duzine de pipe mari, o întreagă încărcătură... „Ce dracu' face Baïa cu atâtea pipe", se întreba uneori bietul Tartarin; totuși, plăti fără să se zgârcească.

În sfârșit, după ce cumpărase vrafuri de pipe și răspândise prin scris valuri de poezie orientală, obținu o întâlnire. Nici nu am nevoie să vă spun cu ce bătăi de inimă se pregătea eroul pentru acest eveniment, cu câtă grijă și emoție își tăie, își lustrui și parfumă barba-i aspră de vânător de șepci, fără să uite – căci trebuie să prevezi totul – să strecoare în buzunarul său o măciucă mică și ghintuită și două sau trei revolvere.

Prințul, mereu binevoitor, se înfățișă la prima întâlnire ca traducător. Doamna locuia în partea de sus a orașului. În fața ușii, un tânăr maur de treisprezece sau paisprezece ani fuma. Era temutul Ali, fratele despre care am vorbit. Văzându-i sosind pe cei doi vizitatori, el bătu de două ori în ușă și se retrase discret.

Ușa se deschise. O negresă, fără să scoată vreo vorbă, îi conduse pe domni prin curtea interioară într-o cameră mai răcoroasă, unde

îi aștepta doamna stând într-un cot pe divan... De la început, îi păru tarasconezului mai mică și mai puternică decât maura din omnibuz... De fapt, era aceeași oare? Dar această bănuială trecu ca un fulger prin creierul lui Tartarin. Doamna era atât de drăgălașă, având picioarele goale, degetele grăsuțe și încărcate de inele, era trandafirie și fină; sub corsetul din postav auriu și sub desenele înflorate ale rochiei sale se putea ghici o persoană plăcută, durdulie, plină de vino-încoa, rotunjită prin toate locurile... Ciubucul de chihlimbar al pipei fumega între buze și o învăluia într-un nimb de ceață blondă.

Intrând, eroul puse mâna în dreptul inimii și se înclină după moda maurilor, rotindu-și ochii mari și pătimași... Baïa îl privi o clipă fără să spună ceva; apoi, lăsând ciubucul, se răsturnă pe spate, își luă capul în mâini și nu i se mai văzu decât gâtul alb, iar un hohot de râs nebun i-l scutura ca pe un sac plin de mărgăritare.

11
Sidi Tart'ri ben Tart'ri

Dacă veți intra seara în cafenelele algeriene din orașul de sus, veți auzi chiar și azi maurele vorbind și râzând pe-nfundate între ele, cu clipiri din ochi, despre un anume Sidi Tart'ri ben Tart'ri, un european cumsecade și bogat care – să tot fie vreo câțiva ani de atunci – trăia în cartierul din partea de sus a orașului cu o „damă bună", pe nume Baïa.

Acest Sidi Tart'ri, despre care este vorba aici și care a lăsat atât de plăcute amintiri la Casbah, nu e altul decât, e ușor de ghicit, Tartarin al nostru.

Ce să-i faci? Așa-i viața. Li se întâmplă chiar și sfinților sau eroilor să petreacă ceasuri de orbire, tulburare și slăbiciune. Nemaipomenitul tarasconez nu fu nici el scutit de așa ceva, și iată de ce – preț de aproape două luni – uitând de lei și de glorie, se îmbătă de dragostea orientală

și adormi, ca Hanibal la Capua, în desfătările din orașul alb al Algerului. Viteazul bărbat închiriase în inima târgului arab o frumoasă căsuță din partea locului, cu curte interioară cu bananieri, cu galerii răcoroase și fântâni. Trăia acolo, departe de orice frământare alături de maura sa, devenit el însuși maur din cap până în picioare, trăgând pe nas din narghilea și mâncând dulcețuri cu mosc.

Întinsă pe un divan în fața sa, Baïa, cu degetele pe chitară, îngâna arii monotone sau, pentru a-l distra pe stăpânul său, se prefăcea că dansează din buric, ținând în mână o oglinjoară în care își privea dinții albi, toată numai zâmbet. Deoarece doamna nu știa nici o boabă franțuzește, iar Tartarin nici un cuvânt în arabă, conversația lâncezea și vorbărețul tarasconez avea timp berechet să se căiască pentru limbuția de care se făcea vinovat în farmacia lui Bézuquet sau la armurierul Costecalde. Numai că această pocăință își avea farmecul ei, căci era ca o lene desfătătoare care îl cuprindea când sta acolo zile întregi fără să vorbească, ascultând doar gâlgâitul narghilelei, murmurul chitarei și susurul fântânii pe mozaicurile din curte. Narghileaua, Baïa, și

dragostea îi umpleau întreaga viață. Uneori cu doamna în șa pleca pe o catârcă să mănânce rodii într-o grădină mică pe care o cumpărase în împrejurimi... Dar niciodată, absolut niciodată, nu cobora în orașul european. Cu neobosiții săi cheflii, cu alcazarele ticsite de ofițeri și cu permanentul zgomot de săbii de sub arcade, Algerul de jos îi părea insuportabil și urât ca un corp de gardă din Occident.

Într-un cuvânt, tarasconezul era în culmea fericirii. Tartarin-Sancho, în mod deosebit : lacom peste măsură de cofeturile turcești, declara că nu poate cere mai mult de la noua sa viață. Tartarin-Quijote avea, pe ici pe colo, anumite remușcări, gândindu-se la Tarascon și la pieile promise... Dar supărarea nu-l ținea mult și, pentru a-și alunga gândurile negre, îi era de-ajuns o privire a Baïei sau o linguriță din acele înnebunitoare dulcețuri parfumate și tulburătoare ca băuturile de leac ale vrăjitoarei Circe.

Seara, prințul Grégory venea să vorbească despre Muntenegrul liber. De o bunăvoință nemăsurată, acest domn amabil îndeplinea în casă slujba de interpret, la nevoie chiar pe cea de administrator, dar toate acestea fără plată, ci numai din plăcere. În afară de el, Tartarin

nu îi primea decât pe *turci*. Toți acești bandiți cu capete înspăimântătoare, care altădată îl speriau atât de mult din fundul dughenilor lor întunecoase, se dovedeau, după ce i-a cunoscut, niște negustori buni și pașnici, lucrători de dantele, băcani, cioplitori de ciubucuri pentru pipe, oameni cumsecade și la locul lor, șireți, discreți și foc de îndemânatici la jocul de cărți. De patru sau cinci ori pe săptămână acești domni își petreceau seara la Sidi Tart'ri, golindu-l de bani, mâncându-i dulcețurile și retrăgându-se pașnici la ora zece, cu mulțumiri înălțate Profetului. După plecarea lor, Sidi Tart'ri și soața-i credincioasă încheiau seara pe terasa mare și albă care acoperea casa și domina orașul. Jur împrejur, o mie de alte terase albe, liniștite, sub lumina lunii, coborau pe rând până la mare. Se auzeau refrenele chitarei, purtate de briză. Brusc, ca un buchet de stele, o melodie limpede se răzlețea plăcut până la cer și în minaretul moscheei vecine apărea un muezin frumos, lăsând umbra sa albă pe albastrul adânc al nopții, în timp ce cânta slavă lui Allah, cu o voce minunată care umplea văzduhul. De îndată, Baïa, lăsa chitara, și ochii ei măriți, întorși spre muezin,

sorbeau cu sufletul rugăciunea. Cât timp se auzea cântecul, ea rămânea acolo, pierdută și tremurând. Ca o sfântă Theresa din Orient... Tartarin, zguduit sufletește, o privea cum se roagă și se gândea în sinea lui că e o religie puternică și profundă, care poate să ducă la o asemenea beție în credință. Tarascon, acoperă-ți fața! Tartarin are de gând să te renege.

12
Ni se scrie din Tarascon

Într-una din după-amiezile cu cer albastru și briză călduță, Sidi Tart'ri se întorcea singur-singurel, călare pe catârcă, de la grădina alăturată. Cu picioarele îndepărtate de rogojinile care umflau coșurile cu chitră și pepeni verzi, legănat de zgomotul scărilor înalte și urmând cu tot corpul buiestrul animalului, viteazul trecea astfel printr-o priveliște minunată, cu brațele încrucișate pe pântece, gata să aștipească de-atâta căldură și desfătare. Intrând în oraș, dintr-odată, o chemare puternică îl trezi:

– Hei, pe toți dracii, acesta-i domnul Tartarin.

La numele Tartarin și la auzul acestui plăcut accent meridional, tarasconezul, ridicând capul, zări la doi pași figura cunoscută și arsă de soare a domnului Barbassou, căpitan pe *Zouave*, care își bea rachiuașul de anason și își fuma pipa în ușa unei cafenele.

– Hei, salutare, Barbassou!, făcu Tartarin oprindu-și catârca. În loc să-i răspundă, Barbassou îl privi o clipă cu ochii deschiși, pe urmă se puse pe hohotit, dar așa de zdravăn, încât Sidi Tart'ri rămase complet zăpăcit lângă harbujii săi.

– Ei, ce strașnic turban, iubite domnule Tartarin!... Deci, e adevărat ce se spune, că v-ați făcut *turc*?... Și micuța Baïa mai cântă *Marco la Belle*?

– *Marco la Belle*!, strigă înfuriat Tartarin... Aflați, căpitane, că persoana despre care vorbiți este o fată maură cinstită și nu știe nici un cuvânt în franceză...

– Baïa, nici un cuvânt franțuzesc?... Dar sunteți legat la ochi!... Și bravul căpitan începu să râdă și mai tare. Apoi, văzând mutra bietului Sidi Tart'ri cum se lungea, își schimbă părerea.

– De fapt, poate nu e aceeași... Să admitem că am confundat-o... Numai că vedeți, domnule Tartarin, ar trebui totuși să vă feriți de maurele algeriene și de prinții de Muntenegru!... Tartarin se ridică în scări, bosumflat.

– *Priințul* este prietenul meu, căpitane!

– Bine, bine!, nu vă fie cu supărare... Nu luați un pahar? Nu?! Bine, atunci... vreo veste

pentru acasă?... Nici atâta... Atunci, drum bun... Da' uite ce, colega, am colea un tutun foarte bun din Franța, dac-ați vrea să vă umpleți câteva pipe... Luați-vă, luați! Vă va face plăcere... Tocmai drăcia asta de mahorcă din Orient v-a tulburat mințile!

În aceeași clipă, căpitanul se întoarse la absintul său, iar Tartarin, prins de gânduri, își reluă la trap mărunt drumul spre căsuța sa. Chiar dacă sufletul lui ca o pâine nu credea nimic din ce auzise, insinuările lui Barbassou îl întristaseră; iar înjurăturile de acasă și accentul acela meridional trezeau în el anumite remușcări.

Acasă nu găsi pe nimeni. Baïa era la baie... Negresa i se păru urâtă, iar casa mohorâtă... Pradă unei melancolii fără nume, se așeză aproape de fântână și burdusi o pipă de tutun de la Barbassou. Tutunul era învelit într-o bucată de *Sémaphore*[1]. Desfăcându-l, îi sări în ochi numele orașului natal.

Ni se scrie din Tarascon

„Orașul e în fierbere. Tartarin, vânătorul de lei, plecat pentru vânarea marilor feline în Africa, nu dă nici un semn de mai multe luni...

1. *Le Sémaphore* este titlul celui mai cunoscut ziar marseillez (n.r.).

Ce s-a întâmplat cu viteazul nostru compatriot?... Abia dacă îndrăznim să ne întrebăm, doar l-ați cunoscut prea bine pe acest cap înfierbântat, acest îndrăzneț însetat de aventuri... A fost, ca și alții, înghițit de nisipuri sau a căzut sub dinții ucigași ai acelor monștri din Atlas, a căror piele el a promis-o municipalității?... Îngrozitoare bănuieli. Totuși, negustorii negri veniți la târgul Beaucaire pretind că l-au întâlnit în inima deșertului și el este acel european ale cărui semnalmente ne duc cu gândul la el, cel care se îndrepta spre Tombuctu... Dumnezeu să-l aibă în pază pe Tartarin al nostru!"

Terminând de citit, Tartarin simți că roșește, pălește, că-l ia cu frig. Întregul Tarascon îi apăru în față: clubul, vânătorii de șepci, fotoliul cel verde de la Costecalde și, plutind ca un vultur cu aripi întinse, mustața nemaipomenită a bravului comandant Bravida.

Atunci, când se văzu în ce hal ajunsese, ghemuit pe-o rogojină, în timp ce alții îl credeau la vânătoare de fiare sălbatice, lui Tartarin îi fu rușine de el și plânse. Însă deodată sări în sus.

– La lei, la lei! Și, avântându-se spre ungherul prăpădit unde se odihneau cortul, farmacia, conservele, lada cu arme, le târâi în mijlocul

curții. Tartarin-Sancho își dădea duhul; nu mai exista decât Tartarin-Quijote.

O vreme, inspectă materialul, se înarmă, se îmbrăcă, se încălță cu cizmele mari, scrise două cuvinte prințului pentru a i-o încredința pe Baïa, introduse în plic câteva flori albastre udate cu lacrimi; imediat, aprigul tarasconez porni cu diligența pe șoseaua către Blidah, lăsând acasă negresa speriată în fața narghilelei, turbanul, papucii, toate boarfele musulmane ale lui Sidi Tart'ri, erau răspândite prin trifoiul alb al grădinii.

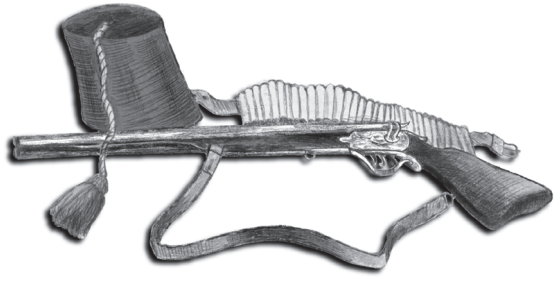

Partea a III-a

La lei acasă

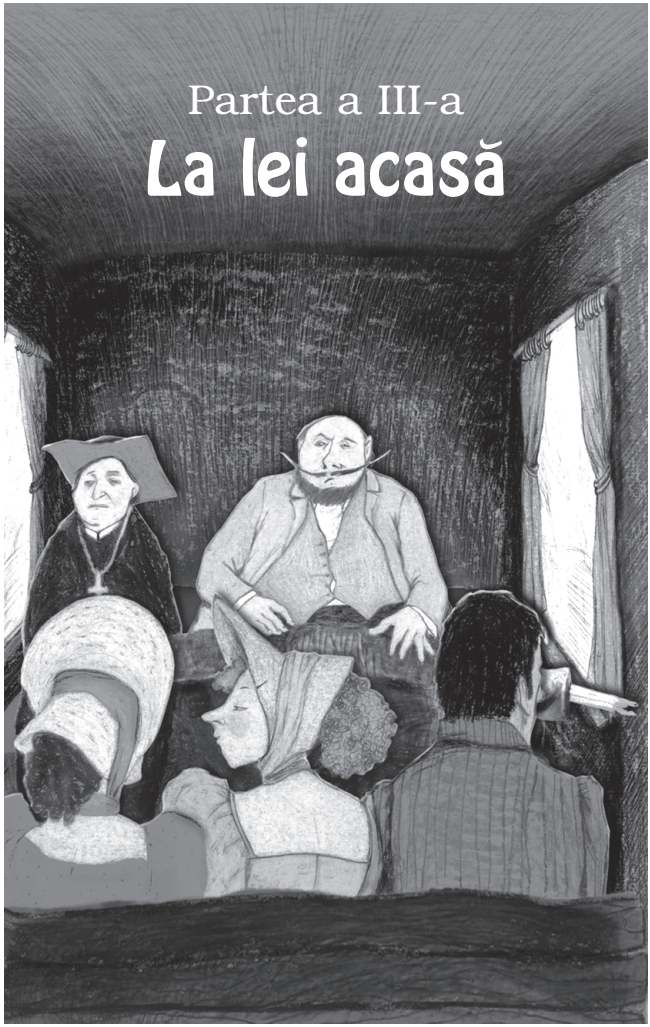

1
Diligențele strămutate

Era o diligență hodorogită de pe timpuri, capitonată după moda veche cu postav albastru spălăcit de tot, cu ciucuri mari din lână aspră care, după câteva ore de mers, făcea fel de fel de gâlme...

Tartarin din Tarascon avea un colțișor în partea din spate a diligenței; se instalase aici cum putu mai bine și, așteptând să adulmece marile feline din Africa, se mulțumea cu acest cunoscut miros al diligenței, care la rându-i se compunea din mii de mirosuri, de oameni, cai, femei, curele, merinde și paie mucegăite.

Găseai în această parte a diligenței câte puțin din toate. Un călugăr, negustori evrei, două cocote care căutau regimentul al III-lea de husari și un fotograf din Orléansville... Dar, oricât de plăcută și de variată ar fi fost societatea, tarasconezul nu scoase un cuvânt, ci rămase

pe gânduri cu brațul trecut peste curelele de la raniță și cu carabinele între genunchi.

Plecarea pe fugă, ochii negri ai Baïei, măreața vânătoare pe care credea că o va face, toate îl îmbătau de cap, fără a mai socoti că, având un aer blând și patriarhal, această diligență europeană regăsită în mijlocul Africii îi aducea aminte oarecum de Tarascon, de propria tinerețe și de drumurile de la barieră, de prânzurile luate pe malul Ronului, deci o sumedenie de dragi amintiri.

Încet-încet, veni și noaptea. Conductorul aprinse felinarele... Diligența înainta săltând zgomotos din arcurile sale vechi, caii mergeau la trap, iar zurgălăii răsunau. Din când în când, de sub coviltir răzbătea un zgomot cumplit de fierăraie... Era materialul de război.

Tartarin, pe trei sferturi adormit, privi o clipă călătorii scuturați de hurducături și dansând ca niște umbre poznașe ; apoi ochii săi se întunecară, gândirea i se înnegură și nu mai auzi decât vag scrâșnetul și geamătul roților...

Într-o clipă, o voce, vocea unei zâne bătrâne, răgușită, zăpăcită și dogită, îl strigă pe nume :

– Domnule Tartarin !, domnule Tartarin !

– Cine mă strigă ?

– Eu, domnule Tartarin ; nu mă recunoașteți ? Sunt bătrâna diligență care făcea – sunt

douăzeci de ani de atunci – drumul de la Tarascon la Nîmes... De câte ori nu v-am dus, pe dvs. și pe prieteni, când mergeați să vânați șepci lângă Joncquières sau Bellegarde! Dacă nu v-am recunoscut chiar de la început, e din cauza fesului și pentru că v-ați cam îngrășat. Însă de îndată ce-ați început să sforăiți, pe onoarea mea, v-am recunoscut imediat.

– Bine, bine!, făcu tarasconezul puțin enervat. Și, mai târziu, domolindu-se:

– Dar, în sfârșit, prietenă dragă, ce cauți pe aici?

– Ei, dragă domnule Tartarin, nu am venit de bună-voie, fiți sigur de asta. Când drumul de fier din Beaucaire a fost terminat, nu m-au găsit bună de nimic și m-au trimis în Africa... Și nu sunt singura! Aproape toate diligențele din Franța au fost strămutate ca și mine. Ne-au găsit prea reacționare și iată-ne pe toate aici, trăind ca la ocnă... E ceea ce numiți în Franța *căile ferate algeriene*.

Aici, bătrâna diligență suspină îndelung, apoi reluă:

– Ah!, domnule Tartarin, cât regret dragul meu Tarascon. Au fost vremuri bune pentru mine – timpul tinereții! Trebuia să mă fi văzut când plecam dimineața, spălată peste tot și

strălucind de curățenie, cu roțile lăcuite de păreau noi, cu felinarele ca doi luceferi și cu coviltirul frecat cu ulei! Ce bine mai era când surugiul pocnea din bici prin aer și zicea: *Lagadigadou, Tarasca! Tarasca!*... iar conductorul cu goarna la șold, cu șapca brodată pe-o ureche, zvârlindu-și cățelușul, totdeauna furios, la o lungime de braț pe coviltirul imperialei, apoi se cocoța acolo sus și el, strigând: „Dă-i cărbuni, dă-i foc!"... Atunci cei patru cai porneau în sunetul clopoțeilor, al lătrăturilor și al fanfarelor, ferestrele se deschideau și întregul Tarascon privea cu mândrie cum diligența o pornea pe șoseaua cea mare. Ce șosea frumoasă, domnule Tartarin: largă, curată, cu borne kilometrice, cu pătrate de piatră așezate regulat, iar pe dreapta și pe stânga cu câmpii de măslini și vii. Mai apoi, hanuri la fiecare zece pași, popasuri și cai de poștă la fiecare cinci minute... Și călătorii mei, ce oameni minunați erau: primari și preoți care se duceau la Nîmes, la prefect sau la episcop, simpatici negustori de tafta, care se întorceau bine băuți de la *Mazet*, liceeni în vacanță, țărani cu bluze înflorate, proaspăt bărbieriți de dimineață, iar sus pe imperială, voi, domnii vânători de șepci, mereu veseli, fiecare cântându-și romanța cu atâta drag seara, în amurg, când ne întorceam!

Ce se-ntâmplă acum, asta-i altă poveste... Dumnezeu știe ce fel de oameni duc: o grămadă de necredincioși, veniți de nu știu unde și care mă umplu de spurcăciuni, negri, beduini, cătane, aventurieri din toate țările, coloniști în zdrențe care mă spurcă cu pipele lor, toți vorbind o limbă din care nici Dumnezeu tatăl n-ar înțelege nimic... Doar vedeți cum mă tratează! Niciodată periată sau spălată. Abia de-mi ung osiile cu o unsoare murdară... În locul acelor cai zdraveni și liniștiți de altădată, niște mârțoage arăbești care au pe dracul în ele, se bat, se mușcă, țopăie ca niște capre și îmi sparg hulubele cu lovituri de copite. Vai!... aoleu!... Aveți grijă! Iată că și încep. Și-apoi drumurile. Pe aici, cică sunt mai de doamne-ajută, deoarece suntem chiar lângă Guvernământ; dar mai încolo, nimic, nici vorbă de vreun drum. Se merge la întâmplare, printre dealuri și câmpii, printre palmieri pitici și arbori de fistic. Nici măcar un popas ca lumea. Ne oprim după voia conductorului, când la o fermă, când la alta. Câteodată, haimanalele acelea mă obligă la un ocol de două leghe, pentru a bea la un prieten un pahar de absint sau de rom îndulcit cu cafea neagră. După aceea, mână, surugiu! căci trebuie recuperat

timpul pierdut. Soarele te coace, praful te ustură. Dă-i bice mereu! Au loc ciocniri și răsturnări. Dă-i bice și mai vârtos! Se trece peste râuri înot, capeți guturai, ești leoarcă, te scufunzi. Dă-i bice, dă-i bice, dă-i bice!... Pe urmă, seara, lucind de atâta apă, iată că la vârsta mea și cu toate reumatismele trebuie să mă culc sub cerul liber, într-o curte de caravanserai, în bătaia tuturor vânturilor. Noaptea, șacali sau hiene vin să adulmece chesoanele, iar pușlamalele care se tem de rouă vin la căldurică în compartimentele mele... Iată ce viață duc, dragă domnule Tartarin, și o voi duce așa până în ziua când, arsă de soare, putrezită din cauza umezelii, voi cădea – căci n-are cum să fie altfel – într-o margine de drum unde arabii își vor fierbe cușcușul cu rămășițe din bătrânul meu schelet...

– Blidah! Blidah!, strigă conductorul, deschizând portiera.

2
Iată că se ivește un domn mărunțel

Ca prin ceață, Tartarin din Tarascon zări prin geamurile scorojite de abur o frumoasă piață de subprefectură, bine aranjată, înconjurată de arcade și plină cu portocali. În mijloc niște soldați ca de plumb făceau instrucție în pâcla trandafirie și limpede a dimineții. Cafenelele își ridicau obloanele. Într-un colț, o baracă cu legume. Totul era plăcut, dar nu mirosea încă a lei. „Spre sud !... mai spre sud !", murmura bunul Tartarin, ghemuindu-se în colțul său.

În acel moment, portiera se deschise. O adiere de aer proaspăt intră înăuntru, aducând parcă pe aripile sale, odată cu parfumul de portocali înfloriți, și pe un domn mărunțel, în redingotă de culoarea alunei : bătrân, uscat, cu riduri, meticulos, o figură butucănoasă ca un pumn, cu o cravată de mătase neagră,

lungă de cinci degete, o geantă de piele și o umbrelă ; ce mai, un adevărat notar de sat.

Zărind întreg arsenalul de luptă al tarasconezului, domnul mărunțel, care se așezase în față, păru surprins peste măsură și începu să-l privească pe Tartarin, fără a-l slăbi din ochi. Se deshamă, se înhamă, și diligența porni... Domnul mărunțel îl privea scrutător pe Tartarin. În sfârșit, tarasconezului îi sări mustarul.

– Vă miră ceva ?, zise el, privind la rândul său în fundul ochilor pe acel domn.

– Nu ! Mă deranjează, răspunse celălalt foarte calm ; și avea dreptate, pentru că, având cu el cortul, revolverul, cele două puști în teaca lor și cuțitul de vânătoare și fără a mai vorbi de faptul că era ditamai zdrahonul, Tartarin din Tarascon ocupa prea mult loc. Răspunsul domnului mărunțel îl enervă :

– Poate că vă imaginați că pot merge la vânătoare de lei cu umbrela d-voastră, zise semeț marele bărbat. Domnul mărunțel își privi umbrela și surâse blajin ; apoi, cu același calm :

– Așadar, domnule, sunteți... ?

– Tartarin din Tarascon, vânător de lei ! Spunând aceste cuvinte, viteazul tarasconez scutură ciucurele fesului ca pe o coamă în vânt. Se produse în diligență un moment de stupoare.

Călugărul își făcu cruce, cocotele țipară înspăimântate, iar fotograful din Orléansville se apropie de vânătorul de lei, deja visând la onoarea de a-l fotografia.

Domnul mărunțel își ținu firea:

– Ați ucis mulți lei, domnule Tartarin?, întrebă el liniștit. Tarasconezul îl luă pe sus.

– Dacă am ucis mulți, domnule!... V-aș dori să aveți păr pe cap. Și toată diligența izbucni în râs, privind cele trei fire de păr blond ca ale lui Cadet-Roussel, zbârlite pe scăfârlia omulețului.

La rândul său, fotograful din Orléansville intră în vorbă:

– E grozavă meseria dvs., domnule Tartarin! Se trece adesea prin clipe zguduitoare... Astfel, bietul domn Bombonnel [1]...

– A, da! vânătorul de pantere, făcu Tartarin cu dispreț.

– Îl cunoașteți cumva?, întrebă omulețul.

– Păi da!, auzi vorbă... dacă îl cunosc.. am vânat împreună mai mult de douăzeci de ori. Omulețul surâse.

---

1. Bombonel, *ucigașul de pantere*, este un personaj des întâlnit în povestirile de vânătoare (n.r.).

– Deci, și dvs. vânați pantere, domnule Tartarin?

– Câteodată, numai pentru distracție, zise tarasconezul turbat de mânie. Ridicându-și capul cu un gest brusc care aprinse inima celor două cocote, adăugă:

– Nici nu se compară cu leii!

– La drept vorbind, se băgă în vorbă și fotograful din Orléansville, pantera nu e decât o pisică mai mare...

– Chiar așa!, adăugă Tartarin care nu era supărat deloc că se micșorează gloria lui Bombonnel, mai ales în fața doamnelor.

Aici diligența se opri, conductorul deschise portiera și se adresă bătrânelului:

– Iată, ați sosit, domnule, spuse el cu un aer respectuos. Omulețul se ridică și începu să coboare, dar înainte de a închide portiera spuse:

– Îmi permiteți să vă dau un sfat, domnule Tartarin?

– Care, domnule?

– Zău așa, văd că sunteți un om de ispravă, îmi place să vă spun exact care este situația... Întoarceți-vă de îndată la Tarascon, domnule Tartarin... Vă pierdeți vremea aici... Mai sunt doar câteva pantere în provincie, dar, zău așa, e un vânat foarte mic pentru dvs. Cât despre

lei, nu mai sunt. Nu mai sunt în Algeria... Prietenul meu Chassaing tocmai l-a ucis pe ultimul.

Chiar atunci, domnul cel mărunțel salută, închise portiera și plecă râzând ducându-și geanta și umbrela.

– Domnule conductor, întrebă Tartarin bosumflat, cine e omulețul ăsta?

– Cum!, nu-l cunoașteți? Dar e domnul Bombonnel!

3
O mănăstire cu lei

La Milianah, Tartarin din Tarascon coborî, lăsând diligența să-și continue drumul spre sud. După două zile de hurducături și după două nopți petrecute cu ochii deschiși privind prin portieră să vadă dacă nu zărește pe câmpuri sau la marginea drumului umbra leului fioros, atâta insomnie merita cu prisosință câteva ceasuri bune de odihnă. Și apoi, dacă e să spunem totul, după întâmplarea neplăcută cu Bombonnel, cinstitul tarasconez nu se simțea tocmai bine, în ciuda armelor sale, a mutrei sale cumplite, a fesului său roșu, gândindu-se la fotograful din Orléansville și la cele două fetișcane ale regimentului al III-lea de husari. Porni, deci, pe niște străzi largi din Milianah, cu copaci frumoși și fântâni ; dar, tot căutând un hotel după gustul său, bietului om nu-i ieșeau din cap cuvintele lui Bombonnel. Și

dacă totuși era adevărat? Să nu mai fie lei în Algeria? Atunci la ce naiba mai folosește atâta umblătură și oboseală?...

Deodată, la capătul unei străzi, eroul dădu nas în nas cu cine?... Ghiciți... Cu un leu impunător, care aștepta la ușa unei cafenele, așezat ca un rege pe labele dinapoi, cu coama sa roșcată unduind în soare. „Ce naiba îmi tot spuneau că nu mai sunt deloc?", strigă tarasconezul, făcând un salt înapoi. Auzind asemenea exclamație, leul înclină capul și, luând un talger de lemn în gură, care se găsea înaintea sa pe trotuar, îl împinse supus spre Tartarin, care încremenise de mirare... Un arab care trecea îi aruncă un gologan pe talger; leul dădu din coadă... Atunci, Tartarin înțelese totul. Văzu ceea ce emoția îl împiedicase să vadă de la început: era o mulțime îngrămădită în jurul bietului leu îmblânzit și orb, însoțit de doi negri lungani, înarmați cu bâte, care îl purtai prin oraș, asemeni lustragiilor care-și plimbă lădițele de ici colo... Tarasconezului i se urcă tot sângele la cap: „Ticăloșilor, strigă el cu glas de tunet, să chinuiți astfel aceste nobile animale", și, repezindu-se la leu, îi smulse talgerul murdar dintre fălcile sale regești. Cei doi negri, crezând că au de-a face cu un hoț, se năpustiră

la tarasconez cu măciucile în aer. Ce încăierare groaznică fu! Negrii loveau, femeile țipau, iar copiii se prăpădeau de râs... Un bătrân cizmar evreu strigă din fundul prăvăliei sale: „Judicatorii di paci! La judicatorii di paci!" Chiar și leul, în bezna lui, scoase un răget, iar bietul Tartarin, după o luptă crâncenă, căzu la pământ, în mijlocul banilor și al gunoaielor strânse.

În acel moment, un bărbat străpunse mulțimea, dădu la o parte pe negri cu o vorbă, pe femei și copii cu un gest, îl ridică pe Tartarin, îl perie, îl scutură și îl așeză cu răsuflarea tăiată pe o bornă de piatră.

– Cum, *priințe*, dvs. sunteți?..., zise bunul Tartarin, frecându-și coastele.

– Ei, da, viteazul meu prieten, eu sunt. Imediat ce am primit scrisoarea dvs., am încredințat-o pe Baïa fratelui său, am închiriat o trăsură de poștă, am făcut cincizeci de leghe în goana mare și... iată-mă-s, tocmai la țanc pentru a vă smulge din ghearele acestor bădărani... Oare ce ați făcut, Doamne Dumnezeule, pentru a intra în tărășenia asta?

– Ce să-i faci, *priințe*?... Să vezi pe acest leu nenorocit cu talgerul de lemn între dinți, umilit, înfrânt, batjocorit, ajuns de râsul acestei păduchernițe de musulmani...

– Dar vă înșelați, nobilul meu amic. Acest leu, dimpotrivă, este pentru ei un obiect de respect și venerație. E un animal sfânt, care face parte dintr-o mănăstire de lei, fondată, iaca sunt trei sute de ani, de Mohammed-ben-Aouda, un soi de Trappe [1] formidabilă și înfricoșătoare, plină de răgete și miros de fiare, unde chiar călugării care cresc și îmblânzesc lei cu sutele îi trimit de acolo în întreaga Africă de Nord, însoțiți de frații care cerșesc. Darurile pe care ei le primesc servesc la întreținerea mănăstirii și a moscheii ; iar dacă cei doi negri s-au arătat adineaori foarte zeloși e pentru că erau siguri că pentru un bănuț, unul singur din pomană, furat sau pierdut din vina lor, leul pe care îl conduceau îi va devora de îndată.

Ascultând această poveste de necrezut, dar totuși adevărată, Tartarin din Tarascon se desfăta, răsuflând pe nas zgomotos.

– Ceea ce nu se potrivește în toată trebușoara asta, spuse el drept concluzie, e că, în ciuda celor afirmate de domnul Bombonnel, mai sunt lei în Algeria !...

– Și încă mulți !, zise prințul cu aprindere. Chiar de mâine vom cutreiera câmpia Chéliff, și atunci să te ții !

---

1. Mănăstire de călugări fondată în secolul al XII-lea în Franța, având canoane foarte aspre (n.r.).

– Cum asta, *prințe*? Aveți de gând să vânați și dvs. ?

– Ba bine că nu ! Credeți că vă voi lăsa să plecați singur în mijlocul Africii, între aceste triburi barbare, a căror limbă și obiceiuri nu le cunoașteți... În nici un caz ! Ilustre Tartarin, nu vă părăsesc orice-ar fi... Oriunde veți fi, vreau să fiu și eu...

– Vai, *prințe, prințe*...

Și Tartarin, bucuros nevoie mare, îl strânse la piept pe bravul Grégory, gândindu-se cu mândrie că, spre deosebire de Jules Gérard, Bombonnel și alți faimoși ucigători de lei, el va pleca la vânătoare însoțit de un prinț străin.

4
Caravana la drum

A doua zi, când mijeau zorii, cutezătorul Tartarin și nu mai puțin viteazul prinț Grégory, urmați de o jumătate de duzină de hamali negri, ieșeau din Milianah și coborau spre câmpia Chéliff, urmând un povârniș greu, umbrit peste tot de iasomie, tuia, roșcove, măslini sălbatici, printre gardurile unor grădini și printre mii de izvoare jucăușe care se rostogoleau din stâncă în stâncă, susurând... Un peisaj ca în Liban.

Încărcat cu arme ca și Tartarin, prințul se mai împopoțonase și cu un strașnic și original chipiu cu galoane din fir de aur, având o garnitură de frunze de stejar brodate cu fir de argint, care dădeau alteței sale înfățișarea bizară a unui general mexican sau a unui șef de gară de pe malurile Dunării.

Drăcia asta de chipiu îl intriga în mare măsură pe tarasconez și, deoarece îndrăznise respectuos să ceară unele lămuriri, primi răspunsul:

– E obligatoriu să ai așa ceva pe cap ca să călătorești în Africa, răspunse prințul înțepat; și, dând lustru chipiului cu dosul mânecii, îl informă pe naivul său tovarăș despre rolul important al chipiului în relațiile noastre cu arabii, despre privilegiul pe care acest semn militar îl prezintă, pentru a inspira frică, încât administrația civilă a fost obligată să pună pe capul tuturor funcționarilor chipiuri, de la cantonier până la casierul de la administrația financiară. Pe scurt, pentru a guverna Algeria – mai spunea prințul – nu e nevoie de un cap deștept, ba chiar de nici un cap. Ajunge un chipiu, unul frumos galonat ca pălărioara fără boruri a lui Gessler [1] într-un par.

În timp ce vorbeau astfel și puneau țara la cale, caravana își vedea de drum. Hamalii desculți săreau din stâncă în stâncă, țipând ca maimuțele. Lăzile cu arme trăncăneau. Puștile sclipeau la soare. Localnicii care treceau se înclinau până la pământ în fața chipiului-minune. Sus, pe meterezele din Milianah, șeful de birou arab se plimba în voia cea bună cu soția, ascultând aceste zgomote neobișnuite și privind cum lucesc armele printre ramuri; crezând că e vorba de un atac armat, coborî

1. Numele unui guvernator nemilos din Elveția (n.r.).

podul suspendat, dădu alarma și instituí starea de asediu în oraș. Strașnic început pentru caravană!

Din nefericire, înainte de sfârșitul zilei, lucrurile se încurcară rău de tot. Dintre negrii care cărau bagajele, unul muri de dureri de stomac, fiindcă mâncase un plasture din farmacie. Altul căzu lat pe marginea drumului, deoarece băuse alcool camforat. Al treilea, cel care ducea și albumul călătoriei, ispitit de cataramele aurite și încredințat fiind că duce comorile de la Mecca, fugi mâncând pământul și se afundă în Zaccar[1]... Era necesar să se sfătuiască.

Caravana se opri și ținu sfat la umbra zdrelită a unui smochin bătrân:

– Eu aș fi de părere, zise prințul, încercând fără prea mare succes să rupă dintr-o bucată de carne preparată într-o tigaie nouă, cu fund triplu, chiar sunt de părere că începând cu această seară trebuie să renunțăm la hamalii negri... Știu bine că aproape de aici e un târg arab. E mai bine să ne oprim acolo și să târguim câțiva măgăruși...

– Nu!... în nici un caz măgăruși, întrerupse zgomotos Tartarin care, amintindu-și de Noiraud, devenise roșu ca racul. Și adăugă cu viclenie:

1. Ținut muntos din Milianah (n.r.).

– Cum ați putea crede că niște animale atât de mici ar putea duce calabalâcul nostru?

Prințul surâse.

– Vă înșelați, ilustrul meu prieten. Așa mic și slab cum vi se pare, măgărușul algerian ține la tăvăleală... Întrebați-i mai bine pe arabi. Iată cum își explică ei organizarea noastră colonială... Sus, zic ei, se află *domnu'* guvernator, având o măciucă barosană cu care ciocănește majorul; acesta, ca să se răzbune, ciocănește pe soldat; el chelfănește pe colonist, acesta pe arab, arabul bubuie pe negru, acesta ciocănește pe evreu și acesta pe măgăruș; bietul de el, neavând pe cine să ciocănească, pleacă spinarea și duce totul. Înțelegeți lesne că numai ei pot duce lăzile d-voastră.

– Oricum, replică Tartarin, cred că pentru imaginea călătoriei noastre, măgarii nu sunt la locul lor... Aș dori ceva tipic oriental... Așa bunăoară, dacă am putea avea o cămilă...

– Câte doriți, zise Alteța sa, și porniră în grabă spre târgul arab.

Târgul se ținea doar la câțiva kilometri, pe malul râului Chéliff. Erau cam cinci sau șase mii de arabi zdrențăroși, agitându-se prin soare și târguind zgomotoși printre ulcioare de măsline, borcane cu miere, saci cu mirodenii și

vrafuri de țigări; la focuri mari, se frigeau berbeci întregi, rumeniți cu unt – adevărate măcelării sub cerul liber; niște negri goi, cu picioarele în sânge, cu brațele înroșite, tăiau carnea în bucăți; alții hăcuiau iezi pe o prăjină.

Mai la margine, într-un cort cârpit cu mii de petece colorate, se afla un grefier maur, cu o carte mare și cu ochelari; într-un grup, se auzeau strigăte furioase; e un joc de ruletă așezat pe o măsuță, înconjurată de kabyli care se înghesuie unii într-alții. Dincolo, tropăituri, veselie, hohote de râs: un negustor evreu cu catârca sa cu tot e mai-mai să se înece în Chéliff... Mai sunt și scorpioni, câini, corbi... și muște... Ce mai de muște!

Dar, deocamdată, cămilele lipsesc. Și totuși, la sfârșit, descoperă ceva, de care moabiții voiau să scape. Era adevărata cămilă de deșert, am zice tradițională, pleșuvă, morocănoasă, cu un cap lung ca de beduin și cu o cocoașă care, devenită moale după atâta post, spânzura jalnic într-o parte.

Tartarin o găsi atât de frumoasă, încât ar fi vrut să cocoațe întreaga caravană pe spatele ei... Mereu aceeași nebunie orientală!...

Animalul se aplecă și îi încinseră mijlocul cu o grămadă de cufere.

Prințul se așeză lângă gâtul animalului. Tartarin, pentru a fi mai impunător, se urcă chiar pe vârful cocoașei, între două lăzi ; acolo, mândru și țanțoș, salutând cu un gest larg tot iarmarocul care venea în fuga mare spre el, dădu semnalul de plecare... Mii de trăsnete !, dacă cei din Tarascon ar fi putut să-l vadă !...

Cămila se ridică, își îndreptă picioarele lungi și noduroase și-și luă zborul...

Pe toți dracii ! După câțiva pași, Tartarin deveni palid, iar eroicul lui fes își reluă una câte una vechile poziții de pe *Zouave*. Afurisita de cămilă se legăna ca o fregată.

– *Priințe, priințe*, murmura Tartarin alb ca varul, ținându-se de câlții albi ai coamei, *priințe*, să coborâm. Simt... simt că batjocoresc Franța...

Al naibii ghinion ! Cămila își luase avânt, nici vorbă s-o poți opri. Patru mii de arabi fugeau în urmă, desculți, gesticulând, râzând ca niște nebuni și arătând soarelui strălucitor o sută de mii de dinți albi...

Marele bărbat din Tarascon se lăsă păgubaș. Căzu întristat pe cocoașă. Fesul luă toate pozițiile de care avu chef... iar Franța se făcu de râs...

5
Pânda de seară într-o pădure de oleandru

Oricât de pitoresc ar fi fost acest animal încălecat, vânătorii de lei trebuiră să renunțe la el, de grija fesului. Prin urmare, călătoria continuă pe jos, ca mai înainte ; caravana înainta încet spre sud, pe etape, având pe tarasconez în frunte iar pe muntenegrean la urmă, la mijloc aflându-se cămila cu lăzile de arme.

Expediția dură aproape o lună.

În acest timp, în căutarea leilor de negăsit, nemaipomenitul Tartarin se rătăci printre triburi nomade în marea câmpie a Chéliffului, hoinărind prin această Algerie necunoscută și năzuroasă, în care parfumul vechiului Orient se încărca de un îmbătător iz de absint și cazarmă, încât Abraham și Zouzou [1] se amestecau în

1. Zouzou – poreclă dată soldaților algerieni. Abraham îi desemnează pe evrei (n.r.).

ceva caraghios și tâmp, ca o pagină din *Vechiul Testament* povestită de sergentul La Ramée sau de caporalul Pitou[1]... Ce spectacol ales pentru ochii care ar fi știut să vadă... Un popor sălbatic și vai de el, pe care, civilizându-l, l-am dăruit cu viciile noastre... E autoritatea aspră și necontrolată a marilor ipocriți care își suflă nasul cu gravitate în marele cordon al Legiunii de onoare, care pentru un *da* sau *nu* poruncesc ca oamenii să fie bătuți la tălpi. E justiția fără conștiință a cadiilor cu ochelari mari, fățarnici în fața Coranului și a legii, care visează avansări în grad și distincții și își vând hotărârile precum Esaü dreptul primului născut, pentru o strachină cu lapte sau cușcuș cu zahăr; sunt caizii desfrânați și cheflii, foști lingăi ai unui oarecare general Yusuf, care se bălăcesc în șampanie și se spală cu spălătorese mahoneze și fac niște chiolhanuri de pomină, cu berbec la frigare, în timp ce în fața corturilor lor tribul crapă de foame și se luptă pe viață și pe moarte pentru resturile de la ospăț, aruncate ogarilor.

Apoi, peste tot, câmpii în paragină, iarbă uscată, tufișuri moarte, mărăcinișuri de cactus

1. Personaje literare create de Scarron, respectiv A. Dumas (n.r.).

și fistic, grânarul Franței, ce mai!... hambar fără grâne, vai, dar plin de șacali și ploșnițe. Sate părăsite, triburi bezmetice care se duc la dracu-n praznic, fugind de foame și semănând cadavre de-a lungul drumului. Din loc în loc, un sat francez, cu case ruinate, câmpuri fără culturi, cu lăcuste turbate care mănâncă până și perdelele de la ferestre, dar cu mulți coloniști care stau în cafenele, puși pe băut absint și discutând aprins despre reforme și constituție.

Iată ce ar fi putut vedea Tartarin dacă ș-ar fi dat silința... dar, stăpânit în întregime de patima sa pentru lei, bărbatul din Tarascon mergea tot înainte, fără să-și arunce o privire în dreapta sau în stânga, privind țintă numai la monștrii grozavi care încă nu apăreau în fața sa.

Deoarece cortul se încăpățâna să nu se deschidă, iar tabletele de carne conservată nu voiau să se dizolve, caravana era obligată să se oprească dimineața și seara între triburi. Peste tot, datorită chipiului prințului Grégory, vânătorii noștri erau primiți cu brațele deschise. Locuiau pe la un agă, în niște palate ciudate, un fel de ferme albe fără ferestre, unde se găsesc o grămadă de narghilele, sofale de acaju, covoare de Smirna, lămpi cu șurub, cufere din

cedru bucșite cu țechini de aur turcești și pendule cu glob de sticlă, stil Louis-Philippe... Peste tot se dădeau serbări fastuoase în cinstea lui Tartarin, așa-numitele *diffas* și *fantasias*, acele spectacole cu călăreți arabi. În cinstea sa, lua foc iarba de pușcă și străluceau la soare burnuzurile. Și apoi, după ce ardea iarba de pușcă, bunul agă prezenta nota de plată... Asta e ceea ce numim ospitalitatea arabă... Și nici vorbă de lei. Nici măcar atâția câți erau pe Podul Nou. Oricum, tarasconezul nu-și pierdea cumpătul. Înaintând spre sud, zile în șir prin hățișuri, cercetând palmierii pitici cu vârful carabinei și făcând... frrst ! frrst !... prin fiecare tufiș. În continuare, seara, înainte de culcare, mai făceau o pândă scurtă de două sau trei ore. Treabă zadarnică ! Leul nu se arăta.

Și totuși, într-o seară, spre ora șase, tocmai când caravana trecea printr-o pădure de fistic în care prepelițele bondoace și moleșite de căldură țopăiau ici și colo prin iarbă, Tartarin crezu că aude – dar departe, nedeslușit și fărâmițat de briză – acel răget minunat pe care-l auzise de atâtea ori la Tarascon, în spatele barăcii Mitaine. La început, eroul crezu că visează... Dar, după o clipă, îndepărtate încă, dar ceva mai deslușite acum, răgetele începură ; de data

asta, în vreme ce din cele patru zări se auzeau urlând câinii satelor arabe, zguduite de groază și făcând să zăngăne conservele, lăzile cu arme și cocoașa cămilei care se înfioră. Nici o îndoială. Era leul... repede, repede, la pândă. Nu era de pierdut nici un minut.

Chiar aproape de acel loc se afla o moschee mică care adăpostea mormântul unui sfânt, având cupola albă, dar și papucii cei mari și galbeni, așezați într-o firidă deasupra ușii; se aflau de asemenea o mulțime de obiecte cu inscripții ciudate, turbane, fire aurite de beteală și fir roșu, care era agățat de-a lungul zidurilor... Tartarin lăsă acolo cămila și pe prinț, și căută un loc bun pentru pândă. Prințul voia să-l urmeze, dar tarasconezul îl refuză categoric, întrucât ținea să dea ochii cu leul singur-singurel. Totuși, recomandă Alteței sale să nu se îndepărteze prea mult și, ca o măsură de prevedere, îi lăsă portofelul, burdușit cu hârtii importante și bancnote, fiindcă se temea să nu fie sfârtecat de gheara leului. Abia atunci, eroul își căută postul de pândă. La o sută de pași în fața moscheii, un crâng cu oleandri tineri fremăta în pânza înserării, la marginea unui pârâu aproape uscat. Tartarin se așeză tocmai acolo, potrivit obiceiului, cu genunchiul în

pământ, cu carabina în mână și cu uriașul său cuțit de vânătoare înfipt drept în fața lui în nisipul malului.

Se înnoptase. Trandafiriul înserării trecu în violet, iar mai târziu într-un albăstriu închis. Mai jos, între pietrele râului, strălucea un ochi de apă, limpede ca o oglindă de mână. Era adăpătoarea fiarelor. Pe panta celuilalt mal se vedea ca prin ceață cărarea albă pe care labele uriașe o făcuseră printre arborii de fistic. Această râpă îți dădea fiori. Adăugați la asta murmurul nedeslușit al nopților africane, freamătul stins al ramurilor, pașii ușori ai fiarelor la pândă, urletele șacalilor, iar mai sus, pe cer, la o sută – două de metri, cârdurile de cocori care treceau cu țipete de copii sugrumați; recunoașteți că erau motive ca eroului să-i dârdâie inima.

Tartarin era distrus. Ba mai mult. Dinții îi clănțăneau, bietul om! Iar pe prăselele cuțitului său înfipt în pământ, țeava puștii sale ghintuite suna ca niște castaniete. Ce vreți?... Sunt și seri când n-ai chef de nimic, și apoi, ce merit ar mai avea eroii dacă nu le-ar fi frică niciodată?

Ei, bine, lui Tartarin îi era frică, și chiar tot timpul. Cu toate acestea, se ținu pe poziție. Un ceas-două, dar și eroismul are limitele sale...

Lângă el, în albia secată a râului, tarasconezul auzi brusc un zgomot de pași și pietre rostogolindu-se. De data asta i se făcu părul măciucă. Trase două focuri la întâmplare în beznă și o luă la sănătoasa spre moschee, lăsând cuțitul înfipt în nisip în fața lui ca o cruce în amintirea celei mai mari frici care a stăpânit vreodată sufletul unui îmblânzitor de dragoni.

– Acuma, *priințe*, iaca leul!

Tăcere.

– *Priințe, priințe*, sunteți acolo?

Prințul nu era acolo. Pe zidul alb al moscheii mici se zărea sub clar de lună umbra ciudată a cămilei. Prințul Grégory tocmai spălase putina, luând cu sine portofelul și bancnotele... De o lună Alteța sa aștepta acest prilej...

6
În sfârșit!

A doua zi după această aventuroasă și tragică seară, când eroul se deșteptă în revărsat de zori și fu sigur că prințul și portofelul cu bani dispăruseră, dar de-adevăratelea și fără cale de întoarcere, când se văzu singur în cripta mică și albă, trădat, prădat, uitat în mijlocul Algeriei sălbatice, numai cu o cămilă cu o singură cocoașă și cu ceva mărunțiș în buzunar, atunci, pentru prima oară, pe tarasconez îl cuprinse îndoiala. Se îndoi de Muntenegru, de prietenie, de gloria sa și chiar de lei; atunci, precum Hristos la Ghethsemani, marele bărbat izbucni într-un plâns amar.

Dar, pe când stătea îngândurat, pe pragul micii moschei, cu capul între mâini și cu carabina între picioare, iar cămila îl privea blajină, tufișul din fața sa se răsfiră, iar Tartarin, înmărmurit, văzu la zece pași în fața lui un leu uriaș care înainta cu capul sus, scoțând răgete fioroase,

de tremurau zidurile moscheii, zorzoanele, ba și papucii sfântului în firida lor. Numai tarasconezul nu tremura.

– În sfârșit!, răcni el, ținând patul armei la umăr... Poc!... Pac!... Pfff!... Pfff!... Gata... Leul avea două gloanțe în cap. Timp de o clipă, pe fondul de jăratic al cerului african se văzu un foc de artificii înspăimântător, creieri împrăștiați, sânge fumegând și o blană roșcată sfârtecată în bucăți. Apoi totul se liniști, iar Tartarin zări doi negri uriași repezindu-se la el, cu măciucile în aer. Erau cei doi negri din Milianah! Vai, doamne! era tocmai leul îmblânzit, acel leu orb de la mănăstirea lui Mahommed, pe care îl doborâseră gloanțele tarasconeze.

Acum e acum, pe legea lui Mahommed! Totuși Tartarin ieși basma curată. Turbați de mânie, cei doi aprigi negri cerșetori l-ar fi făcut harcea-parcea, dacă Dumnezeul creștinilor n-ar fi trimis în ajutorul lui un înger păzitor: paznicul comunei Orléansville care sosea pe o potecă mică, cu sabia subsuoară. La vederea chipiului municipal, negrii se potoliră. Liniștit și impozant, omul cu ecuson încheie proces-verbal, încărcă ceea ce rămase din leu pe cămilă, dădu ordin reclamanților și delincventului să-l urmeze și se îndreptă spre Orléansville, unde totul fu dat în grija grefierului.

A urmat o lungă și încurcată procedură! După ce străbătuse Algeria triburilor, Tartarin din Tarascon cunoscu o altă Algerie, la fel de imensă și caraghioasă, Algeria orașelor, cu dispute judecătorești și avocați. Cunoscu astfel magistratura deocheată care bârfea în fundul cafenelelor, boema oamenilor de legi, dosarele care miroseau a absint și cravatele albe pătate cu cocktail de cafea ; cunoscu aprozii, apărătorii, samsarii, toată grămada de hârtii timbrate, înfometată și slabă, care ruinează pe coloniști până la vârful bocancilor, de-i lasă jupuiți, foaie cu foaie, ca pe un știulete de porumb.

Mai întâi trebuia de știut dacă leul a fost ucis pe teritoriul civil sau militar. În primul caz, afacerea privea tribunalul de comerț ; în al doilea, Tartarin trebuia deferit Consiliului de război ; la auzirea acestui cuvânt, sensibilul Tartarin se și vedea pus la zid sau îngropat până în gât în fundul unui siloz... Îngrozitor e că delimitarea celor două teritorii e așa de vagă în Algeria. În sfârșit, după o lună de alergături, intrigi și de stat la soare prin birourile arabe, se stabili că, pe de o parte, leul a fost ucis pe teritoriul militar, iar pe de altă parte că, atunci când a tras, Tartarin se găsea pe teritoriul civil. Afacerea se judecă pe cale civilă, iar eroul

nostru se alesese cu *2500 de franci* de plătit ca despăgubire, la care se adăugau cheltuieli de judecată.

Cum naiba să plătești toate acestea? Cei câțiva piaștri care scăpaseră din mâna prințului fuseseră deja cheltuiți de mult pe hârtii legale și absint judiciar.

Bietul omorâtor de lei fu nevoit să vândă lada cu arme cu bucata, carabină cu carabină. Vându pumnalele, cuțitele malaieze și măciucile. Un băiat cumpără conservele. Un farmacist luă ceea ce mai rămase din plasturi. Chiar și cizmele urmară la rând, după cortul cel perfecționat, la un negustor de vechituri care le da drept chinezării. După ce plăti totul, nu-i mai rămânea lui Tartarin decât pielea de leu și cămila. Ambală pielea cu grijă și o trimise la Tarascon, pe adresa bravului comandant Bravida. Vom vedea mai încolo ce s-a întâmplat cu această faimoasă piele jupuită. Cât despre cămilă, se gândea să o folosească, pentru a se întoarce la Alger, dar nu călare pe ea, ci ca s-o vândă pentru a-și plăti diligența. Din nefericire, animalul nu avea căutare și nimeni nu da pe el măcar o para chioară.

Totuși Tartarin voia să se întoarcă la Alger cu orice preț. Se gândea să revadă corsetul

albastru al Baïei, căsuța și fântânile sale, și să se odihnească pe trifoiul alb al mănăstirii, în așteptarea banilor din Franța. Drept care, eroul nostru nu stătu pe gânduri: amărât, dar plin de hotărâre, porni la drum pe jos, fără bani, din popas în popas.

Oricum, cămila nu-l părăsi. Acest animal ciudat avea o dragoste de neînțeles pentru stăpânul ei și, văzându-l cum iese din Orléansville, se luă pe urmele sale, își potrivi pasul după al lui și nu-l mai părăsi nicicum.

În prima clipă, Tartarin fu înduioșat, și atâta devotament îi mergea drept la inimă, mai ales că dobitocul nu era pretențios și se hrănea cu te miri ce. Totuși, după câteva zile, tarasconezul se săturăsă aibă pe urmele pașilor săi așa tovarăș melancolic, care îi amintea toate păținile sale; pe urmă, amărăciunea crescând, nu putea suferi aerul lui trist, cocoașa și mersul de gâscă împiedicată. Într-un cuvânt, n-o mai putea suferi și nu știa cum să se descotorosească de ea; dar dobitocul nu se lăsa... Tartarin încercă s-o facă uitată, dar cămila îl găsi; încercă să fugă, dar ea fu mai iute de picior... Îi strigă: „Piei de-aici!", aruncând cu pietre. Cămila se oprea și îl privea cu

tristețe; apoi, cât ai clipi, se pornea din nou la drum și totdeauna îl ajungea din urmă. Tartarin trebui să se resemneze.

Dar, când după opt zile bune de mers, tarasconezul, prăfuit și istovit, văzu de departe ivindu-se verdeața primelor terase albe din Alger, când se găsi la porțile orașului, în vânzoleala străzii Mustafa, în mijlocul zuavilor, biscrisilor [1], mahonezelor, toți agitându-se în jurul său și privindu-l cum defila cu cămila pe urmă, își pierdu cu totul răbdarea: „Nu! nu! – zise el – asta nu se poate... Nu pot să intru în Alger cu o asemenea lighioană!" și, folosindu-se de o îngrămădeală de trăsuri, făcu un ocol peste câmpuri și se aruncă într-un șanț...

După un timp, văzu deasupra capului, pe drumeagul cel mare, cămila care alerga în goana mare, lungind gâtul cam speriată. Atunci, ușurat de o mare greutate, eroul ieși din ascunzișul său și se întoarse în oraș pe o cărare ocolită care ducea la mica sa gospodărie.

1. Locuitor din Biskra (n.r.).

7
Catastrofe peste catastrofe

Sosind în dreptul casei sale maure, Tartarin se opri foarte mirat. Se însera, iar strada era pustie. Prin ușa joasă cu boltă pe care negresa uitase s-o închidă, se auzeau râsete, zgomot de pahare, pocnituri de la sticlele de șampanie și, dominând această larmă grozavă, o voce de femeie care cânta veselă, cu claritate:

Marco, frumoasă, iubești
Iubești dansul în saloane cu flori...

„Mii de draci!", făcu tarasconezul galben ca ceara și dădu buzna în curte.

Sărmanul Tartarin! Ce spectacol îl aștepta... Sub arcadele micii mănăstiri, în mijlocul flacoanelor, prăjiturilor, pernelor răvășite, al pipelor, tamburinelor și chitarelor, Baïa stătea în picioare, fără veston albastru și corset, neavând pe ea decât o cămășuță de voal argintat și niște șalvari trandafirii; ea cânta *Marco la Belle*, cu o șapcă de ofițer de marină pe ureche... La

picioarele ei, pe o rogojină, îndopat cu amor și zaharicale, Barbassou, infamul căpitan Barbassou, crăpa de râs ascultând-o.

Apariția lui Tartarin, jigărit, slab, prăfuit, cu ochii scăpărând, cu fesul zbârlit, întrerupse brusc această orgie turco-marsilieză. Baïa slobozi un strigăt de gâscă speriată și fugi în casă. Barbassou nu se clinti, râzând și mai strașnic:

– Ehei!, domnule Tartarin, ce spuneți de asta? Acum vedeți că știa franțuzește? Tartarin din Tarascon înaintă furios.

– Căpitane!

– Digo-li qui vengué, moun bon![1], strigă maura, aplecându-se peste galeria de la primul etaj, cu un gest obscen. Bietul om încremeni, căzu lat pe o tobă. Așadar, maura lui știa până și graiul din Marsilia.

– Când vă spuneam să nu vă încredeți în algerience, zise grijuliu căpitanul Barbassou... Așa e și cu prințul muntenegrean. Tartarin ridică capul.

– Știți unde este *priințul*?

– Ei, nu e prea departe. Locuiește pentru cinci ani la drăguța pușcărie din Mustafa. Șmecherul s-a lăsat prins cu mâța în sac... De altfel,

1. Spune-i să iasă afară, dragul meu! – în provensală (n.t.).

nu e pentru prima oară când stă la răcoare. Alteța sa a mai făcut trei ani de pușcărie pe undeva... a, da!, cred că acest loc e Tarascon.

– La Tarascon!, strigă Tartarin luminat brusc... Din cauza asta, el nu cunoștea decât o parte a orașului...

– Da, vezi bine! E Tarasconul văzut de la pușcărie. Of, bietul meu domn Tartarin, trebuie să deschizi bine ochii în ținutul ăsta afurisit, pentru că altfel ți se întâmplă tot felul de tărășenii. Așa, de pildă, povestea cu muezinul dumitale...

– Ce poveste? Care muezin?

– Ei, drăcie!... muezinul din față care bate șaua pentru Baïa. Ziarul *Akbar* a relatat povestea acum câteva zile și întregul Alger încă mai râde... E șmecher muezinul ăsta care, din vârful turnului, cântându-și rugăciunile, făcea o curte nebună acestei puicuțe, chiar sub nasul dumitale, dându-i întâlniri în numele lui Allah.

– Dar atunci, în țara asta, sunt toți niște netrebnici, urlă bietul tarasconez. Barbassou făcu un gest de filosof:

– Dragul meu, știți bine, țările noi... Oricum, dacă mă credeți, e mai bine să vă întoarceți grabnic la Tarascon.

– Să mă întorc... e ușor de spus... Dar banii? Nici nu știți cum m-au jumulit acolo în deșert!

– Să nu-ți pese de asta, răspunse căpitanul râzând. *Zouave* pleacă mâine și, dacă doriți, vă duc în țară... vă convine, colega?... Atunci e foarte bine. N-aveți decât un singur lucru de făcut. Mai sunt câteva sticloanțe de șampanie, mai e jumătate de pateu cald crocant... Așezați-vă acolo, și fără multe mofturi!... După o clipă de ezitare, datorată demnității sale, tarasconezul luă o hotărâre curajoasă. Se așeză și ciocniră; Baïa se strecură printre clinchetele paharelor, cântă sfârșitul melodiei *Marco la Belle*, și petrecerea ținu o bună bucată de noapte.

Către ora trei dimineața, cu capul ușor, dar cu picioarele grele, bunul Tartarin se ducea să-l însoțească pe prietenul său, căpitanul, când, trecând prin fața moscheii, amintirea muezinului și a farselor sale îl făcu să râdă; imediat i se fixă în cap un gând strașnic de răzbunare. Poarta era deschisă. Intră, urmă lungi coridoare acoperite cu rogojini, urcă din nou și ajunse într-un fel de paraclis turcesc unde un felinar de fier se legăna în tavan, brodând pereții albi cu umbre ciudate.

Muezinul era acolo, așezat pe un divan, purtând turban și haină de blană albă, fumând o pipă de Mostaganem. Stătea în fața unui pahar de absint și așteptând ceasul chemării credincioșilor la rugăciune... La vederea lui Tartarin, lăsă pipa, înspăimântat.

– Nici vorbă, popo, zise tarasconezul, care avea planul său. Repede, turbanul și haina de blană!... Popa turcesc, tremurând de frică, dădu turbanul, tot ce i se ceru. Tartarin se împopoțonă cu ele și trecu solemn pe terasa minaretului.

Marea sclipea în depărtare. Acoperișurile albe scânteiau sub clar de lună. Se auzeau prin briza mării câteva chitare întârziate... Muezinul din... Tarascon se reculese un moment apoi, cu brațele ridicate, începu să psalmodieze cu o voce pițigăiată:

– *La Allah il Allah*... Mahommed este un coțcar bătrân... Orientul, Coranul, beizadelele, leii și maurele, toate acestea nu fac doi bani!... Nu mai sunt *turci*!... Nu sunt decât escroci... Trăiască Tarasconul!...

Și, în timp ce într-un limbaj ciudat, amestec de arabă și provensală, ilustrul Tartarin se adresa celor patru zări, peste mări, orașe, câmpii și munți, răspândind veselul său blestem tarasconez, îi răspundea vocea groasă și limpede a celorlalți muezini, trecând de la un minaret la altul, iar ultimii credincioși din orașul de sus se băteau cu pioșenie în piept, proslăvindu-l pe Allah.

8
Tarascon! Tarascon!

Amiază. Pe *Zouave* se pregătește plecarea. Colo sus, ofițerii, din balconul cafenelei *Valentin*, privesc cu lunetele și vin, după grad, cu colonelul în frunte, să privească acest minunat mic vapor care pornește spre Franța. Aceasta-i marea distracție a statului major. Mai jos, rada scânteiază. Chiulasa vechilor tunuri turcești îngropate de-a lungul cheiului sclipește în soare. Călătorii se grăbesc. Biscrisi și mahonezi grămădesc bagajele în bărci.

În ceea ce-l privește, Tartarin din Tarascon n-are bagaj. Iată-l cum coboară pe strada Marinei, prin mica piață ticsită de banane și pepeni verzi, însoțit de prietenul său Barbassou. Nefericitul tarasconez a lăsat pe țărmul african lada cu arme și iluziile sale, iar acum se pregătește pentru întoarcerea la Tarascon cu mâinile în buzunare... Îndată ce sare în șalupa căpitanului, iată că un animal asudat aleargă

din capătul de sus al pieței și se năpustește spre el în galop. E credincioasa lui cămilă, care, de douăzeci și patru de ore, își căuta stăpânul prin Alger.

Văzând-o, Tartarin se schimbă la față și se face că n-o cunoaște, dar cămila se încăpățânează. Se vânzolește de-a lungul cheiului, își caută stăpânul și îl privește duios: „Ia-mă cu tine, pare a zice chipul ei trist, ia-mă în barcă, cât mai departe de această Arabie de mucava vopsită, de acest Orient caraghios, plin de locomotive și diligențe unde – dromader păcătos – nu știu ce se va alege din mine. Tu ești ultimul *turc*, eu sunt ultima cămilă... O, Tartarin al meu, să nu ne mai despărțim...".

– Cămila asta e cumva a d-voastră?, întrebă căpitanul.

– Nicicum!, răspunse Tartarin, pe care îl treceau fiorii numai la gândul de a intra în Tarascon cu asemenea escortă caraghioasă; renegând cu nerușinare pe tovarășa nenorocirilor sale, el izbește cu piciorul malul algerian și împinge barca în curentul apei. Cămila adulmecă apa lungindu-și gâtul, pârâie din încheieturi și, avântându-se orbește în urma bărcii, plutește alături de *Zouave*, care navighează ca o tigvă; cu spinarea bombată și cu gâtul uriaș

ca un pinten de corabie înălțat deasupra apei, cămila sosește lângă pachebot.

– La urma urmei, mi-e milă de dromaderul ăsta, zise emoționat căpitanul Barbassou. Am să-l iau la bord... Sosind la Marsilia, îl voi dărui grădinii zoologice.

Urcară pe punte, cu eforturi sporite, cu scripeți și frânghii, cămila îngreuiată de apa mării, și *Zouave* porni la drum.

Timp de două zile cât dură traversarea, Tartarin rămase singur în cabina sa, nu pentru că ar fi fost marea prea agitată, nici din cauza fesului, ci pentru că afurisita de cămilă, de cum își vedea stăpânul pe punte, dovedea o dragoste jenantă față de el. N-ați văzut niciodată o cămilă ca asta, care să măgulească în așa fel pe cineva!... Din ceas în ceas, prin hublourile pe unde-și mai lipea nasul câteodată, Tartarin văzu cum pălește seninul cerului algerian; apoi, în sfârșit, într-o dimineață cu o brumă de argint, auzi cu bucurie cum sunau toate clopotele din Marsilia. Sosiseră. *Zouave* aruncă ancora.

Omul nostru coborî, fără bagaje și fără să spună nimic, străbătu în grabă orașul Marsilia, temându-se mereu să nu fie urmat de cămilă; și nu răsuflă ușurat decât atunci când se văzu

într-un vagon de clasa a treia, care gonea de-a mai mare dragul spre Tarascon... Înșelătoare tihnă! Abia la două leghe de Marsilia, iată că toate capetele se îndreaptă spre portiere. Se aud glasuri, iar alții rămân uimiți. Tartarin, la rândul său, privește, și ce vede?... Cămila, domnule, nelipsita cămilă, care gonea de-a lungul căii ferate în urma trenului, prin Crau, ținându-se foarte aproape de tren. Înspăimântat, Tartarin se înghesui într-un colț, închizând ochii. După această expediție jalnică, chibzuise să se întoarcă acasă în mare taină. Dar prezența acestui patruped făcea lucrul ca și imposibil. Ce întoarcere o să aibă loc, doamne Dumnezeule? Nici tu bani, nici tu lei, nimic... Doar o cămilă!...

– Tarascon... Tarascon!...

Trebui să coboare... Ce stupoare! Îndată ce fesul eroului apăru în ușa vagonului, se auzi un strigăt puternic: „Trăiască Tartarin!", care făcu să tremure bolțile și ferestrele gării. „Trăiască Tartarin!, trăiască vânătorul de lei!" Apoi, sunete de fanfară și coruri de orfani izbucniră năprasnic... Tartarin simți că leșină și crezu că e vorba de o păcăleală. Nicidecum!, întregul Tarascon era acolo, cu pălăriile în aer și cu o

imensă dragoste pentru el. Iată pe bravul comandant Bravida, pe armurierul Costecalde, pe președinte și farmacist și pe toți vânătorii de șepci, repezindu-se spre șeful lor și ducându-l pe sus de-a lungul scărilor...

Ce urmări ciudate are mirajul! Pielea leului orb trimisă lui Bravida era pricina larmei. Această blană modestă, expusă la club, îi înnebunise pe tarasconezi, iar după ei tot Sudul își pierduse mințile. *Semaforul* vorbise și el despre asta, dar inventase o dramă: Tartarin nu omorâse numai un leu, ci zece, douăzeci, ce mai încolo-încoace... o chisăliță de lei! De aceea, Tartarin, debarcând la Marsilia, era deja o celebritate, fără s-o știe; drept care, o telegramă fulger și sosise cu două ceasuri înainte în urbea sa natală.

Dar ceea ce puse capăt bucuriei generale fu ivirea unui animal fantastic, plin de praf și sudoare în spatele eroului, care cobora și el bocănind pe peronul gării. Tarasconul crezu o clipă că s-a întors Tarasca. Tartarin îi liniști pe concetățeni:

– E cămila mea, zise el. Și sub influența soarelui tarasconez – acel soare fățos care te face să spui minciuni fără să vrei – adăugă mângâind cocoașa dromaderului:

– E un animal de soi!... M-a văzut când am omorât toți leii.

În acea clipă, luă de braț cu drăgălășenie pe comandant, roșu de fericire; după aceea, urmat de cămilă, înconjurat de vânătorii de șepci și aclamat de mulțime, se îndreptă tacticos spre casa baobabului; în timp ce mergea, începu să povestească nemaipomenita lui vânătoare:

– Ia închipuiți-vă, zicea el, că într-o anumită seară, în plină Sahară...

Cuprins

Prefața – *Cealaltă față a lucrurilor* 5

Prima parte
La Tarascon

1. Grădina baobabului 43
2. Privire generală asupra drăguțului oraș Tarascon. Vânătorii de șepci 47
3. Nu ! Nu ! Nu ! Urmare a privirii generale asupra drăguțului oraș Tarascon 52
4. Ei !... 56
5. Când Tartarin se ducea la club 60
6. Cei doi Tartarin 64
7. Europenii la Șanhai. Comerțul select. Tătarii... Să fie Tartarin din Tarascon un impostor ? Mirajul 68
8. Menajeria Mitaine. Un leu din Atlas la Tarascon. Nemaipomenita și solemna întâlnire 72
9. Ciudatele urmări ale mirajului 77
10. Înaintea plecării 82
11. Lovituri de sabie, domnilor, lovituri de sabie !... Niciodată însă împunsături de ac ! 85
12. Despre ceea ce s-a spus în căsuța baobabului 89
13. Plecarea 92
14. Portul Marsilia. Îmbarcarea ! Îmbarcarea ! 97

Partea a II-a
La turcaleți

1. Traversarea. Cele cinci poziții ale fesului
   Seara zilei a treia. Îndurare 105
2. La arme ! La arme ! 109
3. Invocarea lui Cervantes. Debarcarea. Unde
   sunt „turcaleții" ? Nu sunt. Dezamăgire 113
4. Prima pândă 116
5. Poc ! Pac ! 121
6. Sosirea femelei. Luptă nemaipomenită
   La „întâlnirea iepurilor" 125
7. O poveste cu un omnibuz, o maură
   și un șirag de flori de iasomie 129
8. Lei ai Atlasului, dormiți ! 133
9. Prințul Grégory de Muntenegru 136
10. Spune-mi numele tatălui tău, iar eu
    îți voi spune numele acestei flori 142
11. Sidi Tart'ri ben Tart'ri 147
12. Ni se scrie din Tarascon 152

Partea a III-a
La lei acasă

1. Diligențele strămutate 159
2. Iată că se ivește un domn mărunțel 165
3. O mănăstire cu lei 170
4. Caravana la drum 175
5. Pânda de seară într-o pădure de oleandru 181
6. În sfârșit ! 188
7. Catastrofe peste catastrofe 194
8. Tarascon ! Tarascon ! 199

În colecția
Literatura pentru copii

au apărut:

1. *Poveștile Fraților Grimm*
2. Alphonse Daudet – *Tartarin din Tarascon*

Bun de tipar: iunie 1998. Apărut: 1998
Editura Polirom, B-dul Copou nr. 3 • P. O. Box 266
6600, Iași • Tel. & Fax (032) 214100; (032) 214111;
(032) 217440 (difuzare); E-mail: polirom@mail.cccis.ro
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7;
Tel.: (01) 6138978

Tiparul executat la Polirom S.A. 6600 Iași
Calea Chișinăului nr. 32
Tel.: (032) 230323; Fax: (032) 230485

Valoarea timbrului literar se virează
la ASPRO, Cont nr. 45.108.012.108, BCR,
Filiala sect. 1, București